

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Bakalářská práce**

**2011**

**Petra Štěpánová**

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Petra Štěpánová**

**Mediální reflexe IV. sjezdu  
Svazu československých spisovatelů (1967)  
v tisku**

*Bakalářská práce*

Praha 2011

Autor práce: **Petra Štěpánová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jana Čeňková, PhD.**

Rok obhajoby: 2011

## **Bibliografický záznam**

ŠTĚPÁNOVÁ, Petra. *Mediální reflexe IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů (1967) v tisku*. Praha, 2011. 107 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, PhD.

## **Abstrakt**

Cílem této bakalářské práce je mediální reflexe IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967, a to v titulech denního tisku Rudé právo, Práce, v týdenících Literární noviny (Kulturní noviny) a Literární listy. Analyzuje také následné události kolem Svazu čs. spisovatelů, protože s děním IV. sjezdu úzce souvisely. Kritika společenských poměrů, která zazněla v mnoha diskusních příspěvcích na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů, přispěla nemalou měrou ke zlepšení stavu občanských svobod v následujícím roce.

Po analýze tisku ve sledovaném období vyplynulo, že v červnu 1967 informovala všechna daná média o IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů zkresleně, přičemž tento stav trval do konce roku. Počínaje lednem 1968 mohl sledovaný denní tisk o minulém dění kolem IV. sjezdu SČSS informovat objektivněji s odstupem několika měsíců v komentářích a nepřímých zprávách. Byla tak popřena základní vlastnost denního tisku – přinášet aktuální a objektivní informace. Kulturní tisk, jehož zprávy o IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů byly předtím nejvíce zkresleny, měl pak největší volnost informovat o sjezdovém dění ve velkém rozsahu, byť také s několikaměsíčním odstupem.

## **Abstract**

The subject of this bachelor thesis is media content analysis of the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers, which took place in 1967. Analysed press is: daily newspapers Rudé právo („The Red Law“) and Práce („The Work“) and culture press Literární noviny („The Literary Newspapers“) and Literární listy („The Literary Pages“). This thesis contains not only the mentions about the IV<sup>th</sup> congress of writers

but also the following events as regards the writers association because it had been tightly connected to this IV<sup>th</sup> congress. The thesis tries to compare the image created by the analysed media in 1967/1968 with the historic reality.

There were two main aims of this thesis. Firstly, to learn if the analysed media reported objectively about the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers, secondly, to find if there is a difference as concerns the freedom of press between the years 1967 and 1968. During the analysis it became obvious that all those media published incomplete and vague news about the IV<sup>th</sup> congress until the end of the year 1967. From January 1968 on, daily newspapers were allowed to inform about the IV<sup>th</sup> congress much more objectively, but after six months and mainly in the form of comments. That is against the main characteristics of daily press – to publish actual and objective news. The culture press, which published most incomplete news about the IV<sup>th</sup> congress of Czechoslovak writers before (in 1967), was then allowed to inform freely and widely about the IV<sup>th</sup> congress, but still after a long informational blockade.

## **Klíčová slova**

**IV. sjezd čs. spisovatelů, Svaz československých spisovatelů, analýza, Rudé právo, Práce, Literární noviny, cenzura, Komunistická strana Československa, pražské jaro, Ivan Klíma**

## **Keywords**

**IV<sup>th</sup> Congress of Czechoslovak Writers, Association of Czechoslovak Writers, analysis, Rudé právo, Práce, Literární noviny, censorship, Czechoslovak Communist Party, Prague Spring, Ivan Klíma**

**Rozsah práce: 163 348 znaků**

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Petra Štěpánová

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce PhDr. Janě Čeňkové, PhD., za odbornou pomoc a skvělý přístup, a také PhDr. Ivanu Klímovi za důležitý rozhovor použitý v této práci.

**Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV**  
**Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce**

**TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:**

**Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:**

Štěpánová Petra

**Razítko podatelny:**

**Imatrikulační ročník**

**diplomantky/diplomanta:**

2008

**E-mail diplomantky/diplomanta:**

petra\_stepanova@centrum.cz

**Studijní obor/typ studia:**

Žurnalistika prezenční

**Předpokládaný název práce v češtině:**

Mediální reflexe IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v tisku (1967)

**Předpokládaný název práce v angličtině:**

Media content analysis of the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers in daily newspaper and culture press

**Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):**

LS 2011

**Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):**

IV. sjezd Svazu československých spisovatelů byl jedním z vlivných iniciátorů Pražského jara 1968. Denní a kulturní tisk většinou nesměl o sjezdu informovat pravdivě. Redakce spoléhaly na zkreslování a zamlčování, také objem otištěných informací není odpovídající významu sjezdu.

Cílem práce je zhodnotit, nakolik články v titulech Rudé právo, Práce, Literární noviny (Kulturní noviny) a Literární listy odpovídají skutečnému významu IV. sjezdu SČSS (ve srovnání s dnes dostupnými zdroji) a jaký dojem si o něm vytvořil čtenář, který spoléhal pouze na denní a kulturní tisk. Sledovaným obdobím je zhruba jeden rok – od června 1967 do srpna 1968, kdy k nám vstoupila vojska Varšavské smlouvy.

**Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):**

**Úvod** - motivace, vztah k tématu, metodologie

**Stat'** – Význam IV. sjezdu SČSS v historickém a společenském kontextu

- Mediální analýzy denního a kulturního tisku

- Rudé právo (podkapitoly: Informování o sjezdu; Komentáře; Materiály ke sjezdu)
- Práce (podkapitoly: Informování o sjezdu)
- Literární noviny, později Kulturní noviny (podkapitoly: Informování o sjezdu, Materiály ke sjezdu, Změny v redakci LN související se IV. sjezdem SČSS)
- Literární listy (podkapitoly: Vznik Literárních novin; Pohled redakce LL na IV. sjezd SČSS s odstupem několika měsíců)
- Rozhovor s účastníkem IV. sjezdu SČSS

**Závěr** – Komparace mediálních obrazů IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů u analyzovaných titulů

**Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):**

**Rudé právo, červen 1967-srpen 1968**

**Práce červen, 1967-srpen 1968**

**Literární noviny, květen 1967-leden 1968 (Kulturní noviny, leden 1968-srpen 1968)**



**Literární listy, únor 1968-srpen 1968**

**Postup (technika) při zpracování materiálu:**

mediální analýza, komparace sledovaných materiálů

**Základní literatura** (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

- *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (Protokol)*. Československý spisovatel, Praha 1968. Anotace: Sborník projevů, přednesených na IV. sjezdu SČSS. Vychází ze stenografického zápisu. Naprosto zásadní dokument pro posouzení pravdivosti článků v tisku.

- **Končelík, J., Reifová, I., Hagen, L., Scherer, H., Schulz, W.**: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Karolinum, Praha 2005. Anotace: Úvod do problematiky politické komunikace a obsahové analýzy masově mediovaných textů. Uvádí do problematiky vztahu médií a veřejné sféry, ukazuje způsoby kvantitativního rozboru masově mediovaných sdělení a vyhodnocování zpravodajství.

- **Kaplan, K.**: *Všechno jste prohráli!* Ivo Železný, Praha 1997. Anotace: Aneb Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967. Kniha historika, který měl přístup do utajovaných archivů, včetně přísně tajných archivů StB.

- **Hrubý, P.**: *Osudné iluze. Čeští spisovatelé a komunismus 1917-1987*. Ježek, Rychnov nad Kněžnou 2000. Anotace: Autora v této knize zajímá zejména poplatnost děl významných českých spisovatelů politické ideologii komunismu. V závěru knihy jsou charakterizovány životní i tvůrčí peripetie Milana Kundery, Ivana Klímy a Ludvíka Vaculíka – spisovatelů, kteří se na IV. sjezdu SČSS projeví výrazně protirežimně.

- **Příbáň, M. (vedoucí redaktor)**: *Slovník české literatury po roce 1945*. Elektronický zdroj, od 2008, <http://slovníkceskeliteratury.cz> Anotace: Internetový slovník, obsahující více než tisíc hesel českých spisovatelů a literárních časopisů z období 1945–2000. Vzniká pod záštitou Ústavu pro českou literaturu AV ČR.

- **Pavel Janoušek a kol.**: *Dějiny české literatury 1945-1989 : [Díl] III. 1958 - 1969/* Praha : Academia 2008. Anotace: Základní faktografické dílo k dějinám soudobé české literatury, obsahuje i kapitoly, týkající se kulturního pohybu v daném období.

**Diplomové práce k tématu** (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

**Datum / Podpis studenta/ky**

.....

**TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:**

**Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:**

Teze a literatura byly konzultovány.

**Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:**

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Čeňková, Jana

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga  
pedagožky/pedagoga

.....  
Datum / Podpis

## Obsah

<b>ÚVOD</b> .....	<b>2</b>
<b>1. REFLEXE IV. SJEZDU SČSS V TISKU</b> .....	<b>3</b>
1.1 IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů jako historická událost.....	3
1.2 Práce, deník Revolučního odborového hnutí.....	9
1.2.1 <i>Informování o sjezdu</i> .....	9
1.2.2 <i>Komentáře, související dění</i> .....	12
1.2.3 <i>Závěr kapitoly Práce</i> .....	26
1.3 Rudé právo, deník vydávaný KSČ.....	27
1.3.1 <i>Informování o sjezdu</i> .....	27
1.3.2 <i>Materiály ke sjezdu</i> .....	30
1.3.3 <i>Komentáře, další související dění</i> .....	31
1.3.4 <i>Závěr kapitoly Rudé právo</i> .....	52
1.4 Literární noviny (Kulturní noviny), týdeník SČSS.....	53
1.4.1 <i>Literární noviny a změny v jejich redakci</i> .....	53
1.4.2 <i>Informování o sjezdu</i> .....	53
1.4.3 <i>Po sjezdu – materiály a další dění</i> .....	56
1.4.4 <i>Závěr kapitoly LN/KN</i> .....	59
1.5 Literární listy – týdeník Svazu československých spisovatelů.....	60
1.5.1 <i>Vztah Literární noviny vs. Literární listy</i> .....	60
1.5.2 <i>Pohled redakce LL na IV. sjezd SČSS s odstupem několika měsíců</i> .....	60
1.5.3 <i>Závěr kapitoly Literární listy</i> .....	69
1.6 Rozhovor s Ivanem Klímou – účastníkem sjezdu.....	71
<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>80</b>
<b>SUMMARY</b> .....	<b>82</b>
<b>POUŽITÁ LITERATURA</b> .....	<b>83</b>
<b>SEZNAM PŘÍLOH</b> .....	<b>89</b>
<b>PŘÍLOHY</b> .....	<b>90</b>

## Úvod

Období tzv. „pražského jara“, které se začalo projevovat v české společnosti v první polovině roku 1968, je nesporně zajímavou historickou etapou. Po zvolení Alexandera Dubčeka do funkce 1. tajemníka ÚV KSČ následovalo jisté uvolnění politických poměrů v Československu.

Těmto událostem předcházel právě IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (SČSS), konaný v červnu 1967 v Praze. Jeho tehdejší význam pro změnu ve společenských poměrech je nesporný. Projevy zde proslovené jsou takřka legendární, rebelující spisovatelé se stali významnými osobnostmi českého veřejného života a jsou jimi dodnes.

V době těsně po IV. sjezdu se na tyto události ovšem nahlíželo zcela jinak než v současnosti. Jak SČSS, tak spisovatelé samotní byli postihováni. Diskuse nad jejich chováním se vedly nejprve na nejvyšších stranických schůzích a tajně mezi lidmi; až po lednové změně režim opatrně poodhalil, co se v červnu 1967 vlastně dělo. Tento politický a společenský vývoj lze dobře vypořádat sledováním denního a kulturního tisku, o což se snaží i tato práce.

Dle mého názoru není možné omezovat se pouze na reflexi zmínek týkajících se bezprostředně IV. sjezdu SČSS. Ve sledovaném období cca jednoho roku, od června 1967 do srpna 1968, se kolem Svazu československých spisovatelů (českého svazu, slovenského svazu i jednotlivých autorů) udála řada významných událostí, jako byly stranické represálie, falešný londýnský manifest, diskuse nad úlohou slovenských spisovatelů na sjezdu nebo bouřlivá situace v Literárních novinách.

Ke zpracování této bakalářské práce byla použita komparativní analýza denního a kulturního tisku v rozsahu přibližně jednoho roku, částečně také analýza obsahová (k porovnání, v jaké míře se každé sledované médium dané události věnovalo).

Veřejná role masových médií, o níž se píše v publikaci *Analýza obsahu mediálních sdělení*<sup>1</sup>, byla totiž v Československu v roce 1967 úplně pokřivena. Selhávala jak informativní funkce, tak zpětná vazba čtenářů; o úloze tisku vykonávat kontrolní a kritickou funkci vůči politické moci se nedalo hovořit už vůbec. Až po lednu 1968 se významnou měrou začala zlepšovat svoboda tisku, avšak od 21. srpna 1968 se stav opět změnil k takřka totalitní praxi.

---

<sup>1</sup> HAGEN, Lutz. Informační kvalita a její měření. In HAGEN, Lutz, KONČELÍK, Jakub, REIFOVÁ, Irena, SCHERER, Helmut, SCHULZ, Winfried. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha : Karolinum, 2004, s. 51-69.

## 1. Reflexe IV. sjezdu SČSS v tisku

### 1.1 IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů jako historická událost

IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (SČSS) se konal ve dnech 27. - 29. června roku 1967, a to v Ústředním kulturním domě dopravy a spojů<sup>2</sup> v Praze na Vinohradech.

Uvolňování společenské atmosféry v Československu šedesátých let se snad nejvíce promítlo právě v kultuře. Již před sjezdem bylo zřejmé (což je doložitelné anketami v kulturních časopisech), že tento čtvrtý spisovatelský sjezd vynese na povrch i jiná než čistě literární témata. V předsjezdových anketách se skloňovaly nejčastěji pojmy „svoboda spisovatele“, „význam Svazu čs. spisovatelů“ a „vztah kultury a politiky“.

Na XIII. sjezdu Komunistické strany Československa (rok 1966) se projednávaly právě otázky kultury – její nové koncepce a směřování do budoucna. Závěry svého sjezdu se orgány strany oháněly jak před IV. sjezdem SČSS, tak po něm. Výsledky tohoto jednání však zjevně neuspokojily část literátů; zejména Literární noviny, obsazené na tu dobu velmi pokrokovou a liberální redakcí, dávaly ve svých článcích tušit, že spisovatelé na svém sjezdu o ožehavých problémech cenzury a nesvobody mlčet nebudou.

V předvečer zahájení IV. sjezdu, tedy 26. června 1967, byla svolána porada českých spisovatelů-komunistů v čele s Janem Procházkou<sup>3</sup>. Již zde mohl Jiří Hendrych, vedoucí stranické delegace vyslané na sjezd a tajemník ÚV KSČ, zaznamenat jistou neposlušnost spisovatelů-delegátů. Za prvé nepřišli všichni pozvaní a za druhé mnoho z nich již v průběhu schůze odešlo.

V diskusi na této schůzi mnozí spisovatelé kritizovali kulturní politiku a tiskový zákon včetně cenzurní praxe, což Hendrych přímo na schůzi ostře odmítl. Komunistickou delegaci však nenapadlo, že tato schůze je pouhou přehrou k bouřlivým událostem sjezdu: *„Delegace ÚV KSČ se netajila nespokojeností s průběhem schůze, se zřetelným nezájmem a předčasným odchodem většiny účastníků i s obsahem diskuse, v níž zcela převážila kritika oficiální politiky a nenarazila přitom na*

<sup>2</sup> Dnes Národní dům na Vinohradech.

<sup>3</sup> Spisovatel Jan Procházka byl dokonce kandidátem ÚV KSČ.

odpor „straně věrných“. Zdráhala se uvěřit, že by schůze komunistů mohla být předobrazem sjezdu.“<sup>4</sup>

IV. sjezdu SČSS byla tedy přítomna delegace z ústředního výboru Komunistické strany Československa, kterou vedl Jiří Hendrych; dále lze jmenovat např. vedoucího ideologického oddělení ÚV KSČ Františka Havlíčka, ministra kultury a informací Karla Hoffmanna, ministra školství Jiřího Hájka, tajemníka ÚV KSS Vasila Bílaka.

Na samém počátku sjezdu se projevilo, že obavy, které měla KSČ z nepředvídatelného chování spisovatelů, jsou oprávněné. Hned po úvodním slovu Viléma Závady předstoupil Milan Kundera a místo čtení faktografické zprávy přednesl vlastní dlouhý projev o vztahu národa, kultury a svobody, který se stranické delegaci nelíbil. Řeč Jiřího Hendrycha musela tedy následovat hned poté, ovšem nebyla nijak překvapivá; skrze ni si KSČ diktovala, co od sjezdu očekává. Spisovatelé však dávali najevo okázalý nezájem o tento projev.

Vystoupení Alexandra Klimenta a Pavla Kohouta situaci dále zhoršilo: nejen, že si Kohout dovolil žádat zrušení cenzury, ale ještě přečetl na Klimentovu žádost dopis A. Solženicyna.<sup>5</sup> To bylo pro Jiřího Hendrycha příliš: „*J. Hendrych na protest sjezd opustil a „varoval některé členy předsednictva (sjezdu) před takovým průběhem sjezdu“.* Většina přítomných přijala dosavadní vystoupení spisovatelů včetně Solženicynova dopisu s velkým souhlasem.“<sup>6</sup> Odpolední průběh prvního dne sjezdu byl poklidný a bylo tak možno si myslet, že dopolední vystoupení byla náhodnými projevy.

Téhož dne večer se konala řádná schůze předsednictva ÚV KSČ, na níž Hendrych podal zprávu o stranické schůzi spisovatelů a o událostech prvního dne sjezdu. Komunistické špičky zaujaly rázné stanovisko. „*Vedení KSČ se rozhodlo pro politicko-administrativní a represivní opatření. První se týkalo omezení zpravodajství o sjezdu (včetně Literárních novin) jen na strohé informace, druhé J. Procházky: členové ÚV KSČ měli být seznámeni s jeho počínáním a s návrhem na zbavení funkce kandidáta ÚV KSČ.*“<sup>7</sup>

<sup>4</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Na sjezdu : Prvý den, s. 105.

<sup>5</sup> Tento dopis adresoval Solženicyn sjezdu Svazu sovětských spisovatelů, který proběhl v květnu 1967. Kritizoval v něm stalinské čistky mezi spisovateli a cenzurní praxi v SSSR. Nutno také zmínit, že na sjezdu sovětských spisovatelů tento dopis nebyl čten.

<sup>6</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Na sjezdu : Prvý den, s. 106.

<sup>7</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Na sjezdu : Prvý den, s. 108.

Dále si Hendrych urychleně předvolal věrné straníky-spisovatele a nechal si od nich přislíbit, že budou druhý den sjezdu ve svých vystoupeních kritizovat průběh IV. sjezdu.

U Kundery a Kohouta nezůstalo, co se týče hodnocení současného stavu v kultuře a ve společnosti. Druhý den sjezdu, a to již dopoledne, v podobně ostrém duchu promluvil Antonín J. Liehm, který kritizoval kulturní politiku. Ivan Klíma obhajoval činnost Literárních novin a odvážně porovnal cenzurní praxi v roce 1867 a 1967, z čehož vyplynulo, že v roce 1967 je cenzura mnohem tvrdší. Dopoledne mluvil jako první Václav Havel, jehož projev byl kritický vůči kulturní politice ÚV KSČ, ale i vůči práci Svazu čs. spisovatelů. Za nejznámější a nejodbojnější z projevů je však dodnes považována řeč Ludvíka Vaculíka o vztahu občana a moci. Nesouhlasil s předem připraveným stanoviskem sjezdu, tvrdil, že z tohoto provolání „čiší poddanská duše“. Dále kritizoval vztah komunistů k nestraníkům, omezování občanských svobod a ptal se, proč rehabilitovaným stát nevrátil jejich majetek<sup>8</sup>. Tato řeč byla jak pro spisovatele, tak pro stranickou delegaci naprostým šokem. *„Vaculík nehovořil obecně, ale o konkrétní existující moci a jejích konkrétních činech. Byla to nejostřejší kritika, která v té době veřejně zazněla na takovém oficiálním shromáždění.“*<sup>9</sup> Delegace ÚV KSČ v reakci na Vaculíkovo vystoupení opět svolala na další den schůzi spisovatelů-straníků. Bylo též čteno stanovisko skupiny spisovatelů, kteří požadovali, *„aby diskutující nepodléhali emocím a psychóze, protože v takovém klimatu se snadno rodí demagogické a jednostranné projevy“*<sup>10</sup>. Tato výzva adresovaná celému sjezdu však již nemohla mít valného účinku.

Na stranické poradě spisovatelů-komunistů před zahájením třetího dne sjezdu Jiří Hendrych a Vasil Bílak rozsáhle a tvrdě odsoudili směr, kterým se IV. sjezd SČSS ubírá. Na této schůzce Hendrych spisovatelům vyhrožoval, např. jim pohrozil, že když neschválí předem navrženou kandidátní listinu nového ústředního výboru SČSS, spisovatelský svaz bude zrušen. To však spisovatelé odmítli, a proto nakonec stranická delegace uspěla s návrhem, že z kandidátky budou vyřazeni P. Kohout, I. Klíma, L. Vaculík a V. Havel a nahrazeni „poslušnějšími“ spisovateli.

---

<sup>8</sup> Celý projev Ludvíka Vaculíka viz Příloha 4.

<sup>9</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Na sjezdu : Druhý den, s. 112.

<sup>10</sup> Tamtéž.

Samotné jednání třetího dne sjezdu zahájil opět Jiří Hendrych. Protože spisovatelům již dostatečně pohrozil na stranické schůzi, byl jeho projev krátký, byť kritický. Třetí den sjezdu byl neporovnatelný s bouřlivým dnem druhým. *„Další průběh sjezdu „byl vcelku klidný“. Tak jej hodnotila delegace ÚV KSČ. Byl ovlivněn jak atmosférou vytvořenou na sjezdu schůzi stranické skupiny a Hendrychovými projevy, tak denním programem. Jednání trvalo pouze šest hodin a zabývalo se především schvalováním stanov, usnesení a volbami svazových orgánů.“*<sup>11</sup> Vzešly z něj dopis adresovaný ÚV KSČ a Stanovisko ÚV Svazu čs. spisovatelů k některým otázkám československé literatury, které obsahovalo některé sporné body, proti nimž však delegace ÚV KSČ na sjezdu nevystoupila. Později, ve zprávě pro vedení KSČ, delegace toto stanovisko i dopis odsoudila.

Třídenní sjezd spisovatelů skončil 29. června, ale následky pro svaz teprve začínaly. Ačkoli se na sjezdu událo mnoho převratného, Svaz čs. spisovatelů měl po jednání s komunistickými špičkami zákaz zveřejnit podrobný průběh událostí ve svém týdeníku Literární noviny. Již v létě začaly nastupovat první tresty pro spisovatele, kteří na IV. sjezdu mluvili nejkritičtěji. *„Na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ začalo se čtyřmi komunisty disciplinární řízení. Ústřední kontrolní a revizní komise je předvolala, aby jim toto rozhodnutí sdělila a zahájila šetření. Předseda komise (Pavel Hron) později líčil, jak pozvání dopadlo: Kohout pobýval mimo republiku, Klíma nepřišel, Liehm žádal o povolení cesty do zahraničí a vyřizoval si nutné formality, Vaculík se nedostavil a poslal svou stranickou legitimaci. Nicméně v disciplinárním řízení komise pokračovala i za jejich nepřítomnosti.“*<sup>12</sup> Ke krajně nepřívznivému názoru komunistické strany na spisovatele přispěly ještě dvě události. První bylo zveřejnění falešného manifestu spisovatelů v anglických Sunday Times v září 1967, pod nímž byli údajně podepsáni také autoři ze zakázaného časopisu Tvář. Tou druhou byla emigrace L. Mňačka do Izraele, na protest proti zahraniční politice československé vlády v arabsko-izraelském konfliktu<sup>13</sup>.

ÚV KSČ tudíž rozhodl na svém zářijovém zasedání ve dnech 26. – 27. 9. 1967, že vyloučí ze strany spisovatele Ludvíka Vaculíka, A. J. Liehma a Ivana Klímu, důtku

<sup>11</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Na sjezdu : Třetí den, s. 120.

<sup>12</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli!* : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967). Praha : Ivo Železný, 1997. Po sjezdu : Ohlas sjezdu, s. 132-133.

<sup>13</sup> O falešném manifestu i o Mňačkovi je aspoň stručně pojednáno v následujícím textu.

s výstrahou pak udělil Pavlu Kohoutovi, disciplinární řízení chtěl vést proti Milanu Kunderovi. Dále odejmul spisovatelskému svazu jeho Literární noviny a převedl je pod ministerstvo kultury a informací (orgán Čs. ústředí knižní kultury). Zdálo se, že ÚV strany je ve svém přístupu ke spisovatelům jednotný, ale nebylo tomu tak. Proti navrhovaným opatřením zaznělo několik protestů, jasně se vyslovil zejména František Vodsloň: „...*spisovatelé svým způsobem v mnoha směrech nastavují zrcadlo panujícím poměrům a bylo by nemoudré rozbít to zrcadlo v domněnce, že vina je v zrcadle.*“<sup>14</sup>

Ministerské Literární noviny začaly fungovat od října 1967. Byly posměšně přezdívány „Erární noviny“, změnila se jejich redakce (též nový šéfredaktor Jan Zelenka) a staly se velmi poplatnými politice strany. V témže měsíci se v Praze konal také V. sjezd Svazu čs. novinářů, kterého režim využil pro odsouzení IV. spisovatelského sjezdu – je to možno jasně číst např. v závěrečném usnesení novinářů.

Na konci roku ovšem došlo k přelomovým událostem: byla oddělena funkce prvního tajemníka KSČ a prezidenta republiky, prvním tajemníkem strany se 5. 1. 1968 stal Alexander Dubček a komunistická strana se začala reformovat<sup>15</sup>. To vedlo k uvolnění politických poměrů a postupně také k větší svobodě tisku.

Původní redakce Literárních novin tedy mohla 1. březnem 1968 počínaje vydávat znovu svůj časopis, opět jakožto oficiální týdeník Svazu československých spisovatelů, a nazvala jej Literární listy<sup>16</sup>. Svaz spisovatelů se také dočkal velké satisfakce, když plénum ÚV KSČ přehodnotilo na začátku dubna 1968 svůj postoj ke IV. sjezdu spisovatelů a zrušilo stranické tresty čtyřem spisovatelům. Jiří Hendrych byl také okolnostmi nucen provést veřejnou sebekritiku. Tisk o těchto změnách směl informovat a využíval toho, Svaz čs. novinářů také uznal pomýlenost závěrů svého V. sjezdu, co se týče pasáží vztažených ke spisovatelům, a vztahy mezi oběma svazy se po mimořádném červnovém (1968) sjezdu čs. novinářů napravily.

Svoboda slova byla na očividném vzestupu, což vyvrcholilo 26. června 1968, kdy Národní shromáždění uzákonilo zrušení cenzury. Tato událost však téměř zanikla, neboť hned druhý den, 27. června 1968, otiskla některá periodika prohlášení Ludvíka Vaculíka „Dva tisíce slov“, podepsané mnohými významnými osobnostmi. Tento text

<sup>14</sup> KAPLAN, Karel. *Všechno jste prohráli! : (Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967)*. Praha : Ivo Železný, 1997. Po sjezdu: Úder, s. 154-155.

<sup>15</sup> KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1967-1969 (4. část)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Pád Antonína Novotného : Novotného odchod, s. 12-13.

<sup>16</sup> Později byly přejmenovány na Listy a definitivně zastaveny v květnu 1969.



vyvolal bouřlivé souhlasné reakce mezi lidmi, i když vláda je odmítla<sup>17</sup>. Do 21. srpna 1968 se již neodehrála v Československu událost většího významu, než bylo zveřejnění tohoto svolání.

V noci z 20. na 21. srpna 1968 zasáhla vojska Varšavské smlouvy<sup>18</sup> a Československo bylo nuceno nastoupit éru tzv. normalizace.

---

<sup>17</sup> KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1967-1969 (4. část)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Krize a stabilizace : Dva tisíce slov, s. 44-47.

<sup>18</sup> KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1967-1969 (4. část)*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1993. Vnější hrozba až k vojenské intervenci : Vojenský vpád – 21. srpen, s. 66-67.

## 1.2 Práce, deník Revolučního odborového hnutí (13. června 1967 až 21. srpna 1968)

### 1.2.1 Informování o sjezdu

První článek vyšel dne 25. června, tedy dva dny před započatím sjezdu, a nesl název „*Před sjezdem spisovatelů*“. Nejprve odkazoval na nedávno proběhnuvší květnový sjezd spisovatelů sovětských: „*Sovětský sjezd měl víceméně charakter jubilejní, ve svých projevech směřoval k hlavním problémům a k hlavní linii sovětské literatury za padesát let. Pokud jsme jej mohli sledovat z tisku, nebyl nijak zvláště bojovný.*“<sup>19</sup> Dále autor článku odhadoval, že i český spisovatelský sjezd bude mít pracovní charakter. Zmiňuje, že od třetího sjezdu se ve Svazu objevily „*nejmladší osobivé skupiny*“, díky nimž se SČSS málem rozpadl<sup>20</sup>. Nesměl chybět odkaz na XIII. sjezd KSČ z roku 1966, kde se jednalo o problémech dalšího rozvoje socialistické kultury. Druhou polovinu článku pak tvoří vlastně ideologická agitace o úloze umění v socialismu: „*...módní výkyv k negaci, k cynismu nebo k absurditě je nejen retardačním prvkem kladné úlohy umění, ale přímo dezercí od humanistické a revoluční tradice klasiků i od skutečné tvorby soudobé, moderní, socialistické.*“<sup>21</sup>

Dne 28. června objevuje se pak článek druhý – „*Pro bohatě členěnou socialistickou kulturu – Spisovatel je spojen s osudy své země*“. Sjezd byl zahájen předchozí den, tudíž Práce podává první informace o průběhu sjezdu. Nutno říci, že tak činí velmi tendenčně: první odstavec pouze vyjmenovává kompletní složení delegace ÚV KSČ, jež se sjezdu účastnila. Z projevů spisovatelů shrnuje jen příspěvek Milana Kundery, když se z něj v novinách objevuje např. parafráze: „*V míře, v jaké si socialistická společnost uvědomuje humanizační význam kultury, jak podporuje svobodu vědy, umění a literatury, prověřuje a prohlubuje svůj socialistický charakter.*“<sup>22</sup> Porovnáním s přetištěným projevem M. Kundery ze sborníku tohoto sjezdu (vyšel v dubnu 1968 a zaznamenával poctivě celý průběh události) však vysvítá, že Práce informuje poněkud podivně. Co se týče svobody umění v socialismu, Kundera byl k režimu kritický a řekl toto: „*Osud české literatury je v této chvíli na míře duchovní svobody životně odvislý. Já vím, že když se řekne svoboda, někteří lidé hned dostávají*

<sup>19</sup> (vbk). Před sjezdem spisovatelů. *Práce*, 25. 6. 1967, s. 5.

<sup>20</sup> Měl tím zřejmě na mysli redakci Literárních novin (LN), která čelila palbě kritiky, jelikož např. protežuje pouze autory redakci blízké nebo přímo dochází k propagaci redaktorů LN.

<sup>21</sup> (vbk). Před sjezdem spisovatelů. *Práce*, 25. 6. 1967, s. 5.

<sup>22</sup> (b+h). Pro bohatě členěnou socialistickou kulturu – Spisovatel je spojen s osudy své země. *Práce*, 28. 6. 1967, s. 1-3.

sennou rýmu a namítají, že svoboda socialistické literatury musí mít přece své hranice. To se ví, že má každá svoboda své hranice, dané už třeba mírou soudobých znalostí, vzdělání, předsudků apod. Jenomže žádné nové progresivní období se přece samo nedefinovalo svými omezeními! (...) Romantismus se sám pro sebe definoval překročením hranic klasicistních kánonů a novým obsahem, jehož se za těmito hranicemi mohl zmocnit. A také slova socialistická literatura dotud nebudou mít pozitivní smysl, dokud nebudou znamenat podobné osvobozující překročení. Jenomže u nás je pořád větší ctností střežit hranice než je překračovat. Nejrůznější momentální společensko-politické okolnosti mají ospravedlnit, že se duchovní svobody různě ohraničují. Ale velká politika je ta, která nadřazuje epochální zájmy nad momentální zájmy. A velikost české kultury je pro český národ zájmem epochálním.<sup>23</sup> V prvním sjezdovém dni promluvalo – kromě uvítání Viléma Závady a již zmiňovaného projevu M. Kundery – ještě dvanáct spisovatelů<sup>24</sup>. Ty odbývá článek jenom několika větami o proběhlé diskusi, v níž vyzdvihuje kupř.: „Někteří diskutující se také vyslovili proti mocenské politice skupin ve svazu a v jeho časopisech a tím i pro hlubší proces demokratizace svazové činnosti.“<sup>25</sup> Tím se opět naráží hlavně na Literární noviny.<sup>26</sup> Nosným pilířem článku je pak „stručný“ výtah z projevu vysokého činitele ÚV KSČ Jiřího Hendrycha. Začínal připomenutím soudobých světových událostí, např. válkou ve Vietnamu, s potřebným dodatkem, jak je obtížný zápas pracujících celého světa. Po dlouhé ideologické pasáži, upomínající na vedoucí úlohu strany, končil požadavky, čeho by měl sjezd SČSS dosáhnout: „Neměl by být organizací, v níž se prosazují očividně sektářské, skupinové nebo osobní mocenské zájmy. Za druhé propracovat za široké účasti spisovatelů koncepci dalšího rozvoje socialistické literatury a místa a úlohy svazu v současných podmínkách socialistické společnosti a v rámci společenské a politické soustavy naší země.“<sup>27</sup> Nutno pouze dodat, že v případě informování o projevu J. Hendrycha nebylo pozměňováno ani zkresleno nic.

<sup>23</sup> KUNDERA, Milan. Diskusní příspěvek. In *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha : Československý spisovatel, 1968. s. 22-28.

<sup>24</sup> Byli to Pavel Kohout, Alexandr Kliment, Dušan Hamšík, Eduard Goldstücker, Laco Novomeský (jeho projev byl jen čten, sám byl nepřítomen), Alexej Pludek, Kamil Bednář, Josef Hanzlík, Petr Kabeš, Jan Pilař, Oldřich Šuleř, Alexander Matuška.

<sup>25</sup> (b+h). Pro bohatě členěnou socialistickou kulturu – Spisovatel je spojen s osudy své země. *Práce*, 28. 6. 1967, s. 1-3.

<sup>26</sup> Není zde ani zmínka o dalším výbušném tématu: plénum odsouhlasilo, že si přeje slyšet text dopisu A. Solženicyna, který poslal sjezdu Svazu sovětských spisovatelů. Přečetl jej Pavel Kohout.

<sup>27</sup> (b+h). Pro bohatě členěnou socialistickou kulturu – Spisovatel je spojen s osudy své země. *Práce*, 28. 6. 1967, s. 1-3.

Třetí článek, titulovaný „*Druhý den spisovatelského sjezdu – O vlastní úkol spisovatele*“, vychází 29. června, kdy ještě probíhá třetí den tohoto sjezdu. Druhý den sjezdu byl významný tím, že zde vystoupil mezi jinými Ludvík Vaculík a přednesl na tu dobu nesmírně odvážný a kritický projev. To samozřejmě Práce přešla pouze tak, že zmínila Vaculíka v prostém výčtu mezi jinými autory, kteří toho dne diskutovali: o obsahu jeho příspěvku ani slovo. Myslím, že by bylo vhodné ocitováním některých vět (opět ze sborníku sjezdu z roku 1968) demonstrovat, proč tisk o Vaculíkově kritice mlčel: „*Občan, to bylo kdysi slavné, revoluční slovo. Označovalo člověka, nad nímž nemohl nikdo nekontrolovatelně panovat, jemuž bylo možno pouze šikovně vládnout, aby měl dojem, že si vládne téměř sám. (...) Ve skutečnosti občan vládnoucí si sám, to byl a bude jen mýtus. (...) Naopak kde vláda pořád a dlouho stojí, padá občan. Kam padá? Nevyhovím nepřátelům a neřeknu, že občan padá na popravišti. To jen několik desítek nebo několik set občanů. (...) Tento sjezd se nesešel tehdy, kdy se členové této organizace rozhodli, nýbrž když pán dal po uvážení svých starostí laskavě souhlas. Očekává za to, je na to zvyklý z minulých tisíciletí, že vzdáme jeho dynastii hold. Navrhují nevzdávat. Navrhují prohlédnout text Stanoviska a vyškrtnout všecko, z čeho čiši poddanská duše. V národech, které svou kulturu vypěstovaly v kritice vládnoucí moci, nemusejí zrovna spisovatele odhazovat dobré lidové vychování.*“<sup>28</sup> Zato deník považoval za významné rozebrat např. toto: „*Dále vystoupil Henryk Jasiczek, který hovořil o potřebě větší pozornosti tvorbě jiných národností žijících na území našeho státu a o naléhavosti překladů těchto děl do češtiny a slovenštiny. Ve svém věcném a bohatě fundovaném výkladu se této otázky znovu dotkl Ivan Skála a vyslovil se pro intenzivnější překladatelskou činnost ve styku české a slovenské literatury i ve prospěch přímého styku obou literatur. (...) Projevem Ivana Skály, který se soustředil víc než na otázky vlastní tvorby, byl včerejšímu dopolednímu zasedání vtisknut ráz vážného a odpovědného zamýšlení nad nejdůležitějším úkolem spisovatele.*“<sup>29</sup> Vystoupení Václava Havla taktéž článek odbyl. Pravilo se pouze, že „*V odpoledním pořadu ještě vystoupil Václav Havel s problematikou mladých tvůrčích skupin...*“<sup>30</sup> – nezmiňovalo se už, jak se Havel vyslovil pro členství politicky nepohodlných spisovatelů, jako byl Jindřich Chaloupecký, Jan Patočka, Bohuslav Reynek a další. V závěru článku se také psalo, že

<sup>28</sup> VACULÍK, Ludvík. Diskusní příspěvek. In *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha : Československý spisovatel, 1968. s. 141-151. Viz kapitola Rudé právo a Příloha 4.

<sup>29</sup> Druhý den spisovatelského sjezdu – O vlastní úkol spisovatele. *Práce*, 29. 6. 1967, s. 3.

<sup>30</sup> Tamtéž.

spisovatelé přijali rezoluce odsuzující agresi ve světě a byl odsouhlasen text dopisu pro jihovietnamské „pokrokové síly“.

Poslední informací přímo ke sjezdu byl článek *„Sjezd spisovatelů skončil – Hledání pokračuje“*, vyšel 30. června. Informoval, že Jiří Hendrych přednesl za ÚV KSČ stanovisko k průběhu sjezdu a k některým sjezdovým vystoupením. Není konkrétní, neobjevuje se zde ani jedna pasáž z této řeči, ačkoli byla ostrá a odsuzující. Napomůže tedy opět sjezdový sborník z roku 1968: *„Zjevným záměrem jmenovaných vystoupení bylo odsunout do pozadí vlastní otázky sjezdu a zneužít jeho fóra k deklaraci názorů, které jsou v rozporu se zájmy našeho lidu. (...) V aristokratickém vystoupení spisovatele Vaculíka byly vysloveny přímé urážky našeho lidu a jeho zástupců, kterým svěřil správu a řízení společnosti a státu. Tvrzení, že u nás nebyla za 20 let vyřešena žádná lidská otázka, se neodvází vypustit ani nejprimitivnější antikomunistická propaganda.“*<sup>31</sup> I dále se článek nese ve výrazně obecném, spíše výčtovém než skutečně informujícím duchu; jednání se zabývalo změnami stanov, činností Literárního fondu, a také mj. schválilo znění dopisu, zasílaného ÚV KSČ. Práce z něj ocitovala pouze poslední dva odstavce, začínající *„Jestliže každý spisovatel hovořil na sjezdu sám za sebe a vyjádřil své vlastní myšlenky (...), svědčí to o stupni demokracie, na který se dostala naše společnost díky úsilí celé komunistické strany, a o důvěře, že všechny otázky mohou být řešeny.“*<sup>32</sup> Předchozí odstavce nebylo ani Práci třeba zmiňovat, nesly se v duchu obvyklých deklarací sounáležitosti se socialistickým táborem. Po výčtu, kdo byl zvolen do nového výboru SČSS, Práce pocítila potřebu ukončit informování o sjezdu vzletným citátem. Vybrala slova spisovatele Jana Procházky: *„Literatura doprovází člověka vším dobrým a zlým. Spisovatelé jsou druhy všech pracujících, protože jejich práce je těžká a vyčerpávající. Hledání pokračuje a je štěstím literatury, že nic není definitivní.“*<sup>33</sup>

### 1.2.2 Komentáře, související dění

V Práci ze dne 16. srpna 1967 se objevuje *„Prohlášení předsednictva Svazu slovenských spisovatelů“*<sup>34</sup> – *K případu Ladislava Mňačka“*.

<sup>31</sup> HENDRYCH, Jiří. Diskusní příspěvek. In *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha : Československý spisovatel, 1968. s. 169-170.

<sup>32</sup> (hp). Sjezd spisovatelů skončil – Hledání pokračuje. *Práce*, 30. 6. 1967, s. 3.

<sup>33</sup> Tamtéž.

<sup>34</sup> Ačkoli existoval Svaz československých spisovatelů jakožto zastřešující organizace, působily vedle toho ještě samostatné svazy národní.

Ladislav Mňačko, slovenský spisovatel, odjel bez povolení do Izraele, dle svých slov na protest proti politice Československa vůči izraelsko-arabskému konfliktu<sup>35</sup>. Svaz slovenských spisovatelů to odsuzuje a říká k tomu např.: „*V interview, které vysílala vídeňská televize, Mňačko vyjádřil očekávání, že se proti němu v Československu rozpoutá štvavá kampaň. Dobře víme, jak by to lahodilo jeho touze po senzacích, touze být ustavičně a za každou cenu v centru pozornosti – a nemáme v úmyslu udělat mu tuto radost.*“<sup>36</sup>

6. září 1967 otiskuje *Práce* vyjádření ÚV Svazu československých spisovatelů „*Sekretariát ÚV Svazu čs. spisovatelů – Proti lživému prohlášení*“ k falešnému manifestu československých spisovatelů<sup>37</sup>. Slovník, kterým deník *Práce* o události informuje, není vpravdě lahodivý: „*Anglický list Sunday Times se v neděli propůjčil ke zveřejnění hanlivého provolání, které hrubě pomlouvá zřízení, vnitřní a zahraniční politiku ČSSR. Tento zřejmý lžidokument je nazýván manifestem československých spisovatelů světové veřejnosti a věrohodnosti mu má dodat tvrzení, že jej podepsalo údajně přes 300 čs. spisovatelů a umělců.*“<sup>38</sup> Dále *Práce* sděluje, že Svaz čs. spisovatelů popřel, že by takové prohlášení v *Sunday Times* vydal, ani si není vědom toho, že by je připravila nějaká skupina spisovatelů.

V tomto vyjadřování se k falešnému manifestu pokračovala *Práce* 12. září v materiálu „*Světoví umělci nevěří v autentičnost provolání – „Manifest čs. spisovatelů neuspěl*““. *Sunday Times* začaly připouštět pochybnosti o pravosti tohoto manifestu a dotázaly se několika známých zahraničních umělců na jejich názor. Ti si myslí, že provolání nemusí být pravé, označují je za naivní apod. Dále *Práce* spekuluje o skutečném původu tohoto dokumentu: „*Manifest*“ rozšířila do redakcí britských listů organizace československých utečenců *FCI*, která sídlí v Londýně a jejímž vedoucím je československý emigrant *Josef Josten*. *Josten* vydával v Londýně emigrantský časopis „*Čechoslovák*“, který v červenci pro nezájem čtenářů finančně zkrachoval. *Josten* sice slíbil odběratelům, že jim vrátí předplatné, ale dosud to neučinil. V posledních týdnech

<sup>35</sup> Zahraniční politika Československa a agrese ve světě se řešila i na IV. sjezdu SČSS. Spisovatelé zde dokonce přijali zahraničněpolitickou rezoluci k jižnímu Vietnamu.

<sup>36</sup> Prohlášení předsednictva Svazu slovenských spisovatelů. *Práce*, 16. 8. 1967, s. 1.

V tomto bodě však Svaz slovenských spisovatelů nemluví pravdu, což už dokazují tímto článkem. Dalším krokem vůči Ladislavu Mňačkovi bylo zbavení československého občanství.

<sup>37</sup> Prohlášení z pera Ivana Pfäffa, které vyvolalo v zahraničí i u nás značný ohlas, protože naplno vyslovovalo pravdu o současném stavu československé společnosti; přesto však československými spisovateli nebylo ani napsáno, ani masově podepisováno. Byly v něm však použity útržky z příspěvků na IV. sjezdu SČSS. Otištěno v *Sunday Times* 3. září 1967.

<sup>38</sup> Sekretariát ÚV Svazu čs. spisovatelů – Proti lživému prohlášení. *Práce*, 6. 9. 1967, s. 1.

*hledal zoufale možnosti, jak zlepšit finanční situaci. Je tedy možné mít důvodné podezření, že Josten dokument vyrobil a prodal redakcím britských listů.*<sup>39</sup>

Hned 13. září se v této „diskusi“ pokračuje. Redakce píše článek „*Kdo jsou „sepisovatelé“ manifestu?*“, v němž se také posměšně rozepisuje o úrovni zahraničního tisku. Ten podle redakce Práce publikuje nevěrohodné nebo neověřené zprávy. Přímo k manifestu se komentář vyjadřuje ostře, např. takto: „*Svaz čs. spisovatelů se od tohoto „dokumentu“ ihned distancoval veřejným prohlášením a každý jeho člen a inteligentní čtenář vytušil, že manifest je zřejmým podvrhem pověstně už známých padělatelských dílen emigrace a špionážních ústředí, jak to v těchto dnech potvrdily jiné hlasy světového tisku. Prozrazuje to hned několik okolností. Vytrhly se myšlenky některých řečníků z červnového jednání pražského sjezdu čs. spisovatelů, kteří si věru nemohli stěžovat na nesvobodu projevu. Kolem těchto útržků samozvaní autoři manifestu nakoncipovali výzvu k spisovatelům celého „svobodného“ a „demokratického“ světa o naléhavou pomoc, aby byly uhájeny duchovní svobody a základní práva každého nezávislého (na čem?) umělce, který je v Československu ohrožován terorem státní moci. (...) A jestliže komentáře (západního tisku) také podotýkají, že manifest byl (doslova a na dotvrzení pravdy) **propašován** z Československa, aniž je ovšem uvedeno jediné jméno – jistě ne z ohledu na podepsané, ale spíše z opatrnosti, aby se podepsaní jednotlivě také od manifestu nedistancovali jako celý Svaz spisovatelů, jeho výbor, orgány a skupiny – pak jsme tak říkajíc zcela doma, kdo jsou iniciátory této kampaně a tohoto manifestu stylizovaného v tak obecných frázích, že svědčí spíše o „sepisovatelích“ než o spisovatelích. Je dokonce pro posměch i těm spisovatelům, kteří by měli proti byrokracii a o potřebnou míru tvůrčí (nikoli vlčí) svobody bojovat čestně doma a bez postranních záležitostí „páté kolony“.*“<sup>40</sup>

Ve dnech 26. – 27. září 1967 zasedal ÚV KSČ, který měl tentokrát na programu mimo jiné také hodnocení IV. sjezdu SČSS. Práce o tom informuje čtenáře dne 28. září v článku „*Zpráva o zasedání ÚV KSČ*“. Na tomto zasedání KSČ přednesl závěrečnou zprávu ke IV. spisovatelskému sjezdu tajemník ÚV KSČ Jiří Hendrych; Práce jej však přímo necituje a ani neoznačuje, že by parafrázovala, co řekl. „*Popudem k tomuto jednání byl průběh a výsledky IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů a zejména vystoupení několika účastníků sjezdu, která dala potravu antikomunistické propagandě*

<sup>39</sup> Světoví umělci nevěří v autentičnost provolání – „Manifest čs. spisovatelů neuspěl“. *Práce*, s. 2, 12. 9. 1967.

<sup>40</sup> Kdo jsou „sepisovatelé“ manifestu? *Práce*, 13. 9. 1967, s. 5.

a vyvolala pochopitelně oprávněné znepokojení ve straně i v širší veřejnosti<sup>41</sup>. (...) V tomto negativním procesu hráli neblahou aktivní úlohu i někteří členové strany, zvláště pak nesla redakce Literárních novin, která již delší dobu popularizovala nositele stanovisek protichůdných politice naší strany. Jen proto se mohl IV. sjezd SČSS stát z části jevištěm straně a republice cizích názorů, mohl být zneužit i proti vůli většiny přítomných spisovatelů k vyjádření proudů cizích socialistickému zřízení i základům naší politiky. (...) Ústřední výbor strany schválil soubor opatření, která mají upevnit těsné soudružské sepětí mezi stranou a spisovateli, vytvořit potřebné podmínky pro rozvoj tvorby a její uplatnění bez úzkých skupinových nebo dokonce ideově cizích vlivů, založit proces dalšího vyhraňování charakteru socialistické literatury a celé československé kultury. Za postup, který je neslučitelný s členstvím ve straně, vyloučil ÚV KSČ z řad strany I. Klímu, A. J. Liehma a L. Vaculíka. Pro politické chyby, kterých se ve své činnosti dopustil, byl J. Procházka ústředním výborem uvolněn z funkce kandidáta ÚV KSČ. Protože se Literární noviny přes trpělivé úsilí stranických orgánů zcela vymkly z rukou ÚV SČSS, staly se platformou opozičních politických stanovisek, doporučil ÚV KSČ jejich převedení do sféry ministerstva kultury a informací.<sup>42</sup>

Diskusní příspěvek Jiřího Hendrycha, krácený, totiž Práce publikovala až 30. září 1967 pod názvem „Ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů“<sup>43</sup>. Hendrych zde spojuje spisovatele se vzrůstající kritikou socialistické kulturní politiky. Např.: „I když se svaz spisovatelů – zejména ve svých stanoviscích – hlásil k principům jednotné ideově tvůrčí organizace, v praxi tento jeho charakter postupně ochaboval. Toho je nejvýraznějším svědectvím právě IV. sjezd, který poskytl největší prostor nastolování ryze politických problémů, přímo útokům na stranu a republiku, přičemž vystoupily do popředí i politicky slepé zájmy stavovské.“<sup>44</sup> Mluví ale i o slovenských spisovatelích, kteří byli později jak samotnými spisovateli, tak veřejností obviňováni za svou malou aktivitu na tomto sjezdu: „Na škodu věci se postupně distancovali i od celostátních problémů spisovatelské organizace vedoucí slovenští spisovatelé, kteří ve své většině – jak to ukázal i IV. sjezd – jsou důležitým činitelem ve chvílích, kdy je nutné obnovit rovnováhu

<sup>41</sup> Znepokojení tato vystoupení jistě vyvolat mohla, na druhou stranu však rovněž vyvolávala zájem; revoluční projevy L. Vaculíka, I. Klímy a dalších byly pokoutně šířeny do doby, než si některé z nich čtenáři mohli (dlouho po lednovém uvolnění poměrů) konečně přečíst v Literárních listech.

<sup>42</sup> Zpráva o zasedání ÚV KSČ. *Práce*, 28. 9. 1967, s. 1-3.

<sup>43</sup> Tento příspěvek vyšel, podstatně delší, i v Rudém právu. V kapitole Rudé právo je tudíž rozebrán obsažněji.

<sup>44</sup> Ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Práce*, 30. 9. 1967, s. 4.



a připomenout zdravý rozum<sup>45</sup>.<sup>46</sup> Hendrych dále spojuje protirežimní vystoupení na IV. sjezdu s antikomunistickou kampaní, i tou zahraniční; nechybí zmínka o Ladislavu Mňačkovi ani o falešném manifestu ze Sunday Times. Zopakoval stranická provinění spisovatelů Vaculíka, Klímy a Liehma, čtenář se zde dověděl také o pochybení Pavla Kohouta. Literární noviny budou převedeny do působnosti ministerstva kultury a informací a kulturní politika strany má být zhodnocena odborníky<sup>47</sup>.

27. října se objevuje krátká noticka „Zasedalo plénum ÚV Svazu čs. spisovatelů“<sup>48</sup>, v němž je nejdůležitější informací, že si ústřední výbor svazu zvolil své předsednictvo. To je zde také kompletně vyjmenováno.

K falešnému „manifestu čs. spisovatelů světové veřejnosti“ se vrací Práce 10. listopadu článkem signatury (hol) „Autor „manifestu“ ve vazbě“. Deník Práce stručně připomíná, co to manifest byl, že šlo o „jasný podvrh našich emigrantů ve službách západních rozvědek“<sup>49</sup> a informuje o nových skutečnostech: „Vyšetřování pracovníků ministerstva vnitra prokazatelně zjistilo, že nikoliv 283 českých a slovenských spisovatelů a kulturních pracovníků, ale pouze jediný člověk dr. I. P.<sup>50</sup>, historik, zplodil hanlivé provolání hrubě pomlouvající naše státní socialistické zřízení. (...) Při domovní prohlídce se u dr. I. P. našly materiály a poznámky, z nichž prokazatelně čerpal při psaní tohoto plagiátu a navíc i jeho prohlášení potvrdila, že neměl žádné společníky.“<sup>51</sup>

Václav Kraus pak věnuje tomuto manifestu, lépe řečeno jeho „redakčnímu okruhu“, dvoudílný článek „Kdo je Jožka Péro“, jehož první část vyšla 29. listopadu a dokončení 30. listopadu<sup>52</sup>. Jožka Péro neboli Josef Pejskar byl osobou, která doručila tento falešný manifest od I. P. až k rukám Josefa Jostena do Londýna, a zde mohlo být provolání otištěno v Sunday Times. Práce zjevně cítí potřebu co nejvíce očernit tohoto zprostředkovatele, protože se dostal s celou rodinou do emigrace v západním Německu, kde pracoval v Mnichově ve Svobodné Evropě.

25. ledna otiskla Práce oznámení „Vyjdou Literární listy – Ze schůze spisovatelů“<sup>53</sup>, v němž se praví, že ÚV SČSS souhlasí s novou lednovou politikou

<sup>45</sup> Hendrych si samozřejmě představoval opak toho, co později čeští spisovatelé. Chtěl, aby se slovenští spisovatelé na sjezdu postavili na odpor svým českým kolegům.

<sup>46</sup> Ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Práce*, 30. 9. 1967, s. 4.

<sup>47</sup> Např. katedrou kulturní politiky KSČ na Vysoké škole politické.

<sup>48</sup> Zasedalo plénum ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Práce*, 27. 10. 1967, s. 3.

<sup>49</sup> (hol). Autor „manifestu“ ve vazbě. *Práce*, 10. 11. 1967, s. 1.

<sup>50</sup> I. P. = Ivan Pfaff.

<sup>51</sup> (hol). Autor „manifestu“ ve vazbě. *Práce*, s. 1, 10. 11. 1967.

<sup>52</sup> KRAUS, Václav. Kdo je Jožka Péro. *Práce*, 29. 11. 1967, s. 1-3, dokončení *Práce*, 30. 11. 1967, s. 6.

<sup>53</sup> Vyjdou Literární listy – Ze schůze spisovatelů. *Práce*, 25. 1. 1968, s. 3.

strany, zvolil si do čela spisovatelského svazu Eduarda Goldstückerera a rozhodl o vydávání nového týdeníku Literární listy. Hned následující den se také čtenář může v deníku dočíst, že Literární noviny se přejmenovávají na Kulturní noviny<sup>54</sup>. 1. února pak nacházíme rozhovor s předsedou SČSS Eduardem Goldstückerem<sup>55</sup>, mj. se v něm praví k úloze Literárních listů: „...pomáhat všemu progresivnímu, kulturnímu, osvícenému v životě naší společnosti. Je samozřejmé, že se nebudou soustřeďovat pouze na otázky literatury.“<sup>56</sup> Práce pak 15. února informuje v článku „Z jednání české části ÚV SČSS – Literární listy zatím s potížemi“<sup>57</sup>, že se sešla česká část ÚV spisovatelského svazu a probírala např. potíže s vydáváním nového týdeníku Literární listy, za něž podle jejich názoru mohlo ministerstvo kultury a informací. Ministerstvo se hned druhý den na stránkách deníku proti tomuto prohlášení ozvalo<sup>58</sup> a vysvětlovalo, jak tato situace nastala.

Menší, ovšem důležitý signál toho, že se politika KSC vztahu ke spisovatelům mění, čteme v Práci 17. února pod názvem „Překonat vulgární přístup ke kultuře“. V únoru totiž zasedala ideologická komise ÚV KSC, řešila nové pojetí kulturní politiky a mimo jiné se dostala i ke spisovatelům: „Sekretariát ústředního výboru KSC uložil, aby s využitím stanovisek a názorů, které došly ústřednímu výboru, byl proveden rozbor otázek, které souvisejí se IV. sjezdem Svazu čs. spisovatelů.“<sup>59</sup>

22. února Práce připomíná článkem „Každý čtvrtek Literárky“, že spisovatelé budou vydávat pravidelně svůj nový svazový časopis. Autorka článku to vítá, k ministerským Literárním novinám (nyní Kulturním novinám) se vyjadřuje nepřilíš vřele: „...se z týdne na týden objevil 7. října 1967 pod stejnou hlavičkou a ve stejné vnější úpravě nový týdeník, vydávaný se zcela novou redakcí a s ne příliš jasně promyšleným zaměřením. Ten se sice automaticky zaměřil na odběratele bývalého týdeníku Svazu čs. spisovatelů, ale jinak s tímto svazem neměl ničeho společného.“<sup>60</sup>

Ve stejných dnech se zvedala nespokojenost mezi pražskými novináři, o čemž se čtenář mohl dovědět v článku ze 24. února, „Členové odboček SČSN žádají svolání

<sup>54</sup> Místo Literárních Kulturní noviny. *Práce*, 26. 1. 1968, s. 3.

<sup>55</sup> Tento rozhovor se stejného dne objevil také v Rudém právu.

<sup>56</sup> Rozhovor s předsedou SČSS E. Goldstückerem – Úkol spisovatele: pomáhat novému. *Práce*, 1. 2. 1968, s. 5.

<sup>57</sup> Z jednání české části ÚV SČSS – Literární listy zatím s potížemi. *Práce*, 15. 2. 1968, s. 1. Podobná zpráva vyšla v Rudém právu, viz kapitola Rudé právo.

<sup>58</sup> K včerejšímu komuniké Svazu spisovatelů – Ministerstvo odpovídá. *Práce*, 16. 2. 1968, s. 4. Podobný článek v Rudém právu, viz kapitola Rudé právo.

<sup>59</sup> (zč). Překonat vulgární přístup ke kultuře. *Práce*, 17. 2. 1968, s. 1-3.

<sup>60</sup> ŠAFARÍKOVÁ, Dagmar. Každý čtvrtek Literárky. *Práce*, 22. 2. 1968, s. 4.

aktivu pražských novinářů“. Ve vztahu ke spisovatelům se zde praví: „Většina velkých redakcí žádá svolání aktivu pražských novinářů, na kterém by byly posouzeny výsledky V. sjezdu SČSN a zejména ta část jeho rezolucí, která se kriticky vyjadřovala ke sjezdu spisovatelů.“<sup>61</sup> Pražští novináři se o pár dní později skutečně sešli, za účelem 20. výročí únorového převratu (1948). Z této schůze vzešel dopis Alexandru Dubčekovi, kde novináři opět vyjadřují nespokojenost se svým sjezdem. Práce informovala 27. února článkem „Za reformu proti demagogii“<sup>62</sup>.

29. února, těsně před vyjitím prvního čísla Literárních listů, zpovídala Práce literárního kritika Milana Jungmanna z redakce LL. Jungmann nastínil program Literárních listů a také se zmínil o IV. sjezdu: „Opožděně, ale za výhodnějších podmínek se budeme konečně moci veřejně vyrovnat i se IV. sjezdem čs. spisovatelů. Po Kosíkově sjezdovém projevu, který uveřejňujeme v I. čísle, seznámíme veřejnost pokud možno s celým průběhem sjezdu a i sami sobě s odstupem zrekapitulujeme, co sjezd pro vývoj čs. kultury znamenal.“<sup>63</sup>

Problematika vztahu mezi spisovatelem a novináři se na stránkách deníku Práce řešila i nadále. 1. března se tohoto tématu dotýkají dva články. První, krátké oznámení „Z jednání novinářů“<sup>64</sup>, informuje, že by se měly sejít ústřední výbory českých a slovenských novinářů a zhodnotit závěry svého V. sjezdu. Druhý materiál, dopis „Provokace“ od A. J. Liehma, se vyjadřuje k chování předsedy Svazu čs. novinářů a šéfredaktora časopisu Reportér Adolfa Hradeckého: „...zapověděl, aby Reportér uveřejňoval jakékoli příspěvky od redaktorů předzářijových Literárních novin. Byl tak jediný, kdo tehdy vyžadoval, aby redaktorům Literárek byla znemožněna novinářská práce, ale prosím, to je věc gusta. (...) Jenže... Adolf Hradecký není jen novinář a šéfredaktor, nýbrž také vedoucí tajemník Svazu československých novinářů, tedy hlavní představitel organizace, jejíž povinností je chránit zájmy novinářů, ústavou zaručenou svobodu tisku, slova, starat se o existenční zájmy všech svých členů atd., atp. A tady začíná naší úvahy kapitola druhá, kterou bude patrně psát kolektivně mimořádný sjezd svazu novinářů.“<sup>65</sup> (V tomto vydání Práce se ještě objevuje zhodnocení prvního čísla

<sup>61</sup> Členové odboček SČSN žádají svolání aktivu pražských novinářů. Práce, 24. 2. 1968, s. 3.

<sup>62</sup> Za reformu proti demagogii. Práce, 27. 2. 1968, s. 1-3.

<sup>63</sup> ŠAFARÍKOVÁ, Dagmar. Před prvním číslem Literárních listů. Práce, 29. 2. 1968, s. 6.

<sup>64</sup> Z jednání novinářů. Práce, 1. 3. 1968, s. 3.

<sup>65</sup> LIEHM, Antonín J. Provokace. Práce, 1. 3. 1968, s. 4.

nových Literárních listů; hodnocení je pochvalné a uvádí např., že se po prvních LL „jen zaprášilo“<sup>66</sup>.)

Adolf Hradecký samozřejmě na Liehmův článek odpověděl hned druhého dne, nicméně nijak konkrétně. Např.: „*A v podzimních měsících, když A. J. Liehm chtěl publikovat v Reportéru svou stat' o překladech z americké literatury, zabýval se Reportér daleko vážnějšími, politickými otázkami, které statečně předbíhaly svou dobu.*“<sup>67</sup>

Čeští a slovenští novináři se v průběhu března sešli a společně zaujali stanovisko ke svému diskutovanému V. sjezdu. Práce tiskne 26. března oznámení, jehož hlavní náplní je citace výstupu: „*Pokládáme za svou povinnost vrátit se k dopisu, který ÚV KSČ zaslali delegáti V. sjezdu SČSN loni v říjnu. Jde o tu část dopisu, v němž se odsuzovala činnost Literárních novin. Toto stanovisko stejně jako podobné výroky, které se objevily ve zprávě ÚV SČSN na V. sjezdu SČSN, se opíraly o známé usnesení zářijového zasedání ÚV KSČ. Pro pravdu historie chtěli bychom však připomenout i to, že se diskuse na sjezdu k tomuto osočování nepropůjčila.*“<sup>68</sup> V přehodnocování svého přístupu ke spisovatelům pokračovala i Komunistická strana Československa; kupř. ve zprávě z 28. března je možno se dočíst: „*Kromě hodnocení činnosti a úlohy pléna, předsednictva, sekretariátu a oddělení ÚV KSČ, soustředilo předsednictvo svou pozornost na návrh postupu k dokončení rehabilitace osob, postižených porušováním socialistické zákonnosti a stranických norem a na návrh politického hodnocení IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, v němž je obsažen i návrh některých stranických závěrů.*“<sup>69</sup>

Neotřelý pohled na věc nabízí Práce 31. března, neboť otiskla rozpravu s Marií Vaculíkovou, manželkou Ludvíka Vaculíka. Redaktorka s ní mluvila o Vaculíkově románu Sekyra, ale samozřejmě se nemohla vyhnout ani událostem kolem IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. „*Znala jste předem Vaculíkův sjezdový projev? – Ne. Nevěděla jsem ani, který den bude mluvit, věděla jsem jenom, že bude mluvit a dávala jsem k lepšímu, že mi na otázku, o čem bude mluvit, odpověděl s maximální stručností, že o nutnosti svrhnout současnou vládu. Když se tenkrát večer vrátil ze sjezdu velmi unavený, ptala jsem se ho především, jestli už mluvil Ivan Klíma. Řekl, že*

<sup>66</sup> (pech). Literární listy na pultech. *Práce*, 1. 3. 1968, s. 3.

<sup>67</sup> HRADECKÝ, Adolf. Jde o gusto. *Práce*, 2. 3. 1968, s. 4.

<sup>68</sup> Ještě k dopisu ze sjezdu SČSN. *Práce*, 26. 3. 1968, s. 3.

<sup>69</sup> Dnes plénum ÚV KSČ. *Práce*, 28. 3. 1968, s. 1.

*Klíma mluvil. „A měl úspěch?“ Potvrdil, že Klíma úspěch měl. „A ty jsi taky mluvil?“ Řekl, že taky mluvil. „A měl jsi úspěch? Tleskali ti?“ Odpověděl, že snad úspěch měl a že jde do postele. Spal a já jsem začala přijímat telefonáty, v nichž nás lidé ujišťovali, že hlady neumřeme. Najednou jsem věděla, že to, co jsem považovala za bonmot, kterým se mne zbavuje, byl program. Šla jsem ho vzbudit a ptala jsem se: „Co jsi vlastně říkal?“ Odpověděl: „To, co do mne hučíš už dvacet let.“<sup>70</sup>*

Na začátku dubna probíhala schůze pléna ÚV KSČ, při níž došlo oficiálně k přehodnocení přístupu vůči IV. sjezdu SČSS a k potrestaným spisovatelům. 4. dubna otiskla *Práce* mezi příspěvky „Z diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ“<sup>71</sup> také část projevu Jiřího Hendrycha, který byl přítomen IV. sjezdu SČSS a velkou měrou se tudíž podílel na následných represáliích vůči spisovatelům. Hendrych sám uznal, že napáchal při své práci ve funkci předsedy ideologické komise a předsednictvu ÚV KSČ mnoho chyb, a to i ve vztahu ke IV. sjezdu spisovatelů.

7. dubna se pak v *Práci* objevuje ještě zajímavější článek, „Dokument“ – uveřejnění stenografického záznamu z projevu Františka Vodsloně na zářijovém (1967) zasedání ÚV KSČ, které se zabývalo hodnocením IV. sjezdu SČSS a potrestáním odbojných spisovatelů. Sám Vodsloně napsal k tomuto záznamu perex, takže najednou vysvítá, že členové ÚV KSČ se už ani tehdy v září 1967 na stanovisku ke spisovatelům jednomyslně neshodli. Např.: „Jsme svědky toho, jak živě se dosud diskutuje o opatření provedeném na zasedání ústředního výboru KSČ proti spisovatelům L. Vaculíkovi, Pavlu Kohoutovi, Ivanu Klímovi, A. J. Liehmovi a Literárním novinám ve dnech 26. a 27. září 1967. Spisovatelé a další občané právem odsuzují toto rozhodnutí a dožadují se nového projednání celého případu. Mnohým je nepochopitelné, že ještě v září 1967 ústřední výbor dospěl k j e d n o t n é m u názoru přijmout návrh předsednictva ÚV KSČ, tlumočený s. Hendrychem na tvrdé opatření proti spisovatelům a na odnětí Literárních novin Svazu spisovatelů, zatím co o tři měsíce později řada členů ÚV KSČ dospívá k opačnému názoru. V zájmu pravdivého informování veřejnosti předkládám svůj diskusní příspěvek (stenografický záznam) ze zasedání ÚV KSČ v září k případu spisovatelů na důkaz toho, že nebyla naprostá shoda názorů, že byly rozpory, a to nejen v tomto případě a nejen v posledním půl roce. Byla tu ovšem vždy snaha předsednictva ÚV KSČ, čili, jak se říká, vedení strany, prokázat před veřejností naprostou jednotu

<sup>70</sup> JÍLKOVÁ, Eva. Vypravujte něco, paní Vaculíková. *Práce*, 31. 3. 1968, s. 9.

<sup>71</sup> HENDRYCH, Jiří. Ještě ke sjezdu spisovatelů. *Práce*, 4. 4. 1968, s. 4. Tyto materiály z plenárního zasedání otisklo obsáhleji i Rudé právo, viz kapitola Rudé právo.

*názorů a dosáhnout ji za každou cenu, i za cenu mystifikace členů ÚV a veřejnosti, i za cenu umlčování a zamlčování nekonformních názorů. Tak si také vysvětluji, že jedině můj diskusní příspěvek k případu spisovatelů a Literárních novin nebyl zveřejněn.*<sup>72</sup>

V samotném stenografickém přepisu lze pak skutečně vidět, že Vodsloň s Jiřím Hendrychem v přístupu ke spisovatelům nesouhlasil, např.: *„Nebyl jsem na sjezdu spisovatelů, ale četl jsem důkladně, co nám bylo předloženo a mám své zkušenosti, a předem chci říci, že nebudu ve všem konformní se stanoviskem soudruha Hendrycha. Z celé zprávy vyplývá, že delegace ústředního výboru jak na schůzi stranické skupiny<sup>73</sup>, tak na sjezdu spisovatelů nebyla dobře přijata. Bylo by třeba blíže zkoumat spontánnost v nespokojenosti a odporu stranické skupiny spisovatelů a rozlišit, co bylo zde zaměřeno proti ideologickému oddělení, jeho metodám práce a co bylo kritizováno na politice strany. Kritika práce aparátu strany nebo některých soudruhů by neměla být vztahována na celou stranu. (...) Například z kritiky soudruha Procházky<sup>74</sup> a jiných vyplývá ostré zaměření proti ideologickému oddělení, že soudruzi chtějí všechno řídit, i to, co je pro ně neřiditelné a co řídit nemohou. Spisovatelé to chápou jako ponižování a kuratelu nad sebou, která je omezuje v samostatném rozhodování. Tak aspoň jsem rozuměl tomu, co říká soudruh Procházka a jiní. (...) Četl jsem také pozorně projevy soudruha Hendrycha na stranické skupině i na sjezdu spisovatelů. Řeknu hned přímo, že nejsou dost přesvědčivé. V jeho projevech není téměř žádná argumentace. Příliš všeobecné. Ale je tam velice mnoho vyhrožování a zastrašování. (...) Nepovažuji za rozumné trestat spisovatele a nevím, zda zvažilo předsednictvo, jak to bude působit ve straně, ve společnosti i mezinárodně, nebo nám to je lhostejné?*<sup>75</sup>

14. dubna se Pavel Vranovský v článku „Kultura a politika“ zamýšlí nad novým akčním programem KSČ, nad vztahem politiky a kultury. Oceňuje zde také roli spisovatelů v boji za svobodu: *„V rozhovorech s dělníky, v jejich dopisech, se často setkáváme s představou, že „ti spisovatelé a umělci táhnou za jeden provaz“.* Zpřesnil bych tuto představu: *táhli nebo ještě táhnou za jeden provaz, pokud jde o solidární odboj proti útlaku, pro větší svobodu tvorby a demokratičnost společnosti. Tak se např. stalo, že se solidárně postavili proti nepřiměřeně tvrdým zásahům proti mladému spisovateli J. Benešovi, že i mnozí vynikající spisovatelé-komunisté vystoupili na obranu*

<sup>72</sup> VODSLOŇ, František. Dokument. *Práce*, 7. 4. 1968, s. 6.

<sup>73</sup> Schůze stranické skupiny, tedy spisovatelů-komunistů, se konala večer před zahájením IV. sjezdu SČSS.

<sup>74</sup> Myšlen je Jan Procházka, spisovatel, kandidát ÚV KSČ.

<sup>75</sup> VODSLOŇ, František. Dokument. *Práce*, 7. 4. 1968, s. 6.

zakázaného časopisu *Tvář*, i když nešlo o časopis marxistický, anebo zas nemarxisté vysoce ocenili statečnost vystoupení komunistů Ludvíka Vaculíka, Milana Kundery a jiných na posledním sjezdu spisovatelů...<sup>76</sup>

19. dubna přináší *Práce* oznámení<sup>77</sup>, že v Brně zasedal ústřední výbor SČSS. Spisovatelé chtěli na podzim pořádat svůj V. sjezd, rozhodli se také vydávat svůj deník *Lidové noviny*, obnovit časopis *Tvář* a požádat o navrácení státního občanství spisovateli Ladislavu Mňačkovi. 21. dubna *Práce* upozorňuje v rubrice *Knihy příštího týdne*, že vyjde protokolární zápis IV. sjezdu SČSS. Anotace k němu je spíše komentářem, a to dosti otevřeným: „*Zasedání v Praze bylo od 27. do 29. června 1967, vycházejí tedy texty projevů notně opožděně. Zvláště když uvážíme, jak málo objektivních informací o sjezdu se veřejnost dověděla z přímých zpráv a komentářů. A přece se zaslouženě stávají aktualitou. Neboť zápas o právo vyslovit otevřeně vlastní upřímný názor k věcem veřejným byl do veliké míry probojován právě zásluhou tohoto sjezdu. (...) Vzhledem k rychlému vnitropolitickému vývoji v prvních měsících letošního roku budeme číst velmi mnohé z těchto projevů už opravdu jako historické dokumenty. Ale čtěme je pozorně, abychom aspoň na tomto jednom přístupném příkladu jednou provždy pochopili, jak nebezpečné a třeba i potupné je zřít se dobrovolně občanského práva být pravdivě informován tak, aby si každý mohl vytvořit vlastní názor o otázkách politických, hospodářských, kulturních. Českoslovenští spisovatelé dokázali před rokem odvahu nemlčet.*“<sup>78</sup>

24. dubna se dovídáme, že se v Praze sešlo předsednictvo ÚV československých novinářů, které se zabývalo přípravami mimořádného sjezdu a navázáním spolupráce se Svazem čs. spisovatelů, žádali také navrácení čs. občanství Ladislavu Mňačkovi, a zejména: „*V usnesení konstatují novináři se značným znepokojením, že zatím nedošlo k odstranění cenzury a rozpuštění orgánů ústřední publikační správy. Stejně tak zatím vážne novelizace tiskového zákona. Čs. novináři opakují proto znovu důrazný požadavek, aby byla zrušena jakákoliv politická cenzura. Současně trvají na požadavku, aby byla v době co nejkratší zrušena i Ústřední publikační správa.*“<sup>79</sup> 26. dubna *Práce* píše, že končí *Kulturní noviny*<sup>80</sup>.

<sup>76</sup> VRANOVSKÝ, Pavel. Kultura a politika. *Práce*, 14. 4. 1968, s. 1.

<sup>77</sup> Spisovatelé chtějí deník. *Práce*, 19. 4. 1968, s. 2.

<sup>78</sup> *Knihy příštího týdne. Práce*, 21. 4. 1968, s. 7.

<sup>79</sup> Požadavek novinářů – Zrušit cenzuru! *Práce*, 24. 4. 1968, s. 3.

<sup>80</sup> Konec *Kulturních novin. Práce*, 26. 4. 1968, s. 3.

27. dubna tiskne Práce vysvětlující materiál k odchodu Ladislava Novomeského, Miroslava Válka a Vojtecha Mihálíka z redakční rady Kulturneho života. Básníci podávají netradiční vysvětlení: „*Je známo – říkají v prohlášení – že od loňského léta se zřetelně rozdělily fronty ve slovenské spisovatelské obci. Projevuje se to na odlišném postoji k některým otázkám (dopis skupiny spisovatelů IV. sjezdu, Mňačkův případ), jejichž význam se uměle zveličuje, aby se zastřela skutečná příčina konfliktu. Skutečnou příčinou je podle našeho názoru především politické hodnocení arabsko-izraelského vojenského konfliktu.*“<sup>81</sup>

25. května se objevuje v Práci kratičká, ale velmi důležitá zpráva – „*Cenzura bude zrušena*“. Ministerstvo kultury a informací se spolupráci se svazy čs. novinářů a spisovatelů dokončilo návrhy novelizace tiskového zákona: „*Konečné návrhy počítají se zrušením jakékoli cenzury, zavedením funkce odpovědného redaktora, který bude pečovat, aby informacemi šířenými hromadnými komunikačními prostředky nebyla vyzrazována státní tajemství a páčány trestné činy.*“<sup>82</sup> 29. května deník oznamuje<sup>83</sup>, že Literární listy budou mít nového šéfredaktora, M. Jungmanna.

21. června Práce informuje<sup>84</sup>, že ministerstvo kultury a informací povolilo nový deník SČSS, Lidové noviny. 22. června pak deník přináší první informace z mimořádného sjezdu Svazu čs. novinářů. Novináři skutečně cítili silnou potřebu napravit omyly, kterých se dopustili na svém V. sjezdu v říjnu 1967: „*Novináři pocítili nutnost revidovat ideové výsledky a stanoviska V. sjezdu. (...) V. sjezd Svazu čs. novinářů potvrdil jen to, oč šlo v minulých letech: podružné posláni novináře jako univerzálního interpreta na pokyn. Na hranici této krize přišel V. sjezd s pomýleným a hlavně nedobrym stanoviskem k Literárním novinám a ke sjezdu spisovatelů.*“<sup>85</sup> V témže čísle se pak objevuje ještě redakční glosa s názvem „*Demokracie*“, která se snaží o jakési vypořádání s minulostí a používá k tomu také připomenutí událostí IV. sjezdu SČSS: „*Byla doba – bylo vlastně 20 let, kdy se příliš veřejně nediskutovalo, nehodnotilo, nesebekritizovalo, ani nekritizovalo. A přišlo z ničeho nic sebezpoznaní, které vyslovil ten „spravedlivý hulvát“ (spisovatel Ludvík Vaculík), že se nám vlastně za těch dvacet let nepodařilo vyřešit důsledně ani jednu vážnou lidskou otázku*“<sup>86</sup>. Bylo to

<sup>81</sup> Proč abdikovali slovenští spisovatelé – Nechtějí při tom asistovat. *Práce*, 27. 4. 1968, s. 4.

<sup>82</sup> Cenzura bude zrušena. *Práce*, 25. 5. 1968, s. 3.

<sup>83</sup> Změna šéfredaktora LL. *Práce*, 29. 5. 1968, s. 3.

<sup>84</sup> Lidové noviny povoleny. *Práce*, 21. 6. 1968, s. 6.

<sup>85</sup> (vd). Mimořádný sjezd novinářů zahájen. *Práce*, 22. 6. 1968, s. 1-3.

<sup>86</sup> VACULÍK, Ludvík. Diskusní příspěvek. In *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha : Československý spisovatel, 1968. s. 141-151. Viz také Příloha 4.



*otřesné a šokující nejen pro Novotného kliku ve vedení strany a státu. (...) Že vyslovil to, o čem se lidi bavili na setkání na ulici, v hospodě i doma. Jen ne tam, kde by se o tom bavit měli: v tisku, rozhlase a televizi, v parlamentě, ve vládě a na schůzích.*<sup>87</sup>

27. června se pak čtenář Práce dovídá, že minulý den poslanci Národního shromáždění skutečně odhlasovali zrušení cenzury<sup>88</sup>. V tomto vydání ovšem Práce publikovala také zásadní dokument roku 1968 – prohlášení „*Dva tisíce slov*“<sup>89</sup>, sepsané Ludvíkem Vaculíkem a podepsané řadou osobností z vědy a kultury, ale i obyčejnými občany. Toto provolání publikovaly také Literární listy, Zemědělské noviny a Mladá fronta, a po jeho uveřejnění se reakce jen hrnuly. (Práce jich uveřejnila opravdu velmi mnoho, zde je prostor upozornit jen na několik nejdůležitějších.) Politická reakce následovala vzápětí – na zasedání Národního shromáždění vystoupil poslanec Samuel Kodaj a řekl, že si „...*vyhrazuje právo připomenout všem maloměšťákům a – jak řekl – vyakčněným, které socialismus postihl, že jim nedovolí zneužít demokratizačního procesu ke zvratu našeho socialistického vývoje,*“<sup>90</sup> o čemž Práce informovala 28. června a hned k tomu sama dodávala: „*Náš list prohlášení „Dva tisíce slov“ rovněž zveřejnil, stejně jako Zemědělské noviny a Literární listy. Na rozdíl od poslance Kodaje nevidí v tomto prohlášení pokrokových dělníků, vědců, umělců a techniků nic kontrarevolučního a tím méně ne výzvu ke kontrarevoluci. Ostatně ani poslanec Kodaj nedoložil své obecné tvrzení přednesené plénu, a přijaté potleskem všech poslanců, žádná konkrétní fakta. Teprve po jeho vystoupení se začali poslanci shánět po novinách, které prohlášení „Dva tisíce slov“ zveřejnily. (...) ...a jsme připraveni otisknout názory každého čtenáře, který je ochoten se k věci konkrétně a seriózně vyjádřit.*“<sup>91</sup>

Hned 29. června se strhla bouře ohlasů k takovému postupu Národního shromáždění, čemuž dává deník prostor např. v rozsáhlejším článku „*Do redakce přišly: delegace ze závodů, dopisy kolektivů, stanoviska občanů*“<sup>92</sup>, kde otiskuje devět reakcí, z nichž jedna je určena samotnému poslanci Kodajovi. Tentýž den Práce přináší znovu postoj politických špiček, národního shromáždění a vlády, které se staví proti „*Dvěma tisícům slov*“, ovšem redakce hned v úvodním odstavci zaujímá vlastní odbojné stanovisko: „*Poslanec Kodaj označil článek paušálně, jak jsme už včera referovali, za návod ke kontrarevoluci, aniž své tvrzení doložil věcnými argumenty a fakty. Proto také*

<sup>87</sup> Demokracie. Práce, 22. 6. 1968, s. 4.

<sup>88</sup> (hol). Třetí den zasedání pléna NS – Zrušení cenzury uzákoněno. Práce, 27. 6. 1968, s. 1-4.

<sup>89</sup> VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov. Práce, 27. 6. 1968, s. 5. Viz také kapit. Literární listy a Příloha 5.

<sup>90</sup> (hol). Komplex sociálních zákonů schválen. Práce, 28. 6. 1968, s. 1-4.

<sup>91</sup> Tamtéž.

naše redakce s jeho stanoviskem nesouhlasila a nesouhlasí.“<sup>93</sup> V tomto vydání si lze rovněž přečíst „Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů“<sup>94</sup>, které je naopak souhlasné.

30. června Práce otiskla zajímavý článek „Ludvík Vaculík o Dvou tisících slovech – Místa, kde je stále leden“, v němž se informuje o události na komunistické konferenci v Praze 1. Na této schůzi byl přítomen i Ludvík Vaculík, autor „Dvou tisíc slov“, a byl vyzván, aby promluvil. Např.: „Když byl vyzván, aby v diskusi mimo pořadí vystoupil, hovořil o nutnosti odchodu zdiskreditovaných funkcionářů. (...) K prohlášení „Dva tisíce slov“ Ludvík Vaculík řekl, že vzniklo z iniciativy vědců, komunistů i nekomunistů, kteří se chtěli vyslovit k současným otázkám způsobem, s nímž by mohli souhlasit lidé různých vrstev a různého přesvědčení. (...) Smyslem prohlášení bylo podle Ludvíka Vaculíka podpořit progresivní síly ve straně a upozornit na ty, „kterým Dubček a jeho vedení pořád vadí.““<sup>95</sup>

7. července, po neutuchajícím zájmu čtenářů vyjádřit se na stránkách deníku, přináší Práce dlouhý komentář „Lidé-doba-2000 slov“<sup>96</sup>, který je zajímavý tím, že na začátku uvádí chronologický vývoj situace od 25. června 1968 a také připomíná, kolik ohlasů ke Dvěma tisícům slov se už v redakci sešlo.

11. července pak vyšel v moskevské Pravdě článek, který „Dva tisíce slov“ ostře odsuzoval a prohlašoval, že v Československu panují silně protisocialistické tendence, o čemž Práce informovala 12. července v materiálu „Jde jen o slova?“<sup>97</sup>

Na nebezpečnou situaci reagovali i mnozí umělci a tak se lze např. 23. července dovědět v článku „Dopis FITES – Pozvání spisovatelů“<sup>98</sup>, že vedení Svazu čs. spisovatelů pozvalo na návštěvu pětičlenné delegace spisovatelských organizací ze SSSR, Bulharska, Maďarska, Polska, NDR, Rumunska, Jugoslávie a Kuby, aby se mohly o stavu v Československu přesvědčit samy.

<sup>92</sup> Do redakce přišly: delegace ze závodů, dopisy kolektivů, stanoviska občanů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 1-4.

<sup>93</sup> (hol). NS souhlasí s vyjádřením vlády k článku „Dva tisíce slov“ – Systém politické moci pod veřejnou kontrolou občanů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 1-3.

<sup>94</sup> Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 5. Více v kapitole Rudé právo.

<sup>95</sup> Ludvík Vaculík o Dvou tisících slovech – Místa, kde je stále leden. *Práce*, 30. 6. 1968, s. 3.

<sup>96</sup> VELENSKÝ, Ladislav. Lidé – doba – 2000 slov. *Práce*, 7. 7. 1968, s. 1-3.

<sup>97</sup> ŠUBRT, Lubomír. Jde jen o slova? *Práce*, 12. 7. 1968, s. 1-2.

<sup>98</sup> Dopis FITES – Pozvání spisovatelů. *Práce*, 23. 7. 1968, s. 4.

### 1.2.3 Závěr kapitoly Práce

Politická změna v lednu 1968 měla skutečně na obsah deníku Práce výrazný vliv. Zatímco o průběhu IV. sjezdu SČSS Práce informovala mlhavě a zdůraznila zejména byrokratické události (schvalování rezolucí, dopis IV. sjezdu ÚV KSČ, úvodní projev Jiřího Hendrycha), do konce roku se věnovala hlavně falešnému „spisovatelskému“ manifestu ze Sunday Times, emigraci Ladislava Mňačka a odsouzení sjezdových událostí zářijovým plénem ÚV KSČ. Tento „anti-spisovatelský“ kurs plně odpovídal stranickému směřování a dosud výrazně autoritativní politice prezidenta Antonína Novotného.

Již na konci ledna 1968 však Práce začíná viditelně podporovat nově vznikající Literární listy, dále informuje o přehodnocování postojů komunistické strany ke IV. sjezdu SČSS; později dává prostor i Svazu čs. novinářů, aby na stránkách deníku Práce opakovaně vyjadřoval lítost nad svým nepovedeným V. sjezdem a snažil se napravit pošramocené vztahy se spisovateli. Vrcholem tohoto nového přístupu Práce je pak dění kolem Vaculíkova prohlášení „Dva tisíce slov“, kdy se redakce jednak nebála otevřeně projevit vlastní názor a jednak poskytla na stránkách svého deníku místo pro mnoho ohlasů k tomuto svolání.

Pokud se události „pražského jara“ 1968 označují slovem „progresivní“, pak směřování deníku Práce následovalo jasně tuto linii. Otázku, nakolik byl vývoj poplatný nadšené (až nucené) podpoře nové politiky KSČ, zodpověděla redakce Práce jasně právě svým postojem po vydání manifestu „Dva tisíce slov“.

### 1.3 Rudé právo, deník vydávaný KSČ (13. 6. 1967 – 21. 8. 1968)

#### 1.3.1 Informování o sjezdu

Článek z 23. června, „Řekli před sjezdem aneb Poznámky o metodě“, je pouze reakcí Jiřího Hájka na článek v Literárních novinách. V nich Milan Kundera 3. června publikoval kritiku na Hájkovu knihu „Lidská situace“. Jiří Hájek se v Rudém právu tohoto data opakovaně rozhořčuje, že Kunderova recenze je plná lží a urážek a že kritik nepoužívá logiku, např.: „*Polemizovat se socialistickou koncepcí literatury, kterou jsem se pokusil ve své knize formulovat, připadá Kunderovi naprosto zbytečné, ačkoli v tom je celé těžiště mé práce. Věnuje se výhradně „rozboru“ mé literárněkritické metody. Jeho vlastní metodou je však eskamotáž s citáty, překrucování textu, ba i vyslovené lži, neustále doprovázené osobními urážkami.*“<sup>99</sup> Hájek se dále ve zbytku článku ospravedlňuje, uzavírá jej však odstavečkem, jenž je z hlediska nadcházejícího spisovatelského sjezdu významný: „*O rozbor mé knihy samozřejmě Kunderovi nešlo. Jeho článek je jen součástí vytváření předsjezdové literární atmosféry, která má postavit do určitého světla názorové protivníky Kundery a jeho přátel. Tyto atmosférické tlaky mohou být někdy velmi silné. Pochybuji však, že mohou natrvalo zabránit otevřenému názorovému střetnutí.*“<sup>100</sup>

Následující článek pak vyšel dne 27. června, kdy sjezd SČSS začínal – Rudé právo tedy ještě neinformovalo o průběhu zasedání. Nesl titul „*Literatura v našem životě*“. Rudé právo zde poskytovalo jakýsi ideologický návod svému čtenáři, jak chápat nadcházející sjezd; nepřímou nabádalo i samotné spisovatele, aby se přiklonili zpět k socialistickému proudu. Opět se zde zdůrazňuje, jak je napjatá mezinárodní situace a pokrokové síly utlačovány, a problémy literatury nelze z těchto okolností vyvázat. Literatura a společnost jsou těsně svázány, proto antisocialistické výkyvy některých spisovatelů společnost ohrožují. „*V míře odpovídající svému socialistickému zaujetí, odsunujíc na okraj krátkodechou hysterii některých publicistických projevů, literatura plodně přispívala k rozvoji progresivních procesů, jimiž prochází zejména od XII. sjezdu strany naše společnost. Strana i široká čtenářská veřejnost oceňují tyto úspěchy tvorby, i když nesdílejí názory některých radikalizujících literátů a kritiků, kteří ve*

<sup>99</sup> HÁJEK, Jiří. Řekli před sjezdem aneb Poznámky o metodě. *Rudé právo*, 23. 6. 1967, s. 3.

<sup>100</sup> Tamtéž.

*jménu těchto nově vytvořených hodnot snižují nebo negují všechno, co bylo vytvořeno před nimi v předchozích, poválečných letech.*<sup>101</sup> Tento kárající tón přetrvává i nadále, s odkazem na „návod“ pro literáty, vytvořený na XIII. sjezdu KSČ. *„Jestliže většina spisovatelů považuje takovou koncepci za výraz vlastního přesvědčení, je ji třeba připomenout i těm, kdo nedoceňují nebo opomíjejí skutečnost, že nedílným rysem široké diferenciací literatury je i úsilí o její široce chápanou socialistickou kvalitu, a zejména těm, kdo by byli nakloněni ve jménu diferenciací a tvůrčí svobody reklamovat v naší literatuře i místo pro tendence protisocialistické.*<sup>102</sup> Článek se uzavírá problematikou klesajícího nákladu knih a naopak zvýšeného zájmu o oddechovou literaturu. Nechybí ani skrytá zmínka o přítomnosti stranické delegace na sjezdu: *„Je to řada závažných otázek, které vyvstávají v souvislosti se sjezdem spisovatelů. V jejich řešení budou napomáhat spisovatelům stranické a státní orgány.*<sup>103</sup>

První informace z průběhu sjezdu pak přináší článek, datovaný 28. června 1967, dokonce s podtitulkem: *„Českoslovenští spisovatelé zahájili svoje sněmování. Svoboda umělce znamená odpovědnost. Na IV. sjezdu Svazu SČsS je přítomna delegace ÚV KSČ“*. Stejně tak jako v deníku Práce, i zde je (a to již v perexu) vyjmenováno kompletní složení stranické delegace ÚV KSČ. Kromě toho byla informační hodnota článku nevalná – jak dokládá citace onoho zbytku, který následoval po výčtovém perexu a předcházel výtahu z projevu Jiřího Hendrycha: *„Ve svém úvodním slovu vzpomněl Vilém Závada spisovatelů, kteří v posledních letech zemřeli, a sjezd uctil jejich památku. Účastníkům sjezdu byla předložena jako podklad k diskusi písemná zpráva o činnosti Svazu od III. sjezdu a návrh stanoviska k některým otázkám československé literatury. Po úvodním vystoupení M. Kundery byla zahájena diskuse, v níž dopoledne promluvil rovněž soudruh J. Hendrych. Po vystoupení soudruha J. Hendrycha promluví v diskusi několik spisovatelů. Dnes, ve středu, jednání sjezdu pokračuje.*<sup>104</sup> Projev Jiřího Hendrycha byl krácen, ale nezkreslen. Důraz byl kladen zejména na to, co si komunistická strana od spisovatelského sjezdu slibuje, včetně závěrečných požadavků (viz kapitola o deníku Práce). Nepadlo ani slovo o kritickém Kunderově projevu, natož o čtení Solženicynova dopisu.

<sup>101</sup> Literatura v našem životě. *Rudé právo*, 27. 6. 1967, s. 1-2.

<sup>102</sup> Tamtéž.

<sup>103</sup> Tamtéž.

<sup>104</sup> Českoslovenští spisovatelé zahájili svoje sněmování. Svoboda umělce znamená odpovědnost. *Rudé právo*, 28. 6. 1967, s. 1-2.

O pokračování IV. sjezdu SČSS píše článek ze dne 29. června „*Druhý den jednání spisovatelů*“. Rudé právo zde vyzdvihuje pouze dva aspekty jinak programově bohatého zasedání, přičemž jeho bouřlivost zcela opomíjí. Kritický projev Ludvíka Vaculíka deník zcela přešel, nezmínil ani jeho jméno. Co tedy bylo pro čtenáře Rudého práva tak důležité? Za prvé, byl čten dopis skupiny spisovatelů poukazující na to, že „...*ne ve všech případech se projednávají otázky, k jejichž řešení byl sjezd svolán, na žádoucí úrovni a že způsob, jak jsou v některých diskusních příspěvcích otázky nastolovány, má politikářský aspekt. Autoři dopisu považují za správné hovořit na sjezdu o ideových a politických problémech, ovšem ne na základě emocí, ale na základě znalosti věci a pocitu odpovědnosti.*“<sup>105</sup> Při srovnání se sjezdovým sborníkem vyplývá, že toto zjednodušení odpovídá pravdě; skupina spisovatelů (mezi jinými i Arnošt Lustig, Jan Drda, Jarmila Glazarová) se snažila ukázat, že mají názor správný, tedy v souladu s ideologií KSČ. Jako příklad za všechny třeba tato pasáž: „*Nesouhlasíme se způsobem, jakým se na program sjezdového jednání dostaly některé problémy, které mohou mít vážný zahraničně politický dosah. Ale to, že se o těchto otázkách jako o mnohých dalších na sjezdu otevřeně hovoří, svědčí nejenom o stupni a míře demokracie v naší společnosti, ale i o tom, že se spisovatelé s důvěrou a s nadějí, že budou správně pochopeni a že svým slovem mohou spoluformovat etický profil epochy, vyslovují nejen o otázkách spisovatelských, ale i občanských.*“<sup>106</sup> V druhé půli článku RP obsáhle informuje, kterak spisovatelé přijali protiválečnou rezoluci, vyslovující např. podporu osvobozeneckému boji v zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky.

Článek ze 30. června pod názvem „*Skončil IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů*“ opět nepřináší příliš vyčerpávající informace; přechází nekonkrétností všechny protesty, které během třídního zasedání na sjezdu SČSS zazněly. Místo toho se věnuje spíše byrokratickým úkonům, schvalování závěrečných dokumentů a dopisu adresovaného ÚV KSČ. Pokud už deník udělá ústupek a pouze naznačí, že sjezd neprobíhal zcela podle očekávání, pak se opírá o projev, který proslovil Jiří Hendrych. Tudíž jediné, co se čtenář RP o bojovné atmosféře sjezdu dověděl, je toto: „...*žádný komunista a čestný občan našeho státu nemůže souhlasit s tím, aby byla snižována revoluční úloha našeho lidu. Stejně tak odmítá, aby pod všeobecnými hesly svobody, humanismu a demokracie byla podsouvána snaha žádat právo svobody pro nepřátelské názory. Stranická*

<sup>105</sup> (č). Druhý den jednání spisovatelů. *Rudé právo*, 29. 6. 1967, s. 1.

<sup>106</sup> VÁLEK, Miroslav. Diskusní příspěvek. *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha : Československý spisovatel, 1968. s.157-159.

*delegace se ztotožňuje s vystoupením těch účastníků sjezdu – řekl soudruh Hendrych – kteří pozvedli svůj hlas proti pokusům politicky zneužít sjezdu a vytvářet atmosféru proti snaze řešit otázky nastolené v rezoluci XIII. sjezdu KSČ o socialistické literatuře, a vítá úsilí všech, kteří se s vážností věcně zabývali rozvojem naší literatury.*<sup>107</sup> Jak dokládá sjezdový sborník, Hendrych v tomto svém projevu konkrétně hovořil o projevu Ludvíka Vaculíka, také narazil na čtení Solženicynova dopisu – a v Rudém právu toto přešli bez zmínky. Ve čtenáři, který nebyl IV. sjezdu SČSS přítomen, musel takto vzniknout dojem, že zde vystoupila skupinka západních diverzantů nejhrubšího ražení – nikoli že zazněly inteligentní hlasy českých spisovatelů, volající po větší svobodě v literatuře.

### 1.3.2 Materiály ke sjezdu

Ke IV. sjezdu SČSS se v Rudém právu objevil dne 16. července 1967 diskusní příspěvek spisovatele Alexandra Matušky pod názvem „*Svoboda tvorby*“. Rudé právo dále slíbilo, že v přetiskování diskusních příspěvků bude pokračovat. Matuška, jak je již naznačeno titulkem, zde rozebírá spisovatelskou svobodu. Už to, že jeho příspěvek otiskl oficiální deník KSČ, napovídá, že na něm příslušné orgány neshledaly nic konfliktního. Když si jej čtenář projde, má skoro dojem, že čte samé prázdné deklaráce. Malá ukázka: „*Svobodný je básník a spisovatel, který si neulehčuje svoji práci, který necouvá před překážkami, které skutečnost staví do cesty jeho umění, který po novém i po starém, anebo i po novém i po starém, zkrátka po svém tyto překážky zmáhá a bez bázně, ale i bez cynismu se podílí o to, co našel, neusiluje o jiné.*“<sup>108</sup> Rudé právo tedy otisklo 16. července diskusní příspěvek z prvního dne sjezdu. Vybralo si snad ten nejméně obsažný (jak rozsahem, tak náplní), který byl toho dne pronesen. V kontrastu s myšlenkově bohatým projevem Milana Kundery, se skandálním požadavkem Pavla Kohouta na zrušení cenzury, k němuž se připojili i Ivan Klíma a Alexandr Kliment (jenž zároveň zkritizoval návrh závěrečného stanoviska sjezdu), vyznívá Matuškův projev přesně tak, jak si žádala KSČ a doba: zcela průměrně a nekonfliktně.

21. července 1967 přetisklo Rudé právo mírně krácený diskusní příspěvek Ivana Skály pod názvem „*Dost místa pro všechny dobré spisovatele*“<sup>109</sup>. 23. července pak následoval Oldřich Šuleř, jehož výtah z projevu na sjezdu spisovatelů otitulovalo RP

<sup>107</sup> (ac). Skončil IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 6. 1967, s. 1.

<sup>108</sup> MATUŠKA, Alexander. *Svoboda tvorby*. *Rudé právo*, 16. 7. 1967, s. 4.

<sup>109</sup> SKÁLA, Ivan. *Dost místa pro všechny dobré spisovatele*. *Rudé právo*, 21. 7. 1967, s. 3.

„*Hlavní proud – realistická literatura*“<sup>110</sup>. Šuleř se v něm věnoval zejména postavení spisovatele mimo centrum – na venkově. 27. července vyšel diskusní příspěvek Jiřího Hájka „*Kdo jsou revolucionáři literatury*“<sup>111</sup> a 30. července si mohl čtenář přečíst projev Jana Pilaře „*Čtenáři, knihy, spisovatelé*“<sup>112</sup>.

### 1.3.3 Komentáře, další související dění

12. srpna 1967 otisklo Rudé právo obsáhlý článek (dokonce na pokračování) z pera Vítězslava Rzounka; nese název „*Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů*“. Autor se zde rozhodl podat čtenářům Rudého práva jakýsi výťah ze zasedání, jak jej vnímal sám. Začíná nejprve přípravami sjezdu a zmiňuje, že se k němu vyjadřovalo mnoho osobností veřejného života; tehdy se dle Rzounkových slov ještě zdálo, že se na sjezdu bude skutečně řešit jen otázka vývoje literatury. Dále už autor hovoří o konkrétních diskutujících na sjezdu a jako prvního vyzdvihuje Alexandra Matušku, jehož zkrácený příspěvek ze sjezdu si mohli čtenáři RP mimochodem přečíst 16. července; Rzounek však znovu připomíná kvality tohoto projevu. Zmiňuje ještě několik autorů, kteří se věnovali vztahům autor-literatura-čtenář, a pak přechází k tomu důležitému, o čem se zatím čtenář RP mnoho nedověděl, ke střetnutí spisovatelé-politika. Začíná nejprve zmínkou o tom, že zazněly požadavky na zrušení cenzury, a ihned obhajuje její existenci: „*Z praxe je jistě možno uvést příklady nesprávných zásahů, jsou však zásahy naprosto oprávněné. Netýkají se „nepohodlných“ myšlenek, myšlenek, které měly právo, aby byly otištěny, ale věci tak samozřejmých, jako je čest, pravda a spravedlnost.*“<sup>113</sup> Když přibližuje Rzounek projev Pavla Kohouta, rozebírá dopodrobna to, co Kohout řekl o izraelsko-arabském konfliktu, opravuje jej, kritizuje a tím sráží jeho osobu<sup>114</sup>. Následuje informace o A. J. Liehmovi, který si dovolil pronést, že socialistická kulturní politika „*prožívala a prožívá neustále havárie*“<sup>115</sup>, což se Rzounkovi nelíbí a hned argumentuje např. úspěchem sovětského filmu ve dvacátých letech (!). Liehm dále chtěl, aby stát osvobodil kulturu od diktátu politické moci a trhu,

<sup>110</sup> ŠULEŘ, Oldřich. Hlavní proud – realistická literatura. *Rudé právo*, 23. 7. 1967, s. 4.

<sup>111</sup> HÁJEK, Jiří. Kdo jsou revolucionáři literatury. *Rudé právo*, 27. 7. 1967, s. 3.

<sup>112</sup> PILAŘ, Jan. Čtenáři, knihy, spisovatelé. *Rudé právo*, 30. 7. 1967, s. 4.

<sup>113</sup> RZOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3.

<sup>114</sup> Pavel Kohout totiž také přečetl sjezdovému plénu dopis Alexandra Solženicyna.

<sup>115</sup> RZOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3.



s čímž autor také polemizuje na velmi dlouhé ploše, za vše snad jen krátký citát: „*Požadavek zrušení diktátu a moci zbavuje složité vztahy společnosti rozhodujících regulátorů k jejich vzájemnému ovlivňování. Jak jinak lze regulovat trh a omezit jeho záporný vliv na rozvoj kultury než prostřednictvím státní moci?*“<sup>116</sup> Dále Rzounek připomíná usnesení ohledně kulturní politiky na XIII. sjezdu strany a pro tento den končí svůj článek takto: „*Ve vystoupeních P. Kohouta, A. J. Liehma, ale i I. Klímy, A. Klimenta byly nastoleny politické otázky zahraniční i vnitřní naší politiky, a to takovým způsobem argumentace, že vyvolaly ovzduší, které nedovolilo strážlivé posouzení jakéhokoli problému. Jaký smysl mělo třeba Klímovo srovnávání naší ústavy s ústavou z roku 1867 z hlediska svobody projevu*<sup>117</sup>, když autor zcela opomenul srovnat reálné společenské postavení pracujícího člověka, reálný stav jeho svobody s dnešními možnostmi? I. Klíma šel tak daleko, že tvrdil, že na Západě cenzura snad kromě Španělska a Řecka neexistuje. To je zjevný výmysl. Je možné předpokládat, že I. Klíma neví, jak věci ve skutečnosti jsou? Sotva. Ivan Klíma je přece informovaný novinář.“<sup>118</sup>

Rzounekův článek je dokončen v RP následujícího dne, 13. 8. 1967 pod stejným názvem „*Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů*“. Začíná hned výbušným diskutujícím, Ludvíkem Vaculíkem, s jeho tématem „moc a občan“, a cituje Vaculíka např. v prohlášení, že „*za dvacet let nebyla u nás vyřešena žádná lidská otázka*“<sup>119</sup> nebo že všechny kulturní výdobytky a dobré myšlenky byly na současné moci spíše vyvzdorovány. Rzounek samozřejmě Vaculíka okamžitě odkazuje do patřičných mezí, kupř.: „*Přehlíží základní skutečnost, že systém moci uplatněný v naší společnosti je nástrojem skutečné demokracie, která ve své dějinně konkrétní podobě (v řadě stránek ještě nedokonalé) je předpokladem naplnění humanitních cílů strany a společnosti. (...) Kdyby se L. Vaculík zamyslel nad realitou současného buržoazního světa a nad postavením člověka v něm, kdyby věcně uvážil humanizační proces a demokratizační tendence socialistické společnosti, rozhodně by nemohl zaujmout tak podcenivé stanovisko k tomu, co vytvořila v uplynulých dvaceti letech naše společnost a její lidová moc.*“<sup>120</sup> Dále Rzounek připomíná dopis, kterým se skupina spisovatelů

<sup>116</sup> RZOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3.

<sup>117</sup> Myslím, že smysl to mělo značný. Viz Rozhovor s Ivanem Klímou.

<sup>118</sup> RZOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3.

<sup>119</sup> RZOUNEK, Vítězslav. Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Dokončení článku. *Rudé právo*, 13. 8. 1967, s. 4.

<sup>120</sup> Tamtéž.

obrátila ke sjezdu s výzvou, aby se zanechalo politických témat a řešila se pouze literatura, a navazuje otázkou české literatury a jejího přínosu pro evropskou a světovou literaturu, jak o tom pojednali např. Milan Kundera nebo Dušan Hamšík. Kunderovu promluvu nejprve chválí, neboť její část (zaměřená k čínorodosti a odpovědnosti kultury vůči společnosti) vychází dle Ržounka z usnesení XIII. sjezdu KSČ, následně však Kunderu musí pokárat. Kundera si totiž dovilil dát do protikladu vysoce ceněnou meziválečnou kulturu a následujících třicet let, kdy kultura poklesla k pouhé propagandě, a navíc zdůraznil, že hodnotná díla vznikají znovu až v posledních letech; to musí autor okamžitě „uvést na pravou míru“, např. připomenutím, že přece po 2. sv. válce a při nástupu komunismu psala i řada významných meziválečných autorů. Přes (režimně) nezávadný Hamšíkův projev se dostává autor k sociální otázce v umění a vyloženě agitačnímu závěru celého materiálu. „*Socialismus, jak zdůraznil na sjezdu profesor E. Goldstücker, je jedinou možností společenského pokroku. Jiná alternativa neexistuje. (...) Naši přátelé ze Západu, kteří se sympatiemi sledují rozvoj naší kultury a naší země, se často ptají: „Proč u vás vznikají podobné konflikty, když je nesporné, že kulturní politika vytvořila pro soudobou československou kulturu podmínky, které jsou u pokrokových lidí na Západě předmětem upřímné závidivosti? Jak může někdo negativně srovnávat demokracii u vás s jakoukoli západní zemí, jde-li mu o podstatu a nikoliv o formální vnější projevy?“ A dodávají: „Není v takových projevech radikalismu vlastně něco z provincialismu, který si dodává zdání vlastní důležitosti před očima druhých, tím že okázale nenajde doma nic dobrého?“*“<sup>121</sup> Ržounek končí svůj článek tím, že cituje postoj stranické delegace poslední den sjezdu – ohledně zneužití tohoto zasedání k politickým a nikoli kulturním otázkám. Podle autora nezávisí rozvoj kultury na slovech, nýbrž na tvorbě.

6. září 1968 otisklo Rudé právo kratičké oznámení „*Sdělení ÚV Svazu čs. spisovatelů*“<sup>122</sup>. Spisovatelé zde popírají, že by „manifest československých spisovatelů světové veřejnosti“, otištěný v britském listu Sunday Times v neděli 3. září 1967, byl pravý, tedy že by skutečně pocházel od Svazu, jeho orgánů nebo i jeho členů, nebo že by jej doopravdy podepsalo na tři sta spisovatelů, vědců a jiných intelektuálů. Tomuto falešnému manifestu se vzápětí věnoval i komentář Miloše Fialy „*Manifest koho, čeho,*

<sup>121</sup> RŽOUNEK, Vítězslav. Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Dokončení článku. *Rudé právo*, 13. 8. 1967, s. 4.

<sup>122</sup> Sdělení ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 6. 9. 1967, s. 2.

čí“ ze dne 8. září. Komentář je uštěpačný a vysmívá se zejména tomu, že Sunday Times nezveřejnily seznam podepsaných pod tímto dokumentem.

V Rudém právu z 15. září 1967 pak spisovatelé mají další krátkou zprávu „*Prohlášení spisovatelů*“, do které však dostali hned dvě sdělení. První se opět týká onoho zahraničního manifestu, např.: „*Ústřední výbor SČSS se nemíní zabývat tímto „manifestem“, protože jde jednoznačně o podvrh.*“<sup>123</sup> Druhá půle zprávy pak oznamuje několik organizačních změn, z nichž hned ta první dává tušit, že něco přece jen není se spisovatelským svazem v pořádku<sup>124</sup>: „*Ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů se na čtvrtěním plenárním zasedání v Praze rozhodl pověřit dočasným vedením svazové agendy M. Jariše, I. Kříže, J. Procházku, K. Ptáčníka, M. Válka a V. Maršíčka jako tajemníka pověřeného vedením sekretariátu Svazu.*“<sup>125</sup>

Velký materiál týkající se IV. sjezdu SČSS otisklo Rudé právo dne 30. září pod názvem „*Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů – Z referátu soudruha J. Hendrycha na plénu ústředního výboru KSČ ve dnech 26.-27. září 1967*“. Již úvodní odstavec zní poměrně výhrůžně, ač je Hendrych zjevně pouze parafrázován: „*Nelze nevidět, že spisovatelský sjezd obrážel do značné míry mnohé současné problémy celé oblasti ideologie, výchovy a kultury i vnější silný tlak ze zahraničí, plynoucí ze zostření mezinárodní situace. Signalizoval rovněž, kam by mohlo vést jakékoli oslabení vedoucí úlohy strany v této oblasti, nedůslednost v realizaci stranické politiky.*“<sup>126</sup> Dále se Hendrych rozhovořil o tom, jak v šedesátých letech komunistická strana podporovala nové směry a myšlení, což využili i spisovatelé, ovšem ne tak, jak měli: „*Pod zástěrkou experimentu a estetických výbojů se začala prosazovat i tvorba ideově cizí socialismu. Hlásání myšlenek cizích socialismu, živění pochybností o uplynulé etapě našeho státu, znevažování současnosti se stalo programem i pro část svazového tisku, zvláště pro Literární noviny, ale i pro Kulturní život a Hosta do domu. To souvisí mimo jiné i s nesprávnými názory v některých oblastech společenskovední teorie, dále s odtržeností některých spisovatelů od denního života pracujících.*“<sup>127</sup> Hendrych vysvětluje, že Svaz jako orgán přestával mít na váze a spisovatelé se začali vymykat jeho kontrole – a to i spisovatelé komunisté. Zmiňuje

<sup>123</sup> Prohlášení spisovatelů. *Rudé právo*, 15. 9. 1967, s. 2.

<sup>124</sup> Od sjezdu uplynuly již bezmála tři měsíce a stále nebylo dořešeno nové vedení Svazu spisovatelů.

<sup>125</sup> Prohlášení spisovatelů. *Rudé právo*, 15. 9. 1967, s. 2.

<sup>126</sup> Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 9. 1967, s. 2-3.

<sup>127</sup> Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 9. 1967, s. 2-3.

také, co se dělo v předvečer IV. sjezdu: ÚV KSČ předal komunistům ve Svazu dopis a upozornil v něm na narůstající protikomunistické tendence. Ze sjezdové tribuny pak skutečně zaznělo několik krajně „nevhodných“ vystoupení, které Hendrych přisuzuje zejména autorům kolem Literárních novin; ti jsou údajně delší dobu problémoví, k čemuž strana ihned zaujala rozhodný postoj. *„I když vystoupení několika spisovatelů na sjezdu a atmosféra, která se tam vytvořila, vrhly svůj kal na celou spisovatelskou obec, je naší povinností zbavit kulturní frontu tohoto kalu. (...) Je třeba se pozastavit především nad vystoupením spisovatelů Kohouta, Klímy, Vaculíka a Liehma, ale také nad vystoupením, které na sjezdu pronesl Milan Kundera.“*<sup>128</sup> Kunderův projev se stal jako první terčem Hendrychovy kritiky, nelíbil se zejména Kunderův názor na potřebu světovosti české literatury i našeho národa. Hendrych pak přechází k obhajobě – i když „obhajoba“ je snad ještě eufemismus pro typicky stranické deklarace – komunistického režimu a socialismu, který údajně bojuje za sblížení tříd a vrstev. K vystoupení Ludvíka Vaculíka řekl Hendrych poměrně málo, mj.: *„...z pozice povýšeného intelektuálního anarchismu odsoudil nejen socialistickou moc, orgány socialistického státu, ale i volené zástupce lidu včetně ústavy, jako temný zdroj likvidace občanství. Ve svých závěrech dochází tak daleko, že i sama existence komunistické strany je pro něj v rozporu s ústavou.“*<sup>129</sup> Dále Hendrych tvrdí, že strana již přece překonala období kultu osobnosti<sup>130</sup> a proto není na místě prohlašovat dvě desítky let po 2. světové válce za období temna. Zmiňuje se stručně i o falešném manifestu čs. spisovatelů z listu Sunday Times.

Nejdůležitější je pak závěr článku, z něhož plynou některé zásadní změny i pro SČSS samotný. *„Soudruh Hendrych informoval poté o závěrech předsednictva ÚV KSČ a ústřední kontrolní a revizní komise k porušení stanov strany spisovateli Ivanem Klímou, A. J. Liehmem, Pavlem Kohoutem, Ludvíkem Vaculíkem. (...) Bez rozhodných a důrazných opatření se nelze obejít ani v oblasti informačních prostředků Svazu spisovatelů. Předsednictvo ÚV KSČ soudí, že je nezbytné, aby Literární noviny byly převedeny do působnosti ministerstva kultury a informací. (...) V zájmu zesílení stranického vlivu ve Svazu spisovatelů přijalo předsednictvo ÚV KSČ zásadu, že*

---

<sup>128</sup> Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 9. 1967, s. 2-3.

<sup>129</sup> Tamtéž.

<sup>130</sup> XX. sjezd KSSS 1956, Chruščov svádí všechna zvěrstva minulých let na období tyranie jediné osoby – Stalina.

*k úkolům stranických orgánů a organizací všech stupňů patří také individuální a skupinová práce se spisovateli mimo orgány Svazu spisovatelů. V tom směru je nutné posílit pravomoc územních orgánů strany, obnovit pravidelné osobní kontakty stranických a státních funkcionářů se spisovateli.*<sup>131</sup> Nemůže chybět ani agitační poučení, že tendence, které se projeví na IV. sjezdu SČSS, byly útokem nejen na stranu, ale i na stát, společnost, umění a literaturu.

3. října 1967 pokračuje Rudé právo v otiskování informací ze zasedání ÚV KSČ – „Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967“. Otiskuje zde projevy Pavla Hrona, Karla Hoffmanna, Vladimíra Mináče, Zdeňka Fierlingera, Františka Havlíčka, Ladislavy Besserové, Jana Fojtíka a Vladimíra Rumla. Nelze zde citovat vše, co bylo v tomto příspěvku o sjezdu řečeno, proto jen nejzásadnější části. Pavel Hron mluvil o prohřešcích rebelantských spisovatelů ve vztahu ke KSČ, např.: „*Pokud jde o Ivana Klímu, na jeho činnost v redakci Literárních novin se v plné šíři vztahuje kritika obsažená v dokumentech ústředního výboru strany. (...) Již na stranické skupině ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů v březnu t. r. vystoupil proti povinnostem členů strany řádně politicky připravit IV. sjezd Svazu spisovatelů. Podklady vypracované skupinou komunistů-spisovatelů pro sjezd označil za pokus ideologického oddělení ÚV strany o režii a cenzuru tak, jak se to podle něho provádí prý již od roku 1948. (...) Vystoupení A. J. Liehma na stranické skupině, a zejména na IV. sjezdu Svazu spisovatelů, i jeho články v tisku potvrzují, že myšlením a skutky se rozešel s programem a ideologií Komunistické strany Československa. (...) Vystoupení Ludvíka Vaculíka je charakteristické nejen útoky vedenými z protistranických a protisocialistických pozic, ale i přímou výzvou k odboji. Žádá sjezd spisovatelů, aby byla vyžádána expertiza Československé akademie věd k ústavě, aby Svaz spisovatelů dal podnět ke změně ústavy, aby spisovatelé navštěvovali volební schůze, a zavazoval poslance k podpoře změny ústavy. (...) Ukazuje se, že nepochopil nebo nechce pochopit nic z dosavadního vývoje socialistické společnosti, ztratil zcela spojení se stranou a socialismem a vystupuje proti ní. (...) Přijaté závěry předsednictvem ústředního výboru vůči několika spisovatelům nelze vytrhávat od ostatních opatření, o kterých hovořil soudruh Hendrych. (...) Schválená vyloučení jsou významným, avšak přece jenom dílčím opatřením, které má zcela výjimečný charakter.*“<sup>132</sup>

<sup>131</sup> Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, s. 2-3, 30. 9. 1967.

<sup>132</sup> Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. *Rudé právo*, 3. 10. 1967, s. 2-3.

Vladimír Mináč, člen SČSS, vystoupil na zasedání ÚV KSČ také s příspěvkem, v němž praví např.: *„Nejsem nadšen naším sjezdem. Nelíbí se mi jednak pro politické výstřelky a panské arogance; mnozí spisovatelé si totiž myslí, že výstřelky a arogance patří k jejich řemeslu, k jejich zvláštnímu postavení ve společnosti, o kterémžto postavení jsou z nějakých důvodů přesvědčeni. Ale mrzí mě na sjezdu nejen to, co tam bylo, ale zejména to, co tam chybělo. Stručně řečeno, chyběla tam nová myšlenka či nové myšlenky. Potvrdilo se tam to, co je už dávno potvrzeno. Kritizovalo se to, co je už dávno známo. Připouštím, že se to všechno dělo osobitým stylem, někdy netaktně, někdy i neslušně, ale to je všechno, co kritiku na sjezdu odlišuje od běžné publicistické kritiky.“*<sup>133</sup>

*„Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967“* pokračuje v Rudém právu i následující den, tedy 4. října 1967. Tentokrát jsou otisknuty příspěvky Václava Slavíka, Jaroslava Kladivy, Oldřicha Švestky, Josefa Hečka, Marie Jiráskové a Ivana Skály. Vybírám pro citaci projev Oldřicha Švestky, šéfredaktora Rudého práva, neboť se snažil později působit jako člověk, který vlastně celou situaci kolem spisovatelů umírňoval: *„Domnívám se však, že je důležité poukázat i na to, že neodsuzujeme tyto lidi jen za vystoupení na sjezdu. Hledáme důvody jejich postojů a nacházíme potvrzení pro tyto závěry, že toho či onoho je třeba vyloučit ze strany, neboť jejich poslední vystoupení nebyla náhodná a plynula z pozice, kterou soustavně zastávají. Tak se u Vaculíka zcela zjevně již ukazuje jeho rozkladně působící anarchismus, který se neohlíží na nic. (...) U Klímy nás dávno přesvědčila jeho publicistická činnost. (...) Máme tu co dělat s výraznou tendencí intelektuální nadřazenosti, která dospěla k ideovému individualismu, který se projevuje u Liehma, Klímy i dalších. (...) Tím jsou motivovány četné kritické články, poznámky a glosy v Literárních novinách, které se staly platformou uvedené nadřazenosti. (...) Souhlasím také se soudruhem Hendrychem, že nelze ani připustit, aby celá naše spisovatelská obec byla ztotožňována s těmi, které jsme tu dnes tak ostře kritizovali, a případně s některými dalšími.“*<sup>134</sup> A nelze opominout aspoň krátkou a z dnešního pohledu směšnou citaci z projevu Ivana Skály: *„Na světě jistě není mnoho zemí, kde je taková tvůrčí svoboda, provázená takovými*

<sup>133</sup> Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. *Rudé právo*, 3. 10. 1967, s. 2-3.

<sup>134</sup> Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. Pokračování. *Rudé právo*, 4. 10. 1967, s. 2-3.

*faktickými podmínkami, takovou materiální podporou tvorby a takovou demokratizací kultury, jako u nás. Právem nám to umělci mnoha zemí závidí.*<sup>135</sup>

V Rudém právu z 19. října se objevuje úvaha Jana Fojtíka „*O umění a politice*“. Autor se zde zabývá spíše obecně propojením mezi kulturou a státem, nelze se však ubránit dojmu, že jde o agitační materiál, který má ještě i tak dlouho po červnovém sjezdu spisovatelů poskytnout čtenáři jakýsi ideologický návod. O odbojných spisovatelích se zde mluví vágně: „*Zmatky do celé věci vnesli ti, kdo scestný směr začali prosazovat spolu s paušálním napadáním politiky jako údajné hlavní překážky rozvoje umění. (...) Máme prý co činit s napětím mezi oblastí, v níž panuje zákon násilí, a sférou, jejímž přirozeným živlem je svoboda.*“<sup>136</sup>

Ve dnech 19. – 20. října 1967 probíhal V. sjezd Svazu československých novinářů - SČSN. Se spisovateli a jejich IV. sjezdem má větší souvislost, než by se dalo očekávat; režim totiž chtěl demonstrovat aspoň prostřednictvím žurnalistů, že jsou mu publicisté stále dostatečně podřízeni.<sup>137</sup> Článek v RP z 20. října 1967, „*První den V. sjezdu čs. novinářů – Zvýšit účinnost ideového působení naší publicistiky – Jednání se účastní delegace ústředního výboru KSČ*“, přináší nejprve shrnutí prvního dne sjezdu novinářů, ale již zde je možno se např. dočíst: „*Značný význam má nový zákon o tisku. V poslední době se ale ozvaly hlasy – především na nedávném sjezdu spisovatelů – volající po novele tohoto zákona či dokonce po zrušení. „Chceme V. sjezdu s plnou odpovědností říci, že jsme hluboce přesvědčeni, že nový zákon o tisku je demokratickou vymožeností,*“ zdůraznil ústřední tajemník A. Hradecký. (...) *Uplynulá léta přinesla v žurnalistice i negativní projevy, k nimž zaujaly stranické orgány vážná kritická stanoviska. Šlo především o psaní některých kulturních časopisů, zejména Literárních novin a Kulturneho života. (...) V Literárních novinách se popularizovala stanoviska zcela protichůdná k politice KSČ, byla vedena tisková kampaň, která požadovala nastolit na spisovatelském sjezdu opozičně politické problémy a požadavky. Soudruh Hradecký připomněl, že ústřední výbor SČSN je přesvědčen, že celý V. sjezd si je vědom naléhavosti této chvíle, v níž je třeba po pravdě říci, že podobné tendence, jaké vládly v redakci Literárních novin, nikdy neměly v naší organizaci místo, že jí byly vždycky*

<sup>135</sup> Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. Pokračování. *Rudé právo*, 4. 10. 1967, s. 2-3.

<sup>136</sup> FOJTÍK, Jan. *O umění a politice*. *Rudé právo*, 19. 10. 1967, s. 3.

<sup>137</sup> Později se mluvilo o tom, že V. novinářský sjezd byl zneužit stranou vyloženě za účelem odsouzení IV. sjezdu spisovatelů – když ten byl naopak „zneužit“ k hlásání nepohodlných názorů ze strany spisovatelů.

*cizí!*<sup>138</sup> Novináři jsou zde vyzdvihováni jako účinný nástroj, „spolubojovníci“ strany. Hendrych, přítomný na sjezdu novinářů, se ovšem vyjádřil i konkrétně k záležitosti Literárních novin: „*Převod Literárních novin do sféry ministerstva kultury a informací, k němuž došlo po vyčerpání všech ideologických prostředků, označil soudruh Hendrych za mimořádné, neradostné, avšak nezbytné opatření. Vyslovil přesvědčení, že se novému vydavateli a nové redakci podaří vrátit Literární noviny svému původnímu poslání, aby se především staly tribunou nejširší socialistické spisovatelské fronty.*“<sup>139</sup>

Rudé právo pak následující den (21. 10. 1967) otisklo článek „*Skončil sjezd československých novinářů – Co nejučinněji pomáhat v revolučním poslání KSČ*“, z nějž je důležitý zejména Dopis ústřednímu výboru KSČ. V něm se potvrzuje, že novináři odsuzují tendence Literárních novin: „*Nechceme však skrývat, že uplynulé období přineslo i řadu negativních projevů v žurnalistice. Pozitivní úsilí a cílevědomá aktivní činnost naprosté většiny novinářů byly narušovány závažnými nedostatky zejména v Literárních novinách, kde došlo k pokusu o formulaci vlastní opoziční platformy. S tímto negativním jevem nesouhlasíme, byl na škodu naší žurnalistice, neboť znevažoval poctivé úsilí velké obce socialistických novinářů.*“<sup>140</sup>

Na začátku prosince 1967 se pak konalo v Praze mezinárodní setkání literárních a kulturně politických časopisů, které pořádala redakce měsíčníku Plamen ve spolupráci se Svazem čs. spisovatelů. Výběr hostů se odvíjel od styků pořádající redakce, tudíž přijeli zejména zástupci zemí SSSR. Tomuto setkání věnoval Jiří Hájek článek v RP ze dne 12. prosince 1967, „*O integraci socialistické literatury*“. Zmiňuje zde okrajově i IV. sjezd SČSS, takto: „*Účastníci setkání projeví přirozeně živý zájem o kulturně politickou problematiku hostitelské země, kolem níž v souvislosti se IV. sjezdem spisovatelů existuje zejména na Západě stále ještě řada zkreslených představ, rozpaků a pochyb. Dostali tu příležitost utvořit si o našich problémech vlastní názor.*“<sup>141</sup>

25. ledna 1968, již po politické změně, lze najít stručné oznámení „*Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů*“. Tento ÚV se zabýval prosincovým a lednovým zasedáním ÚV KSČ a také zvolil předsedou spisovatelského svazu Eduarda Goldstückera. Zajímavé je, že Milan Kundera byl i navzdory svému sjezdovému

<sup>138</sup> (pro). První den V. sjezdu čs. novinářů – Zvýšit účinnost ideového působení naší publicistiky. *Rudé právo*, 20. 10. 1967, s. 1.

<sup>139</sup> (pro). První den V. sjezdu čs. novinářů – Zvýšit účinnost ideového působení naší publicistiky. *Rudé právo*, 20. 10. 1967, s. 1.

<sup>140</sup> Skončil sjezd československých novinářů – Co nejučinněji pomáhat v revolučním poslání KSČ. *Rudé právo*, 21. 10. 1967, s. 1.

<sup>141</sup> HÁJEK, Jiří. O integraci socialistické literatury. *Rudé právo*, 12. 12. 1967, s. 5.



vystoupení v červnu 1967 zvolen taktéž do ústředního výboru. A nakonec: „Dále se ÚV SČSS rozhodl vydávat týdeník *Literární listy*.“<sup>142</sup> 26. ledna pak RP otiskuje malou zprávu s mírně zavádějícím titulkem „*Nový časopis Kulturní noviny*“<sup>143</sup>. Nejde totiž o zbrusu nové periodikum, ale o transformaci Literárních novin, převedených dříve do sféry ministerstva kultury a informací. KN mají vycházet pod tímto názvem od 5. čísla s rozšířeným šestnáctistránkovým rozsahem. 28. ledna 1968 se objevil v sekci Zápisník komentář k této nově nastalé situaci – „*K novým časopisům*“. V tomto komentáři se objevuje tvrzení, že odebrání Literárních novin spisovatelskému svazu bylo chápáno jako výjimečný krok i KSČ samotnou, a proto je dobře, že nyní bude mít svaz znovu svou vlastní publikační platformu. Např.: „*Už na stranickém aktivu spisovatelů, který následoval vzápětí po tomto (zářijovém) plénu, bylo představitelem ústředního výboru jasně řečeno, že tato situace není přirozená a že bude třeba hledat brzké východisko.*“<sup>144</sup>

1. února 1968 se v kulturní rubrice objevuje článek „*Spisovatelé budou pomáhat všemu progresivnímu*“. Hned začátek se hodí ocitovat: „*Skutečnost, že si nyní svaz čs. spisovatelů mohl konečně po svém IV. sjezdu zvolit vedení podle svých stanov, pokládáme za vnější a velmi slibný příznak normalizace postavení svazu v našem veřejném životě,*“ prohlásil v rozhovoru se zpravodajkou ČTK prof. dr. Eduard Goldstücker. „*Naším hlavním úkolem bude právě dokončení započaté normalizace po všech stránkách, tj. vyjasnění otazníků, které po IV. sjezdu spisovatelů ještě zůstávají na některých místech, vydávání týdeníku našeho svazu, úsilí o takové uspořádání vztahů mezi spisovateli a ústřední publikační správou, které – na rozdíl od praxe poslední doby – bude odpovídat duchu i literě tiskového zákona.*“<sup>145</sup>

15. února 1968 se v rubrice Dálnopisem-poštou-telefonem objevuje krátká noticka, týkající se přípravy vydávání Literárních listů. „*Protože jednání s příslušným státním orgánem, ministerstvem kultury a informací, dosud neodstranilo překážky, jež ohrožují termín vydávání nového týdeníku, obrátila se česká část ÚV SČSS dopisem se žádostí o podporu při sjednání nápravy na ÚV KSČ a kulturní výbor Národního shromáždění.*“<sup>146</sup> Toto vyvolalo hned následující den odpověď – „*Vyjádření ministerstva kultury a informací ke komuniké české části ÚV svazu čs. spisovatelů*“ – neboť spisovatelé vydali oficiální tiskovou zprávu, kterou některé noviny otiskly; Rudé

<sup>142</sup> Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 25. 1. 1968, s. 2.

<sup>143</sup> Nový časopis Kulturní noviny. *Rudé právo*, 26. 1. 1968, s. 2.

<sup>144</sup> (mv). K novým časopisům. *Rudé právo*, 28. 1. 1968, s. 4.

<sup>145</sup> Spisovatelé budou pomáhat všemu progresivnímu. *Rudé právo*, 1. 2. 1968, s. 5.

<sup>146</sup> Česká část ÚV Svazu čs. spisovatelů... *Rudé právo*, 15. 2. 1968, s. 2.

právo ve formě krátkého upozornění. Ministerstvo vysvětluje, jak daná situace s prodlením nastala, cituje tiskový zákon 81/66 Sb. a uvádí jako důvod tohoto zdržení nedostatečné materiálně-technické zabezpečení; také sděluje, že se naopak snaží spisovatelům pomoci najít řešení. Konec zprávy jako by celý smysl spisovatelského komuniké popíral: *„Z uvedených skutečností vyplývá, že ministerstvo kultury a informací nejen nebrání včasnému vydávání Literárních listů, ale naopak hledá veškeré možnosti, jak poskytnout Svazu čs. spisovatelů pomoc a řešit současné obtíže. Ministerstvo má zájem na normalizaci situace v kulturní oblasti i vztahů ke Svazu čs. spisovatelů. Nepřesné informace, které byly uvedeny v komuniké, této snaze rozhodně nepřispívají.“*<sup>147</sup> Nicméně, je možné, že upozornění spisovatelů v tisku mělo jistý vliv na urychlení; 21. února otisklo RP oznámení *„Registrace Literárních listů“*<sup>148</sup>. Ministerstvo kultury a informací schválilo registrační přihlášku s platností od 1. března 1968<sup>149</sup>.

Otázka svazového časopisu byla tedy prozatím vyřešena. Z minulosti se však vrátila záležitost několik měsíců stará, vztahující se ke Svazu čs. novinářů. 1. března 1968 vyšla zpráva *„Z jednání předsednictva ÚV Svazu čs. novinářů“*. Na tomto zasedání se novináři snažili zhodnotit závěry svého V. sjezdu v říjnu 1967 a dále se vyslovili: *„V této souvislosti předsednictvo SČSN s politováním konstatovalo, že se dosud neuskutečnila dohodnutá schůzka s vedením Svazu čs. spisovatelů, na níž chtěla vedení obou svazů vyřešit nevyjasněné otázky a normalizovat vzájemné vztahy.“*<sup>150</sup> 3. března tudíž Rudé právo publikovalo reakci sekretariátu svazu spisovatelů na toto prohlášení (*„Prohlášení sekretariátu svazu spisovatelů“*), kupř.: *„Protože uveřejněné sdělení by mohlo u čtenářů vzbudit domněnku, že viníkem, proč nedochází k normalizaci ve vztazích obou svazů, je spisovatelská organizace a že iniciátorem normalizace je naopak vedení Svazu čs. novinářů, prohlašuje vedení sekretariátu Svazu čs. spisovatelů, že se schůzky odmítlo zúčastnit po zvážení všech okolností, kterými byly vztahy mezi oběma organizacemi v posledních měsících narušeny, a to nikoliv vinou spisovatelů či jejich svazu. Prohlášení konstatuje, že dosud nebyla veřejně odvolána tvrzení, která ve svém hlavním referátu na říjnovém V. sjezdu čs. novinářů pronesl ústřední tajemník*

<sup>147</sup> Vyjádření ministerstva kultury a informací ke komuniké české části ÚV svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 16. 2. 1968, s. 2.

<sup>148</sup> Registrace Literárních listů. *Rudé právo*, 21. 2. 1968, s. 2.

<sup>149</sup> Toto ještě potvrdil E. Goldstücker na besedě s novináři. *Rudé právo* otisklo malé oznámení: Nový časopis Svazu čs. spisovatelů, *Rudé právo*, 22. 2. 1968, s. 2. Upozornilo také v rubrice Malý oznamovatel (a to formou inzerátu), že dalšího dne vyjde první číslo LL - *Rudé právo*, 28. 2. 1968, s. 4.

<sup>150</sup> Z jednání předsednictva ÚV Svazu čs. novinářů. *Rudé právo*, 1. 3. 1968, s. 2.

*Svazu čs. novinářů A. Hradecký, dotýkající se cti čs. spisovatelů, jejich organizace a členů redakce jejího bývalého orgánu – Literárních novin.*<sup>151</sup>

17. března 1968 (a dokončení 19. března) byla publikována „*Beseda s představiteli uměleckých svazů v redakci Rudého práva – Příležitost socialismu, kultury a umění*“. Za spisovatele zde mluvil předseda SČSS Eduard Goldstücker, sám ovšem straník, a mohl si tedy<sup>152</sup> dovolit otevřeně prohlásit: „*Pokud jde o Svaz čs. spisovatelů, měl myslím veškeré důvody, aby co nejupřímněji uvítal výsledky prosincového a lednového pléna, protože Svaz právě v posledních měsících předcházejících tomuto zasedání byl uveden do nenormálního stavu. V důsledku čtvrtého sjezdu spisovatelů nebyl schopen zvolit si čelné funkcionáře podle svých stanov. Byl mu vzat jeho nejdůležitější časopis. Byla ohrožena jeho publikační možnost v nakladatelství Čs. spisovatel pokusem o prudké snížení přidělené kvóty papíru. A hrozila mu i jiná nebezpečí. Plénum ústředního výboru na přelomu roku vytvořilo podmínky, v nichž se nenormální stav mohl rychle normalizovat.*“<sup>153</sup>

20. března 1968 se v Rudém právu objevila informace („*Zasedání ústředních výborů novinářů v Brně – Nutné změny v předsednictvu svazu*“), že v Brně zasedají ÚV Svazu čs. novinářů a Svazu slovenských novinářů. Šlo zejména o požadavek mimořádného sjezdu svazu, ale také mj.: „*Předsednictvo navrhuje také v dopise ÚV KSČ anulovat stanoviska sjezdu, která se týkala Literárních novin a IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů.*“<sup>154</sup> V témže čísle RP se objevuje „*Stanovisko komunistů redakce Rudého práva*“, které jednak vyjadřuje plnou podporu nové politice komunistické strany po lednovém plénu a jednak navrhuje několik podnětů k dalšímu zlepšení. Mezi nimi i: „*Žádat, aby ÚV KSČ podrobil kritickému hodnocení a revizi některé závěry svého zářijového plenárního zasedání, týkající se IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů, a z nich plynoucích administrativních opatření*<sup>155</sup>, jimiž vyvrcholily minulé deformace v kulturní politice strany.“<sup>156</sup>

<sup>151</sup> Prohlášení sekretariátu svazu spisovatelů. *Rudé právo*, 3. 3. 1968, s. 2.

<sup>152</sup> V souvislosti s lednovým (1968) plénem strany, které přineslo do Československa řadu politických uvolnění.

<sup>153</sup> *Beseda s představiteli uměleckých svazů v redakci Rudého práva – Příležitost socialismu, kultury a umění. Rudé právo*, 17. 3. 1968, s. 3, dokončení *Rudé právo*, 19. 3. 1968, s. 5.

<sup>154</sup> Zasedání ústředních výborů novinářů v Brně – Nutné změny v předsednictvu svazu. *Rudé právo*, 20. 3. 1968, s. 2.

<sup>155</sup> Odebrání Literárních novin spisovatelům se mezi administrativní opatření dá snad zahrnout, vyšetřování odbojných spisovatelů nikoli.

<sup>156</sup> Stanovisko komunistů redakce Rudého práva. *Rudé právo*, 20. 3. 1968, s. 1-2.

V tomto duchu odsuzování všeho, co bylo před lednovým plénem, se nese i článek „ze života“ v RP 21. března 1968 – „Sjezd spisovatelů a jedna obvodní konference - ...jak bylo zvykem“ od Miloše Fialy. Zde je až nezvykle otevřeně popsána realita socialismu, tedy jak v ní funguje zamezování přístupu k informacím; autor se však nezmiňuje, že tento stav trvá, byť možná v mírnější podobě, a snaží se doby minulé řádně zkritizovat. „Stanovisko lze zaujmout jen tam, kde si mohu ověřit názory vlastním poznáním. Jenže to se od komunistů nepožadovalo. Naopak: informace podávaná členům strany předpokládala jen manifestační souhlas s tím, jak zhodnotilo spisovatelské sněmování zářijové plénum ÚV. Šikovala názorovou jednotu proti názorům, které zdrcující většina členů strany nemohla nechat projít vlastní hlavou. I s příslušným oceňováním a podezřeními, podepřenými navíc vyloučením tří spisovatelů ze strany.“<sup>157</sup> Dále se v tomto čísle objevuje „Návrh na revizi stanoviska k Literárním novinám“, neboť skončila schůze SČSN s čistě slovenskou odnoží novinářů. Novináři dali po tomto zasedání jasně najevo, že za závěry svého V. sjezdu v říjnu 1967 se stydí a chtějí nápravu: „Pro pravdu historie chtěli bychom však připomenout i to, že se diskuse na sjezdu k tomuto osočování nepropůjčila. Nicméně byla do dopisu ÚV KSČ vložena věta obviňující Literární noviny z pokusu formovat opoziční platformu. Tato slova byla do dopisu dána dodatečně a předložena delegátům k hlasování, aniž si plénum mohlo text rozmyslet. Dokonce bylo pracovníkem aparátu ÚV KSČ, který formulaci navrhl, doporučeno, aby se text nerozdal předem delegátům. (...) Jako členové ÚV SČSN, mající mandát V. sjezdu SČSN, považujeme za věc své cti přiznat, že jsme se tenkrát dopustili vážné politické chyby. Domníváme se, že je vhodný čas, aby ÚV KSČ na svém březnovém zasedání toto zářijové usnesení revidoval.“<sup>158</sup> (Toto veřejné přiznání viny novinářský svaz zopakoval ještě v RP z 26. března 1968 v oznámení „K obvinění Literárních novin na sjezdu novinářů“<sup>159</sup>. Zde bylo zdůrazněno, že tato politická chyba novináře opravdu velmi tíží a vyzývají ÚV KSČ v dalším dopise, aby změnil hodnocení IV. sjezdu SČSS.)

Tyto výzvy, valící se prakticky ze všech stran, zaznamenaly díky příhodné politické půdě brzkou odpověď. Již 24. března 1968 se v RP objevuje materiál „Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ k revizi politických procesů a závěrům o

---

<sup>157</sup> FIALA, Miloš. Sjezd spisovatelů a jedna obvodní konference - ...jak bylo zvykem. *Rudé právo*, 21. 3. 1968, s. 5.

<sup>158</sup> Návrh na revizi stanoviska k Literárním novinám. *Rudé právo*, 21. 3. 1968, s. 7.

<sup>159</sup> K obvinění Literárních novin na sjezdu novinářů. *Rudé právo*, 26. 3. 1968, s. 5.

*sjezdu spisovatelů*“. Orgán ÚKRK nově posuzoval nejvyšší stranické tresty pro spisovatele, kteří mluvili na sjezdu příliš odbojně (I. Klíma, L. Vaculík, A. J. Liehm byli vyloučeni ze strany, P. Kohout dostal důtku s výstrahou, proti M. Kunderovi mělo být vedeno disciplinární řízení) a vyjádřil svůj náhlý nový pohled např. takto: „*Byly uděleny nejvyšší stranické tresty za vyslovení názorů nebo kritických podnětů, jejichž východisko v podstatě spočívalo v chybách minulé politické praxe.*“<sup>160</sup> Následně doporučil všechny represálie proti těmto dotčeným spisovatelům zrušit; další zhodnocení IV. sjezdu SČSS by chtěl ponechat plně na základní organizaci KSC v spisovatelském svazu.

Jakousi první odezvu na nově vzniklé Literární listy najdeme v Rudém právu ze dne 30. března 1968. Josef Malík se zde v krátké reportáži „*Jasně, otevřeně – prostě normálně (K brněnskému večeru Literárních listů)*“ rozepisuje o brněnském setkání lidí s některými redaktory tohoto nového periodika<sup>161</sup>. Padaly důležité otázky. „*Několik set mladých lidí tu sedělo pozorně až do půlnoci. Chtěli vědět moc a moc věcí. Nejprve o někdejších Literárkách a o sjezdu spisovatelů. (...) Svoboda tisku, cenzura. „Budou mít Literární listy potíže s cenzurou?“ zněla jedna z otázek. D. Hamšík na ni odpovídá: „To záleží na cenzuře a na oficiálním vedení. Cenzura zrušena nebyla. Vidím ji jako gumového panáka, který v této chvíli leží na zemi, ale který se kdykoliv může zvednout.*“<sup>162</sup> V RP z tohoto dne dále čteme zprávu „*Čeští spisovatelé zasedali*“<sup>163</sup>, a jak praví článek, je to poprvé po IV. sjezdu, co se schází česká spisovatelská obec. Řešilo se mnoho problémů – zhodnocení IV. sjezdu SČSS, výrazný zájem o Literární listy<sup>164</sup>, rehabilitace dříve perzekuovaných spisovatelů. Ustavil se také Kruh nezávislých spisovatelů (uvnitř SČSS) pro nečleny strany.

V úterý 2. dubna 1968 se v souvislosti s „normalizací“ poměrů v kulturní politice objevuje v RP článek „*O situaci v časopise Kulturní tvorba*“, podepsaný 29 bývalými redaktory Kulturní tvorby. Zmiňují zde otevřeně, že jejich časopis byl také přímo podřízen režimu (ideologickému oddělení sekretariátu ÚV KSC), dostal nového šéfredaktora a jeho dva spolupracovníky, což vyústilo také v kvalitativní propad obsahu. „*Po lednovém plénu se ovšem situace změnila. Ale ve stínu událostí kolem Literárních*

<sup>160</sup> Ústřední kontrolní a revizní komise KSC k revizi politických procesů a závěrům o sjezdu spisovatelů. *Rudé právo*, 24. 3. 1968, s. 1-2.

<sup>161</sup> Dušan Hamšík, Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Jiří Lederer a Vladimír Karfík.

<sup>162</sup> MALÍK, Josef. *Jasně, otevřeně – prostě normálně*. *Rudé právo*, 30. 3. 1968, s. 5.

<sup>163</sup> Čeští spisovatelé zasedali. *Rudé právo*, 30. 3. 1968, s. 6.

<sup>164</sup> Tento zájem vedl spisovatele až k pokusu zažádat si o registraci pro vlastní deník. Měly se jím od podzimu stát Lidové noviny. K tomu však v důsledku srpnových událostí již nedošlo.

novin, které byly konečně rehabilitovány, unikla Kulturní tvorba bohužel té pozornosti veřejnosti, kterou by si zaslouhovala.“<sup>165</sup>

3. dubna 1968 otisklo RP rozsáhlý materiál „Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ“. Důležitý je zde zejména příspěvek Jiřího Hendrycha, který se zde podrobuje veřejné sebekritice. Působí ovšem strojeně, můžeme se zde dočíst například: „*Sám jsem byl od počátku pro to, předložit členům ústředního výboru písemnou informativní zprávu o průběhu sjezdu spisovatelů. (...) To, co bylo na IV. sjezdu spisovatelů řečeno, bylo vlastně výrazem stejného rozporného procesu názorového střetnutí v minulém roce. Ve vzrušených okamžicích jsem nepostřehl, že v negativní kritice, přednesené na IV. sjezdu spisovatelů, bylo mnoho racionálního a nutného. Převládnutí negativního tónu bylo způsobeno vahou deformací našeho společenského života. Odpovědi na něj neměly být nesprávné administrativní zásahy směrem k Literárním novinám i k těm, kteří s podobným tónem vystoupili. Odpovědi mělo být pouze praktické řešení trvajících deformací. Jsem si toho vědom, a proto jsem ideologické komisi navrhl revokaci přijatých rozhodnutí. (...) Říkám přitom otevřeně, že se však neztotožňuji a musím se distancovat od těch projevů na sjezdu spisovatelů a kolem něj, které napadly naši zahraniční politiku, dotýkaly se vnitřních záležitostí Sovětského svazu<sup>166</sup> nebo obsahovaly pouze paušální negativní kritiku celé naší minulosti, socialistické moci a strany.“<sup>167</sup> 6. dubna 1968 je v Rudém právu souhrnná zpráva „*Skončilo plenární zasedání ústředního výboru KSČ – Akční program strany jednomyslně schválen*“, v níž se k záležitostem spisovatelského sjezdu a následujícím represáliím na spisovatelích píše: „*Záříjové plénum rozhodlo na základě nesprávné, zkreslené informace, která mu byla o IV. sjezdu spisovatelů předložena. Po zvážení všech skutečností plénum zrušila vyloučení ze strany spisovatelů Ivana Klímy, Antonína Liehma a Ludvíka Vaculíka, stranický trest důtky s výstrahou soudruhu Pavlu Kohoutovi a rozhodlo upustit od zavedení disciplinárního řízení se soudruhem Milanem Kunderou. (...) Plénum uložilo ideologické komisi ÚV KSČ, aby při přehodnocování IV. sjezdu SČSS projednalo sporné ideové a politické otázky a předložilo zprávu plénu.“<sup>168</sup> V témže čísle vedl Štefan Šugár krátký rozhovor „*Hovoříme s Miroslavem Válkem o literatuře a***

<sup>165</sup> O situaci v časopise Kulturní tvorba. *Rudé právo*, 2. 4. 1968, s. 5.

<sup>166</sup> Zde nepochybně Hendrych myslí čtený dopis Alexandra Solženicyna, adresovaný Svazu sovětských spisovatelů.

<sup>167</sup> Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. *Rudé právo*, 3. 4. 1968, s. 4-5.

<sup>168</sup> Skončilo plenární zasedání ústředního výboru KSČ – Akční program strany jednomyslně schválen. *Rudé právo*, 6. 4. 1968, s. 1.

*spisovatelích na prahu demokracie*“. Válek byl v té době předsedou Svazu slovenských spisovatelů a vyjádřil se zde k ožehavému tématu: malé aktivitě slovenské části spisovatelského svazu na IV. sjezdu SČSS. *„Pokud jde o vystoupení slovenských spisovatelů na IV. sjezdu SČSS, je třeba otevřeně říci, že účast byla minimální – na celém sjezdu bylo pět diskusních příspěvků slovenských spisovatelů, včetně dopisu skupiny slovenských a českých spisovatelů, o kterém se nyní tolik diskutuje. Tento dopis byl oficiálními místy dezinterpretován a hodnotil se jako paušální odsouzení sjezdu, což neodpovídá pravdě.“*<sup>169</sup>

K problematice Literárních novin – Kulturních novin se vracel ještě redakcí komentovaný dopis v RP z 11. dubna 68, *„O etice a taktice aneb O jednom duplicitním týdeníku – konkrétně“*. Dopis zaslal zastupující šéfredaktor Kulturních novin a tvrdí v něm, že členové redakčního kolektivu KN se vyjádřili k zářijovému plénu strany ihned; a to ve smyslu, že takový administrativní zásah do LN nepovažují za rozumný a půjdou do jejich redakce pouze v případě, že časopis bude pokračovat ve své obsahové náplni. Dále pak píše, že redakce podléhá některým nařízením „seshora“, např. nemohla začít s vydáváním přílohy pro mladé. Komentář Rudého práva (signatura mfa) k dopisu je až nečekaně ostrý, např.: *„Kulturní (dříve Literární) noviny v dnešní redakční sestavě nevznikly normální cestou. Je známo, jak a za jaké situace byla jejich redakce sestavována. Po administrativním odebrání Literárních novin Svazu čs. spisovatelů došlo k verbovací akci pro „nové Literárky“. Znam novináře, kteří byli přesvědčováni všemi možnými způsoby, a přece nikoli z taktiky, ale právě novinářské a občanské etiky odmítli do Zelenkových Literárek jít. Připadalo jim nefér sednout si na židle, odkud byl jiný donucen pro své názory nedobrovolně odejít. (...) Redakce se samozřejmě obsadila. (...) Vznikla jako redakce nespojená žádným programem, jen souhlasem ke spolupráci. (...) Tribuna pro ně vznikla umlčením jiné. Necht' se redaktori z Kulturních novin nezlobí, ale to jsou fakta, která nelze přehlížet. (...) Proto jsem přesvědčen, že papír věnovaný na Kulturní noviny s jejich nynější redakcí by se dal využít užitečněji.“*<sup>170</sup>

V Rudém právu 19. dubna 1968 si lze přečíst oznámení *„Na podzim V. sjezd spisovatelů – Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů“*. Spisovatelé se sešli v Brně a nasadili ve svém jednání poměrně ostrý tón. Uvolnění politických poměrů prozrazuje i

---

<sup>169</sup> ŠUGÁR, Štefan. Hovoříme s Miroslavem Válekem o literatuře a spisovatelích na prahu demokracie. *Rudé právo*, 6. 4. 1968, s. 6.

<sup>170</sup> SCHNABEL, Josef - dopis, (mfa) - komentář. O etice a taktice aneb O jednom duplicitním týdeníku – konkrétně. *Rudé právo*, 11. 4. 1968, s. 5.

to, že RP tyto informace otisklo: „Vzhledem k nutnosti kriticky zhodnotit dosavadní činnost SČSS, jakož i činnost jeho jednotlivých funkcionářů i orgánů, ústřední výbor svazu vyvine všechno úsilí, aby tato kritika byla zcela objektivní, věrná a důsledná; zároveň prohlašuje, že vystoupí energicky proti nekvalifikovaným a nedoloženým útokům vůči kterémukoli svému členu nebo orgánu. ÚV SČSS se rozhodl vydávat deník Lidové noviny, jehož pravidelnou nedělní přílohou budou dosavadní Literární listy. (...) V další části jednání bylo přijato usnesení požádat ministra vnitra, aby bylo navrženo čs. státní občanství Ladislavu Mňačkovi.“<sup>171</sup>

„Rozhovor s Petrem Karvašem o kultuře a politice“, vedený Štefanem Šugárem v RP 21. dubna, se opět týká rozmachu naší kultury v šedesátých letech a jejich konfliktů se státní mocí. O IV. sjezdu spisovatelů se zde hovoří na dvou místech, poprvé v souvislosti s XX. sjezdem KSSS, který poukázal na zneužívání osobní moci v socialismu: „Od chvíle poznání, která se u velmi mnohých překrývá s počátkem úsilí o znovuzískání cti, musela tedy narůstat napětí mezi kulturní frontou a mezi držiteli osobní moci. U nás se projevila s největší brizancí mezi IV. sjezdem spisovatelů a zářijovým plénem ÚV.“<sup>172</sup> Podruhé ve vztahu ke zprofanovanému termínu „svědomí národa“: „Je možné např. doložit historickým materiálem, že v období zářijového pléna ÚV nejvyšší vedení strany svědomím národa nebylo, že ho z příčin sebezáchovy, které převládaly nad zájmy společnosti, odmítlo poslouchat, že sice odpíralo tuto funkci komukoliv jinému, ale samo ji nemohlo a nechtělo plnit, že naopak v době IV. sjezdu mnozí spisovatelé, umělci a publicisté se o to pokoušeli a někteří se skutečným účinkem: co postulovali, stalo se o několik měsíců později samozřejmým, dokonce značnou pokrokovostí a pro nejednoho vzorcem další eventuální kariéry.“<sup>173</sup>

Oznámení o navrácení členství ve straně spisovatelům vyloučeným za kritické projevy na IV. sjezdu SČSS přineslo RP 25. dubna 1968, „Aktiv pražských spisovatelů-komunistů – Navrácení stranických legitimací neoprávněně vyloučeným soudruhům“. Legitimace dostali zpátky L. Vaculík, I. Klíma i A. J. Liehm, v článku se objevuje i reakce spisovatelského aktivu na tuto událost: „Legitimace odevzdal předsednictvu aktivu J. Hlina, člen ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ, který se ve svém

<sup>171</sup> Na podzim V. sjezd spisovatelů – Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 19. 4. 1968, s. 3.

<sup>172</sup> ŠUGÁR, Štefan. Rozhovor s Petrem Karvašem o kultuře a politice. *Rudé právo*, 21. 4. 1968, s. 4.

<sup>173</sup> ŠUGÁR, Štefan. Rozhovor s Petrem Karvašem o kultuře a politice. *Rudé právo*, 21. 4. 1968, s. 4.



vystoupení snažil vysvětlit příčiny tehdejšího neoprávněného zákroku. Aktiv vyslovil svůj podiv nad skutečností, že legitimace vracejí tíž, kteří se zasloužili také o vyloučení.<sup>174</sup>

V RP 26. dubna 68 se objevuje krátká informace „Poslední číslo Kulturních novin“<sup>175</sup>, identická s oznámením, které vyšlo v záhlaví onoho posledního 17. čísla KN<sup>176</sup>.

1. května 1968 lze najít hned dvě zprávy věnované spisovatelům. Kratší z nich, „Přípravy na deník Lidové noviny“, předestírá některé technické informace, např. jak má vypadat správní rada Lidových novin nebo jaký bude rozsah. Spisovatelé také počítají s tím, že „první číslo by mohlo vyjít někdy v říjnu“<sup>177</sup>. Druhý článek, „Bouřlivé sněmování slovenských spisovatelů“ od Štefana Šugára, je zajímavý hned zezáčátku: „Konference slovenských spisovatelů, která byla v úterý v Bratislavě, měla dramatickou předehru. Začala už před několika týdny veřejnou diskusí o mlčení slovenských spisovatelů na IV. sjezdu SČSS v Praze, o dopise, který na něm podepsali spolu s českými spisovateli i někteří slovenští spisovatelé, a pokračovala potom vášnivou diskusí o mravním opodstatnění Mňačkova odchodu za hranice. (...) Odvolání celé redakční rady Kulturného života, abdikace výboru slovenského svazu a návrh, aby úterní konference byla vyhlášena za sjezd, který by zvolil nový výbor, nenechávaly už nikoho na pochybách, že nejde jen o proces ostré diferenciacie názorů, ale i o rozkol uvnitř Svazu slovenských spisovatelů.“<sup>178</sup>

K tomuto tématu se vrací i Rudé právo z 5. května, opět autor Štefan Šugár: „Svaz slovenských spisovatelů na pokraji rozkolu? – Kudy vedou nové fronty“. Znovu zde připomíná: „Opozice, která vznikla ve Svazu slovenských spisovatelů proti nynějšímu předsednictvu, tvrdí, že slovenští spisovatelé selhali na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v Praze, na kterém prý zahanbujícím způsobem mlčeli, když českým spisovatelům šlo o všechno; vyčítá dále některým slovenským spisovatelům dopis IV. sjezdu, který podepsali spolu s dalšími českými spisovateli, a zejména vyslovuje nespokojenost nad tím, že organizace slovenských spisovatelů, nesporně soustředující duchovní elitu slovenského národa, není v obrodném procesu po lednovém plénu strany dost aktivní, nezasahuje do vývoje formulováním mobilizujícího programu

<sup>174</sup> (mv). Aktiv pražských spisovatelů-komunistů – Navrácení stranických legitimací neoprávněně vyloučeným soudruhům. *Rudé právo*, 25. 4. 1968, s. 1.

<sup>175</sup> Poslední číslo Kulturních novin. *Rudé právo*, 26. 4. 1968, s. 5.

<sup>176</sup> Viz kapitola Literární noviny/Kulturní noviny.

<sup>177</sup> Přípravy na deník Lidové noviny. *Rudé právo*, 1. 5. 1968, s. 2.

<sup>178</sup> ŠUGÁR, Štefan. Bouřlivé sněmování slovenských spisovatelů. *Rudé právo*, 1. 5. 1968, s. 2.

a nesehrává takovou úlohu, která jí jako organizaci s velkou morální autoritou „svědomí národa“ přísluší.“<sup>179</sup> Na téže straně je otištěn v rubrice „Zápisník“ štiplavý komentář „Poslední sbohem“, věnovaný poslednímu číslu Kulturních novin, opět se signaturou „mfá“. Např.: „V kurzivce na rozloučenou redakce KN konstatuje, že věci se jenom opakují. Dodejme s Marxem, že to, co bylo v historii tragédií, se opakuje zpravidla jako komedie. Tou totiž neodolatelně zavání *Poslední slovo* redaktorů Kulturních novin, připomínající domáckou výrobu z nouze ctností.“<sup>180</sup>

K záležitostem kolem slovenských spisovatelů se vyjádřil Ladislav Novomeský v RP 12. května 1968 v materiálu „Maluji snad čerta na zed?“<sup>181</sup>. Píše zde mj.: „Mám a nepřestanu mít námitky proti takovému aranžování IV. sjezdu spisovatelů, že se starostlivě poskytl čas i prostor na vystoupení soudruhů Vaculíka, Kundery, Kosíka, abych jmenoval jeho reprezentativní spíkrky (vždyť jejich projevy nebyly náhodné a nahodilé, inspirované chvílí), ale nenašel se čas a příležitost, aby se třeba jen upozornili slovenští účastníci, že nadchází naléhavá příležitost, aby se zamysleli nad problémy svého národa a kultury v něm!“<sup>182</sup>

29. května 1968 otisklo RP zprávu „Zasedala česká část ÚV Svazu čs. spisovatelů“<sup>183</sup>. Probírala se hlavně dosavadní činnost Literárních novin včetně nového šéfredaktora, výměna ředitele nakladatelství Čs. spisovatel a rehabilitace spisovatelů.

Znovu se v úvaze „Jak jsem se stal „konzervativcem““ od Vojtecha Mihálíka ze dne 17. června vracíme k problematice slovenských spisovatelů. Mihálík byl jedním z těch, kteří byli nařčeni, že brání pokroku a drží se starým vedením strany. Ohrazuje se proti výtkám, které se na něj snáší ze všech stran, třeba: „Další, tentokrát český básník, kterého jsem vidával kokrhát budovatelské písně ve svazácké košili“<sup>184</sup>, rozděluje stranu na ty, kteří jsou pro Novotného, a na ty, kteří jsou pro Ludvíka Vaculíka. A kam se mám, proboha, zařadit já (a se mnou přes milión komunistů), když nejsem ani pro Novotného, ani pro Vaculíka? Mám vůbec místo ve straně, když jsem pro Dubčeka, kterého v Literárních listech přirovnávají k Hurvínkovi?“<sup>185</sup>

<sup>179</sup> ŠUGÁR, Štefan. Svaz slovenských spisovatelů na pokraji rozkolu? – Kudy vedou nové fronty. *Rudé právo*, 5. 5. 1968, s. 4.

<sup>180</sup> (mfá). *Poslední sbohem*. *Rudé právo*, 5. 5. 1968, s. 4.

<sup>181</sup> Článek byl původně otištěn v bratislavské *Pravdě* 7. května 1968.

<sup>182</sup> NOVOMESKÝ, Ladislav. Maluji snad čerta na zed? *Rudé právo*, 12. 5. 1968, s. 3.

<sup>183</sup> Zasedala česká část ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 29. 5. 1968, s. 2.

<sup>184</sup> Nepochybně má na mysli Pavla Kohouta.

<sup>185</sup> MIHÁLIK, Vojtech. Jak jsem se stal „konzervativcem“. *Rudé právo*, 17. 6. 1968, s. 2.

26. června 1967 Národní shromáždění odhlasovalo zrušení cenzury, bohužel hned následujícího dne otiskla některá periodika prohlášení Ludvíka Vaculíka „*Dva tisíce slov*“ (viz dále), což vyvolalo bouřlivou odezvu jak u veřejnosti, tak u KSČ. „*Předsednictvo ústředního výboru KSČ k prohlášení Dva tisíce slov*“ dostalo prostor k vyjádření v RP 29. června 1968 na titulní straně. Staví se k prohlášení jednoznačně negativně, zmiňuje veřejně, že jej otiskly Literární listy a deníky Práce, Zemědělské noviny a Mladá fronta. Působí také, navzdory demokratizaci a uvolnění, opět direktivně až výhrůžně. Několik myšlenek: „*Návod, který je v prohlášení doporučován k tomu, aby se „postup demokratizace“ urychlil, by měl, pokud by se setkal s odezvou, ve skutečnosti za následek – a to nezávisle na záměrech podepsaných – vážné nebezpečí pro novou politiku KSČ, Národní fronty a socialistického státu. (...) Jestliže ti, kteří prohlášení podepsali, se domnívají – jak je to několikrát uvedeno v jeho textu – že svým postojem podporují rozvoj nového politického systému u nás, pak se hluboce mýlí. Předsednictvo ústředního výboru se na ně obrací, aby přezkoumali své stanovisko a uvědomili si, že jedinou účinnou cestou, jak podporovat novou politiku strany, je aktivní práce při uskutečňování akčního programu. (...) Podpora prohlášení Dva tisíce slov se obrací proti nové politice strany, proti jejímu současnému vedení v čele se soudruhem Alexandrem Dubčekem. To si musí uvědomit především všichni komunisté, kteří by podporovali politickou platformu tohoto prohlášení.*“<sup>186</sup> K tomuto prohlášení se vyjádřily i umělecké a tvůrčí svazy („*Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů*“), jimž poskytlo RP také místo. Spisovatelé, architekti, divadelníci, filmoví a televizní umělci, novináři, skladatelé a výtvarníci však nezastávají zcela stejný postoj jako ÚV KSČ; domnívají se, že starší, konzervativní komunistické síly stále číhají na příležitost, jak zvrátit progresivní vývoj v československé politice a taková prohlášení se jim evidentně hodí jako argument, proč znovu utužit režim. „*V této situaci se jim prohlášení Dva tisíce slov stalo záminkou k vyvolání hysterie a nervozity, k vyvolávání psychického i mocenského nátlaku na ty síly v Komunistické straně Československa a v celé společnosti, které už dlouho usilují o mravní, politickou i hospodářskou obrodu. (...) Zatímco Dva tisíce slov, legálně zveřejněných a podepsaných plnými jmény, je váženo na vážkách bez ohledu na celkový smysl, státní orgány nezaujaly doposud stanovisko např. k rozšiřovaným anonymním letákům útočícím na současný vývoj z víc než konzervativních pozic.*“<sup>187</sup>

<sup>186</sup> Předsednictvo ústředního výboru KSČ k prohlášení Dva tisíce slov. *Rudé právo*, 29. 6. 1968, s. 1.

<sup>187</sup> Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů. *Rudé právo*, 29. 6. 1968, s. 2.

V rubrice Zázpisník se 28. července 1968 objevují dva krátké komentáře, týkající se spisovatelského svazu. První jen okrajově – „V zájmu knižní kultury“ od -ac- sděluje, že na začátku měsíce „přestalo formálně existovat Československé ústředí knižní kultury“<sup>188</sup> a na jeho místo nastoupil Svaz českých nakladatelů a knihkupců. Tento svaz nebude nikomu nic diktovat jako minulý orgán; ten však ve svých kancelářích sídlí dodnes a zabírá tak místo svému nástupci. Druhý komentář, „Jaký bude Svaz spisovatelů?“<sup>189</sup>, podepsaný „mv“, se znovu vrací k situaci ve Svazu slovenských spisovatelů, jak je popsána v časopise Romboid. Opět označuje staré vedení slovenských spisovatelů za konzervativní, např.: „Na řadě příkladů dokazuje, že dřívější Svaz byl vlastně jen účelovým zařízením sloužícím jiné, vyšší politické instituci k zabezpečování úkolů na úseku literatury.“<sup>189</sup>

Karel Bartošek, uveřejňující v Rudém právu na pokračování seriál „Revoluce proti byrokratismu“, se v jeho čtvrtém díle<sup>190</sup> věnoval také IV. sjezdu SČSS. Je zde velmi otevřený – najednou se smí nahlas říkat a otevřeně psát věci, které dříve nebyly myslitelné.<sup>191</sup> Např.: „V červnu 1967 se konal IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů. Jeho „opoziční útoky“ nevybočovaly vcelku z tehdejšího vyjadřování se na schůzích a různých shromážděních, nebyly ani o mnoho výraznější než např. na II. sjezdu spisovatelů v r. 1956. Velkou novinkou nebylo v podstatě ani čtení Solženicynova protestu proti cenzuře, už v roce 1956 byla na sjezdu spisovatelů kritizována sovětská kulturní politika. Reakce na tento sjezd byla však „nová“. Sjezd se setkal nejprve s ostrým odsouzením – to bylo „normální“. Současně se však objevily jevy, které nasvědčovaly, že tentokrát budou zákroky vážnější. Ve spisovatelských novinách bylo zakázáno publikovat byť jen výtahy ze všech diskusních příspěvků. Teprve po velkých bojích a jednáních bylo dovoleno publikovat sjezdovou rezoluci, ve které byla řada moudrých myšlenek ke kulturně politické i obecně politické situaci, a stranickým aparátem schválenou zprávu o diskusi na sjezdu. Jinak se veřejnost dozvídala o sjezdu ze stranické kritiky v tisku, kterou provázelo publikování „vhodných“ diskusních příspěvků a nic z „nelegálně“ kolujících a opisovaných kritizovaných vystoupení.“<sup>192</sup> Dále se autor zmiňuje ještě o událostech kolem zářijového pléna ÚV KSČ; chodil tehdy

<sup>188</sup> -ac-. V zájmu knižní kultury. *Rudé právo*, 28. 7. 1968, s. 4.

<sup>189</sup> (mv). Jaký bude Svaz spisovatelů? *Rudé právo*, 28. 7. 1968, s. 4.

<sup>190</sup> BARTOŠEK, Karel. Revoluce proti byrokratismu 4. *Rudé právo*, 30. 7. 1968, s. 3.

<sup>191</sup> Lidé se tak z denního tisku dovídají pravdivé informace o tom, co se stalo od června 1967, až nyní, o rok později!

<sup>192</sup> BARTOŠEK, Karel. Revoluce proti byrokratismu 4. *Rudé právo*, 30. 7. 1968, s. 3.

často do redakce Literárních novin a věděl, jak moc toto periodikum trpí cenzurou, ovšem i on byl dalším vývojem překvapen: „*Několik dní nato zasedal ÚV KSČ. Jednal hlavně o spisovatelském sjezdu. Vyloučení několika spisovatelů ze strany, na kterém se usnesl, bylo jedním z dalších v řadě (pokusem o rozložení redakce) – novým rysem byl praktický zákaz Literárních novin jako týdeníku Svazu spisovatelů. To se v Československu ještě nestalo.*“<sup>193</sup>

#### 1.3.4 Závěr kapitoly RP

Rudé právo bylo oficiálním listem Komunistické strany Československa a bylo tudíž nejvíc poplatné stranickému směřování.

Důraz na vystupování komunistů dává už v článcích ze IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, když obsáhle informuje o stranické delegaci, také neopomene zmínit „správnou“ rezoluci k zahraniční politice, přijatou IV. spisovatelským sjezdem. Po sjezdu tiskne jen projevy z něj, které nebyly konfliktní, také události sjezdu ideologicky komentuje. Velký prostor dává zhodnocení IV. sjezdu na zasedání ÚV KSČ, jednak obsáhlými informacemi ze zasedání a jednak přetištěním odsuzujících projevů, také říjnový V. sjezd Svazu čs. novinářů mohl na stranách Rudého práva dostatečně odsoudit spisovatelská pochybení z června.

Od konce ledna 1968 se projevuje i v tomto deníku uvolnění politických poměrů. RP přináší informace o chystaných Literárních listech a vývoji ve svazu spisovatelů; opět se dostávají ke slovu i čs. novináři, tentokrát však proto, aby mohli provést sebekritiku za svůj loňský postoj vůči Svazu čs. spisovatelů. Na politické úrovni přetiskuje takřka revoluční přehodnocení přístupu ÚV KSČ ke IV. sjezdu SČSS, píše i o navrácení členství vyloučeným spisovatelům. Redakce si také dovolí zavrhnout ministerské Kulturní noviny – ovšem až 14 dnů předtím, než přestaly vycházet.

Závislost Rudého práva na Komunistické straně Československa se ovšem projevila ve spojení s Vaculíkovým prohlášením „Dva tisíce slov“, kdy se určujícím názorem stalo zamítavé stanovisko ústředního výboru KSČ.

<sup>193</sup> BARTOŠEK, Karel. Revoluce proti byrokratismu 4. *Rudé právo*, 30. 7. 1968, s. 3.

## 1.4 Literární noviny (Kulturní noviny), týdeník SČSS (27. 5. 1967 – 26. 4. 1968)

### 1.4.1 Literární noviny a změny v jejich redakci

Pro potřeby analýzy informací v dobovém tisku bylo zajímavé zvolit též periodikum čistě literární – časopis Svazu čs. spisovatelů Literární noviny (LN). Nejenže se z podstaty věci snažily informovat o sjezdu mnohem obšírněji, ale samy byly manifestací důsledků, které s sebou přinesl bouřlivý spisovatelský sjezd. Od října roku 1967 přestaly být vydávány SČSS a přešly pod správu ministerstva kultury a informací<sup>194</sup>, změnila se tedy celá redakce – v čele stanul Jan Zelenka. Na začátku roku 1968 se přejmenovaly na Kulturní noviny (KN), přičemž si zachovaly číslování Literárních novin. Pod tímto novým názvem však nevycházely nijak dlouho; již na konci dubna téhož roku (26. dubna 1968) vydalo ministerstvo poslední číslo KN a toto periodikum skončilo.

Těmto ministerským novinám navzdory začaly vycházet Literární listy (LL), podnik původní redakce LN, a to až do srpnové okupace 1968. Od okupace do jejich zákazu v květnu 1969 pak vycházely jako Listy.

### 1.4.2 Informování o sjezdu

V jednadvacátém čísle z 27. května 1967 vychází v LN oznámení<sup>195</sup>, že Ústřední výbor SČSS svolává podle stanov svazu IV. sjezd, který se bude konat ve dnech 27. až 29. června v Ústředním kulturním domě dopravy a spojů v Praze. Dodáno je, kde a kdy je možno zjistit podrobnější informace.

Na téže straně je otištěna anketa „Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám“, která bude pokračovat ještě ve třech dalších číslech; v tomto odpovídal Vladimír Neff a také Ivan Klíma. Zajímá nás zejména anketní otázka č. 3: „K jakým problémům by se měla soustředit podle Vašeho názoru pozornost sjezdové diskuse?“ Klímova obsáhlá odpověď dávala tušit, jaká panuje nálada mezi kriticky smýšlejícími spisovateli. Aspoň úryvek: „...*nikoliv problémy literatury v nejužším slova smyslu. Sjezd spisovatelů není místem pro řešení literárních sporů a estetických koncepcí. (...) A čím tedy? Je to zmíněný již problém prostoru pro literaturu. Otázka principu tzv. řízení literatury, který je stále ještě chápán (více v praxi než v teorii) jako poručníkování úředníků a který (více*

<sup>194</sup> Jmenovitě pod Československé ústředí knižní kultury.

<sup>195</sup> V červnu IV. sjezd čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 21/1967, s. 5.

v praxi než v teorii) traktuje i umělce, jejichž duchovní poselství je uznáváno v celém kulturním světě, jako ne plně svéprávné občany, kteří potřebují čas od času být napomenuti a osvětleni úředním rozumem (neuznávaným nikde kromě svého úředně vymezeného působíště).<sup>196</sup>

Tato anketa pokračuje ve třech následujících číslech<sup>197</sup>. Postupně v ní odpověděli Ludvík Vaculík, Adolf Branald, Ladislav Novomeský, Jiří Kolář, Milan Uhde, Ladislav Fuks, Bohumil Hrabal, Karel Šiktanc, Michal Šmajda, Jaroslav Putík, Václav Havel a Jaroslav Seifert. Pro zajímavost opět několik citací. Ludvík Vaculík: „Sjezdová diskuse by se měla soustředit na tento problém: Skutečný stav lidských svobod v systému, jenž se ustavil k hájení lidských svobod. Není jiného vážného tématu pro nikoho. Uznávám však, že se na takovém sjezdu musí někomu, jehož je to snad koníčkem, ponechat příležitost, aby promluvil také o stavu prózy či poezie, ale nečekal bych, že to bude národ zajímat.“<sup>198</sup> Michal Šmajda: „Pozornost diskuse by se měla především soustředit na svobodnou tvorbu spisovatele.“<sup>199</sup> Jaroslav Putík: „K problému, který každého nejvíce pálí, a to je pro většinu svoboda tvorby.“<sup>200</sup>

V čísle 25 se pak pod titulkem „Co očekávají od sjezdu“ objevuje stejná otázka, položená však tvůrcům, teoretikům a kritikům z nejrůznějších uměleckých oblastí. Odpovědělo osm osobností. Malíř Jan Kotík se vyjádřil: „Chtěl bych tedy položit otázku, kterou kladu i sám sobě: Jaký je předmět kulturní politiky, jaké jsou či mají být její metody a její etika.“<sup>201</sup>

Literární noviny se pak již obsáhle věnovaly samotnému sjezdu. V článku „IV. sjezd československých spisovatelů“ v čísle 26 je krátké oznámení zejména o administrativě sjezdu (kdo byl ve volební komisi, kteří spisovatelé zemřeli) a dále přetiskuje úvodní slovo Viléma Závady. V něm se mj. praví: „Náš svaz je v neustálém ohni kritik. Ale ať už pracuje tak nebo onak, ať už s chybami nebo bez nich, pracuje přece a my cítíme, že tu je. Nestojíme sice za ním jako sportovci za svými kluby, ale snad bychom se všichni zvedli proti tomu, kdo by nám řekl: Když se vám svaz nelíbí, tak jej rozpusťte! My jej samozřejmě rozpustit nemůžeme, a to nejenom proto, že bychom se pak ve své bezmoci cítili ještě bezradnější. Nejasně však cítíme, že svaz by přece jen

<sup>196</sup> Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 21/1967, s. 5.

<sup>197</sup> Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 22/1967, s. 3; č. 23/1967, s. 4-5; č. 24/1967, s. 1, 4-5.

<sup>198</sup> Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 22/1967, s. 3.

<sup>199</sup> Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 24/1967, s. 4.

<sup>200</sup> Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 24/1967, s. 4.

<sup>201</sup> Co očekávají od sjezdu. Odpověď KOTÍK, Jan. *Literární noviny*, č. 25/1967, s. 5-6.

*jednou mohl znamenat více, než dnes znamená.*<sup>202</sup> Dále časopis přináší diskusní příspěvek vedoucího delegace ÚV KSČ Jiřího Hendrycha<sup>203</sup>. Odkazuje se na rezoluci XIII. sjezdu KSČ a klade za stranu požadavky, čemu by se měl sjezd věnovat (viz kapitola o deníku Práce). „*Úvodní slovo ke zprávě o činnosti SČSS*“ přednesl Jiří Šotola a popisuje v něm situaci, v jaké se SČSS ocitl od svého III. sjezdu, a snaží se vyvrátit některé fámy (např. že vedení bylo neschopné nebo že v čele svazu docházelo k mocenským bojům), zmiňuje se i o sporech kolem Literárních novin. Závěrem zaznívá několik poznámek o charakteru a účelu svazu. „*Občas paušálně zapochybovat o smyslu Svazu spisovatelů už dávno patří k bontonu při konverzaci ve spisovatelském zákulisí. Vedle toho se ovšem poslední dobou ozvaly i některé seriózní hlasy uvádějící v pochybnost ne samu existenci Svazu, ale jeho dosavadní principy a metody jeho práce a požadující radikální změny.*“<sup>204</sup> Míní se tím, že činnost Svazu by měla být zredukována na pouhý syndikát a měla by se vytratit jeho ideová funkce, s čímž ale KSČ nikdy nemůže souhlasit.

Číslo 27 přináší hned na první straně výčet členů, kteří byli zvoleni do ústředního výboru spisovatelského svazu. Také je zde přetištěno usnesení IV. sjezdu; ono usnesení, o němž se Ludvík Vaculík vyjádřil, že z něj „*čiší poddanská duše*“. Důvody pro to jistě měl: „*Už před několika lety se ukázalo, že i jen částečné překonání neblahého období přineslo intenzivní rozmach všem oblastem kultury. Představitelé československé kultury považují rezoluci XIII. sjezdu KSČ za zásadní dokument, který zevšeobecňuje zkušenosti české a slovenské kultury v podmínkách socialistické výstavby. Vyslovuje principy, které umožňují překonat škodlivé deformace minulosti, obnovuje kontinuitu s pokrokovou kulturou mezi dvěma světovými válkami a je současně východiskem pro řešení našich současných problémů, neboť celým svým duchem poráží sektářské a vulgární představy.*“<sup>205</sup> V podobně „*poddanském*“ duchu se pak nesl dopis spisovatelského sjezdu adresovaný ÚV KSČ, taktéž otištěný v tomto čísle<sup>206</sup>. Snažil se zde zachránit, co se dalo, a skandální projevy některých autorů omluvit tím, že přednesení těchto názorů svědčí o vysokém stupni demokracie v této zemi. Zajímavým příspěvkem, stále v čísle 27, je „*Úvodní slovo Milana Kundery*“ – zkrácené na pouhé tři malé odstavce; vybrány byly samozřejmě ty, které jsou nekonfliktní. O

<sup>202</sup> IV. sjezd československých spisovatelů. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 1.

<sup>203</sup> HENDRYCH, Jiří. Místo a úloha Svazu čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 2-3.

<sup>204</sup> ŠOTOLA, Jiří. Úvodní slovo ke zprávě o činnosti SČSS. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 4-5.

<sup>205</sup> Usnesení IV. sjezdu československých spisovatelů. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 1, 3-4.

<sup>206</sup> Dopis IV. sjezdu SČSS. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 3.



Kunderově kritice, že československá socialistická kultura je málo evropská, se zde nelze vůbec dočíst. Naopak, tímto vytržením z kontextu je myšlenka jeho řeči téměř znásilněna: „*Nicméně jeden obecný hodnotící poznatek o literatuře uplynulých čtyř let dá se pravděpodobně konstatovat se značnou jistotou. Byla to doba rozmachu.*“<sup>207</sup> A pak prapodivné shrnutí sjezdové diskuse v článku „*Přehled sjezdové diskuse*“: Pavel Kohout se svým požadavkem zrušení cenzury je zde odbyt poznámkou „*hovořil o životním postoji mladé generace a o novém tiskovém zákoně*“<sup>208</sup>, o Solženicynově dopisu se zde nepíše. Ivan Klíma podle LN hovořil „*o vývoji tiskových svobod za uplynulých 120 let a o novém tiskovém zákoně*“<sup>209</sup>. Za tím se skrývá mnohem skandálnější věc – protest proti cenzuře skrze doložení, že již v roce 1867 byla cenzura postavena mimo zákon. A Ludvík Vaculík „*promluvil v obsáhlém příspěvku o vztahu občana a moci, moci a kultury.*“<sup>210</sup> Že se tak věnoval kritice totalitní praxe strany, si z toho neznalý čtenář věru neodvodil. Snad jediná zmínka, v níž vysvitlo, že sjezd SČSS neprobíhal úplně klidně, se vyskytuje ke konci článku: „*Třetí den sjezdové diskuse zahájil krátkým příspěvkem vedoucí stranické a vládní delegace Jiří Hendrych a vyslovil v něm jménem delegace nesouhlas s některými vystoupeními, jmenovitě s projevem Ludvíka Vaculíka, jejichž záměrem bylo odsunout do pozadí vlastní otázky sjezdu a zneužít jeho fóra k deklaraci názorů, které jsou v rozporu se zájmy našeho lidu.*“<sup>211</sup>

### 1.4.3 Po sjezdu – materiály a další dění

V čísle 30 je otištěn diskusní příspěvek Jana Procházky, kterým byl sjezd zakončen – v nezměněné podobě<sup>212</sup>. Číslo 33 krátce informuje v rubrice Stalo se<sup>213</sup>, že se v Rudém právu z 12. a 13. srpna objevil komentář ke IV. sjezdu SČSS od Vítězslava Rzounka, v němž se vyslovuje k některým názorům v projevech L. Novomeského, E. Goldstückera, P. Kohouta, A. J. Liehma, I. Klímy, L. Vaculíka, M. Kundery a D. Hamšíka; RP přetisklo do tohoto data projevy A. Matušky, I. Skály, J. Hájka, O. Šuleře, H. Jasiczka a J. Pilaře, které Rzounek rovněž interpretuje. V čísle 37 se objevila spíše

<sup>207</sup> Úvodní slovo Milana Kundery. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 4.

<sup>208</sup> Přehled sjezdové diskuse. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 4-5.

<sup>209</sup> Tamtéž.

<sup>210</sup> Tamtéž.

<sup>211</sup> Tamtéž.

<sup>212</sup> PROCHÁZKA, Jan. Ze sjezdu čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 30/1967, s. 3.

<sup>213</sup> *Literární noviny*, č. 33/1967, s. 10.

administrativní zpráva<sup>214</sup>, že zasedal ÚV SČSS (dne 14. září - tedy ještě před zasedáním ÚV KSČ, kde byly projednány následky sjezdu) a bude si volit svazové komise. Číslo 38 přináší zprávu, že v časopise Plamen uveřejnil své poznámky ke spisovatelskému sjezdu jeho šéfredaktor Jiří Hájek. „*Polemizoval znovu s vystoupením Milana Kundery, Alexandra Klimenta, Ivana Klímy, kteří „ženou literaturu a Svaz do otevřených konfliktů s celou naší společností, žíví v této společnosti nová ohniska nedůvěry nejen vůči literatuře, ale ke všemu svrchovaně potřebnému a nutnému duchovnímu kvasu uvnitř celé intelektuální fronty“.*“<sup>215</sup>

Na konci září zasedal ÚV KSČ a řešil průběh a výsledky IV. sjezdu SČSS. Sjezd pro komunistickou stranu znamenal hrubé porušení kázně a podle toho se k němu také postavil, o čemž informuje číslo 39: „*Signalizoval, kam by mohlo vést jakékoli oslabení vedoucí úlohy strany v této oblasti, nedůslednost při realizaci stranické politiky. (...) Za postup, který je neslučitelný se členstvím ve straně, vyloučil ÚV KSČ z řad strany I. Klímu, A. J. Liehma a L. Vaculíka. (...) Protože se Literární noviny přes trpělivé úsilí stranických orgánů zcela vymkly z rukou ÚV SČSS a staly se platformou opozičních politických stanovisek, doporučil ÚV KSČ jejich převedení do sféry ministerstva kultury a informací.*“<sup>216</sup> Ve 40. čísle Literární noviny pokračují v otiskování diskuse z tohoto zasedání, což je velmi obsáhlý materiál na celé dvě strany<sup>217</sup>.

Posledním větším článkem do konce roku 1967 byla úvaha „*Emoce a demokracie*“ v čísle 45, v níž autor jednak připomíná Ržounkův dlouhý komentář v Rudém právu ke IV. sjezdu spisovatelů<sup>218</sup>, a jednak tvrdí, že spisovatelé na IV. sjezdu a na stranách kulturního tisku jednali spíše pod vlivem svých emocí než rozumu a znalostí, když kritizují působení KSČ. Dává jim dokonce návod, jak se chovat: „*Je-li jedním ze znaků odcizení institucí nepochopitelnost jejich působení, které se vůči občanům jeví jako cizí síla, není nic snadnějšího než usilovat o poznání a řízení této síly. Pohodlnější je ovšem neusilovat o žádné poznání a jen si stěžovat na cizí síly, případně proti nim protestovat. Tato pohodlnost má však za následek, že se právo občana vyjadřovat se k různým otázkám zužuje a jeho účinnost se ztrácí.*“<sup>219</sup>

<sup>214</sup> Ústřední výbor SČSS zasedal. *Literární noviny*, č. 37/1967, s. 2.

<sup>215</sup> Přečetli jsme. *Literární noviny*, č. 38/1967, s. 2.

<sup>216</sup> Zpráva ze zasedání ÚV KSČ. *Literární noviny*, č. 39/1967, s. 2.

<sup>217</sup> Strana a spisovatelé. *Literární noviny*, č. 40/1967, s. 3-4.

<sup>218</sup> RŽOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3, dokončení *Rudé právo*, 13. 8. 1968, s. 4.

<sup>219</sup> KUČERA, Jaroslav. Emoce a demokracie. *Literární noviny*, č. 45/1967, s. 1.

Po přejmenování Literárních novin na Kulturní noviny už jejich čas spěl pomalu do konce. Množily se útoky na toto periodikum, jak ze strany „obyčejných“ lidí, tak z řad spisovatelů. Tato věc byla řešena např. v posledních číslech Kulturních novin na názorových stránkách. Kulturní noviny zde tisknou názory svých zastánců-obránců. Za všechny lze vybrat poměrně dlouhý dopis Michala Lakatoše v č. 14, který protestuje proti názoru spisovatele Jana Procházky. Praví zde mj.: *„Spisovatele, který chce devadesáti tisícům odběratelů vnutit svůj názor tím, že požaduje likvidaci jejich novin – a mám tu na mysli Váš výrok na táboře mladých zastánců současné obrody (dne 20. ledna 1968), nemohu považovat za demokrata bez ohledu na to, jaká stanoviska zastával v minulosti. Naopak se nositel takových názorů přihlásil ke stejným metodám v politice, jakých užívali ti, kdo likvidovali Literární noviny.“*<sup>220</sup>

Zcela poslední, sedmnácté číslo Kulturních novin vychází pak 26. dubna 1968. V záhlaví první strany je možno si přečíst oznámení ministerstva kultury a informací: *„Ministerstvo kultury a informací oznamuje, že 17. číslem letošního ročníku končí vydávání Kulturních novin v souvislosti s připravovaným zrušením Československého ústředí knižní kultury, které bylo jejich vydavatelem. Ministerstvo kultury a informací považuje za nevhodné vydávat vlastní kulturně politický časopis. Tímto opatřením považuje ministerstvo kultury a informací za vyřešenou konfliktní situaci, která vznikla převedením bývalých Literárních novin do sféry ministerstva z rozhodnutí plenárního zasedání ÚV KSČ v září minulého roku.“*<sup>221</sup> Na první straně se loučí se svými čtenáři i redakce, zajímavější je ovšem článek podepsaný redaktory Kulturních novin, *„Poslední slovo redaktorů Kulturních novin“*. Jednak je zde podána stručná zpráva o tom, kolik v KN pracovalo lidí, jaký byl náklad nebo finanční situace, a jednak se zde přece jen odhaluje, že Kulturní noviny zůstaly až do poslední chvíle skutečným nástrojem režimu a spíše politickým než kulturním listem, např.: *„Redakce přes všechny nepříznivé okolnosti svého vzniku a působení se obklopovala aktivem erudovaných autorů. KN poskytli interview někteří představitelé naší strany a vlády, ale také polské a rumunské vlády a významní zahraniční marxističtí teoretikové, jako G. Lukács a E. Fischer. (...) Časopis od svého vzniku plně podporoval obrodný proces zahájený lednovým plénem ÚV KSČ; hlavní akcent kladl na socialistickou demokracii v pluralitním systému. Významné místo měly články, reportáže a úvahy týkající se právní a morální rehabilitace významných osobností, ale i prostých občanů. Značnou pozornost jsme*

<sup>220</sup> Kulturní noviny – to be or not to be? Dopis LAKATOŠ, Michal. *Kulturní noviny*, č. 14/1968, s. 4.

<sup>221</sup> Oznámení MKI. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 1.

věnovali česko-slovenské vzájemnosti, postavení a úloze KSČ v systému politické organizace, ale také všem jiným klíčovým otázkám našeho politického, hospodářského, kulturního a uměleckého života. (...) Domníváme se, že jsme i v KN zůstali věrní zásadám, jež nás před časem přivedly do LN: dělat pokrokovou stranickou politiku.“<sup>222</sup>

V tomto posledním čísle KN se objevuje ještě řada pochvalných dopisů, některé útočící i na Literární listy a na původní redakci Literárních novin, např.: „S koncepcí Literárních novin, která si vytvářela úzká kritéria jen svého okruhu spisovatelů, nesouhlasila řada let celá skupina i našich předních spisovatelů, což se projevilo i na IV. sjezdu.“<sup>223</sup> V rubrice „Nakladatelství oznamují“ lze najít upozornění<sup>224</sup>, že Československý spisovatel vydal protokolární zápis IV. sjezdu SČSS.

#### 1.4.4 Závěr kapitoly LN/KN

Na Literárních novinách se nejlépe projevil vývoj politických poměrů v Československu – byly totiž samy dokladem všech posjezdových událostí.

Před sjezdem SČSS dávaly LN prostor spisovatelům, aby se vyjádřili, co od sjezdu očekávají, a již zde bylo možno vyčíst mezi řádky, že na IV. sjezdu se nebude probírat pouze literatura – což bylo pak další přitěžující okolností pro redakci LN. Ačkoli by Literární noviny v tomto svobodomyšlném trendu jistě rády pokračovaly, režim jim již nedovolil, aby přinesly svým čtenářům objektivní a nezkreslené zprávy ze sjezdu, takže otiskly hlavně projev Jiřího Hendrycha, usnesení IV. sjezdu, úvodní a závěrečný projev celého sjezdu. Do doby, než je převzalo ministerstvo kultury a informací, už LN spíše odkazovaly čtenáře na to, co se o sjezdu napsalo v jiných periodikách.

Po převzetí Čs. ústředím knižní kultury nová redakce Literárních novin zařazuje odsouzení IV. sjezdu zasedáním ÚV KSČ, ale ani sama se nevyhýbá příležitosti k tomuto negativnímu názoru sama přispívat. Polednový politický vývoj však k Literárním/Kulturním novinám již milosrdný nebyl, a tak si tento časopis musel na značném prostoru na svých stránkách už od ledna 1968 obhajovat svoji existenci; zejména tím, že tiskl dopisy od svých příznivců. Ani to však Kulturní noviny nezachránilo a ve svém posledním čísle jen dokazují, že daleko spíše než kulturním časopisem byly nástrojem stranické politiky.

<sup>222</sup> Poslední slovo redaktorů Kulturních novin. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 3.

<sup>223</sup> BALCAR, Jiří. Jsem rozhořčen. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 4.

<sup>224</sup> Nakladatelství oznamují. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 15.

## 1.5 Literární listy – týdeník Svazu československých spisovatelů (1. března 1968 – 15. srpna 1968)

### 1.5.1 Vztah Literární noviny vs. Literární listy

Dalo by se snad říci, že Literární listy (LL) navázaly na tradici svazového periodika Literárních novin; ministersky řízené Kulturní noviny záhy skončily (26. duben 1968), kdežto LL se udržely až do srpnových dní<sup>225</sup>. I ony si ponechaly ve svém názvu jak doušku „Týdeník Svazu československých spisovatelů“, tak číslování Literárních novin, což jen přispívá k mírně zmatečnému vyhledávání a snad i citování.

### 1.5.2 Pohled redakce LL na IV. sjezd SČSS s odstupem několika měsíců

V 1. čísle Literárních listů vyšla jako první ze sjezdových příspěvků stať Karla Kosíka<sup>226</sup>.

Literární listy č. 2 se spisovatelskému sjezdu věnovaly hned v několika příspěvcích; spisovatelé sami cítili, že události června 1967 nejsou zdaleka promlčeny. Objevuje se zde kratší ironický článek Pavla Kohouta „*Co jest před námi*“; předkládá v něm svou vizi zářné, nejen kulturní, budoucnosti. Citují: „*Ministerstvo vnitra bude dbát, aby se studentské demonstrace konaly nejméně jednou v měsíci; absentéry na ně předvede Veřejná bezpečnost se vši tvrdostí. (...) Pokrokové síly přimějí konečně Svaz čs. spisovatelů, aby svolal V. sjezd, jenž by vyzdvihl historickou zásluhu IV. sjezdu. Tady nastanou komplikace. Spisovatel Klíma navrhne zavedení předběžné cenzury. (...) Spisovatel Vaculík vášnivě promluví o nezbytnosti utužení moci v zájmu zachování socialistické společnosti. (...) Další vývoj si zatím netroufám předvídat, avšak jedno musí chápat i ten nejzarytější škarohlíd. Jest před námi velká doba! Leda by snad do toho opět něco přišlo.*“<sup>227</sup> V rubrice s názvem „Odkud, s kým a kam“<sup>228</sup> se mnoho osobností (a to nejen spisovatelů) v krátkých notickách zamýšlí nad tím, k čemu vedl IV. sjezd, proč vznikly Literární listy apod. Objevila se mezi nimi jména jako Oldřich Šuleř (který se vyjádřil, že vznik tohoto nového svazového týdeníku považuje za jistou normalizaci poměrů), Milan Uhde (LL by měly využít rozšiřujících se možností, a to zejména nekompromisní publicistikou), Václav Černý (který zde zveřejňuje krátký

<sup>225</sup> Poslední číslo LL vyšlo 15. srpna 1968.

<sup>226</sup> KOSÍK, Karel. Rozum a svědomí. *Literární listy*, č. 1/1968, s. 1.

<sup>227</sup> KOHOÚT, Pavel. Co jest před námi. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 1-2.

<sup>228</sup> Odkud, s kým a kam. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 1, 4, 7, 10.

výtah ze svého protestního podání 1. tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi) nebo Miroslav Zikmund („*Nechtěli byste místo rubriky „O čem psaly noviny před dvaceti, třiceti, padesáti, sto lety“ zavést pravidelnou rubriku „O čem NEPSALY noviny MINULÝ TÝDEN, resp. VČERA“?*“)<sup>229</sup> Objevil se rovněž článek s názvem „*Důvěra v necenzurovaný rozum*“<sup>230</sup>, který přinášel výtah z diskusního příspěvku Ivana Klímy na IV. sjezdu SČSS. Vše podstatné a „skandální“ zde LL přetiskly: srovnání nynějšího cenzurního stavu s bachovským absolutismem i požadavek na nový tiskový zákon.

V LL č. 3 se IV. sjezdu dotýkaly dva materiály. První pouze okrajově, článek Jána Roznera „*Ještě jednou o případu Ladislava Mňačka*“; autor zde zmiňuje, že dříve než Mňačko upozornil na totalitní charakter československého režimu právě Ludvík Vaculík na sjezdu spisovatelů: „*Vaculík – několik týdnů před Mňačkem – vyličil podstatné stránky autoritativního socialismu důsledněji a se všeobecnější platností než Mňačko, a fakticky i s větším rizikem.*“<sup>231</sup> Dále se pak objevuje sjezdový diskusní příspěvek spisovatele A. J. Liehma pod názvem „*Diktát moci a trhu*“<sup>232</sup>, v němž se autor zabývá historií kulturní politiky a současným nevyhovujícím stavem v socialismu.

V čísle 4 otiskly Literární listy nezkrácený diskusní příspěvek Milana Kundery<sup>233</sup>. Doprovodily jej na závěr stručnou poznámkou, že tento příspěvek vyšel, ovšem zcela okleštěn, v Literárních novinách č. 38/1967.

LL č. 5 přinesly dva velmi výbušné materiály, a oba měly co do činění s Ludvíkem Vaculíkem. Ve spolupráci s Pavlem Kohoutem kladl otázky dvěma vyšetřovatelům Státní bezpečnosti, z čehož vznikl článek „*Vyšetřovatelé*“<sup>234</sup>. V tomto rozhovoru se probíraly ožehavé otázky současnosti, jako např. podvrh Manifestu československých spisovatelů, případ Ladislava Mňačka nebo některé kontroverzní události ze IV. sjezdu SČSS, např. přednesení Solženicynova dopisu Svazu sovětských spisovatelů. Tazatelé se v této souvislosti nebáli položit ani tak přímou otázku, jako jestli Státní bezpečnost skutečně kontroluje telefonické hovory a poštu. Literární listy pak také otiskly mírně zkrácený sjezdový příspěvek Ludvíka Vaculíka pod názvem „*Soudružky a soudruzi!*“ Zůstalo zde vše to nekompromisní, pro co byl tento projev dříve šířen pokoutně v opisech mezi lidmi. Znovu citujme: „*Nekulturní politika, nikoliv*

<sup>229</sup> Odkud, s kým a kam. Odpovídá ZIKMUND, Miroslav. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 10.

<sup>230</sup> KLÍMA, Ivan. *Důvěra v necenzurovaný rozum*. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 3.

<sup>231</sup> ROZNER, Ján. *Ještě jednou o případu Ladislava Mňačka*. *Literární listy*, č. 3/1968, s. 6.

<sup>232</sup> LIEHM, Antonín J. *Diktát moci a trhu*. *Literární listy*, č. 3/1968, s. 11.

<sup>233</sup> KUNDERA, Milan. *Nesamozřejmost národa*. *Literární listy*, č. 4/1968, s. 6.

<sup>234</sup> KOHOUT, Pavel, VACULÍK, Ludvík. *Vyšetřovatelé*. *Literární listy*, č. 5/1968, s. 3.

*špatná kulturní politika, vyvolává ohniska bojů o svobodu, a ještě je uražena, že se o tom pořád mluví, nechápe, že svoboda opravdu je jen tam, kde se o ní nemusí mluvit. Je uražena tím, že lidé vypovídají, co vidí, ale místo, aby změnila to, co lidé vidí, chce jim pořád vyměňovat oči.*<sup>235</sup>

V čísle 6 přinášejí Literární listy článek-informaci o tom, že se poprvé po IV. sjezdu SČSS nedávno sešla první plenární schůze české části Svazu, neboť vedení se mohlo ustavit teprve sedm měsíců po sjezdu. Řešila se zde např. otázka rehabilitace spisovatelů, poškozených v minulých letech, komplikace s vydáváním Literárních listů; další diskuse se však událostem IV. sjezdu příliš nevěnovala, až na vstup A. C. Nora. Ten označil ústřední výbor spisovatelského svazu za nelegální, neboť prý „*J. Hendrych některé členy nadekretoval a jiné vyškrtl a protože je v něm málo nekomunistů*“<sup>236</sup>. A. C. Nor také požadoval mimořádný sjezd.

V č. 7 LL avizují, že „*Koncem dubna vyjde konečně nejdiskutovanější materiál uplynulého roku – protokolární zápis IV. SJEZD SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ.*“<sup>237</sup> V anotaci se praví, že diskusní příspěvky se dotýkají mj. otázek umělecké tvorby a cenzury, ale i lidské důstojnosti.

V čísle 8 přetiskují Literární listy výzvu Městské organizace pražských novinářů<sup>238</sup>. Tato městská organizace se ustavila, aby napomáhala boji za obrodu novinářského svazu, neboť V. sjezdu Svazu československých novinářů bylo zneužito v kampani za diskreditaci IV. sjezdu SČSS. Spisovatelský svaz dokonce odmítl jednat s vedením československých novinářů, které z tohoto odsuzujícího V. sjezdu vzešlo. Pražská organizace novinářů proto nabízí, že napříště bude se spisovateli – jakožto i s jinými uměleckými svazy – jednat ona, jakožto bezpochyby demokraticky ustavená. Pak se v čísle také objevuje zajímavé vyjádření Josefa Grohmana<sup>239</sup>, ředitele Čs. ústředí knižní kultury (orgánu, pod nějž od září 1967 spadaly Literární noviny); vysvětluje zde, že jeho úřad nechtěl Literární noviny převzít, ovšem bylo mu to nařízeno. O náplň a personální obsazení se postaral zvláštní útvar ministerstva kultury a informací. Také nakladatelství Československý spisovatel bylo zasaženo, přišlo o mnoho tun papíru, aby jeho ediční plán utrpěl újmu. Grohman si na takovou praxi, jasně poukazující na represe strany vůči spisovatelskému svazu, stěžoval v dopise adresovaném předsednictvu ÚV

<sup>235</sup> VACULÍK, Ludvík. Soudružky a soudruzi! *Literární listy*, č. 5/1968, s. 6-7.

<sup>236</sup> (vk). Poprvé po sjezdu. *Literární listy*, č. 6/1968, s. 8.

<sup>237</sup> Rubrika „A až Ž“. *Literární listy*, č. 7/1968, s. 15.

<sup>238</sup> Výzva novinářů. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 2.

<sup>239</sup> GROHMAN, Josef. Jak to bylo s Literárními novinami. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 6.

KSČ v listopadu 1967; bohužel neobdržel žádnou odpověď. Opět se také objevuje upoutávka na protokol ze IV. sjezdu SČSS<sup>240</sup>.

V LL číslo 11 je otištěn článek „*Federace, demokratizace, abdikace*“<sup>241</sup> o konferenci Svazu slovenských spisovatelů. Této konferenci předcházely spory o účasti slovenských spisovatelů na IV. sjezdu SČSS, o postoji k Ladislavu Mňačkovi anebo o situaci kolem časopisu *Kultúrny život*, což se vše také na konferenci probíralo. V diskusi bylo řečeno např., co si slovenští spisovatelé mysleli před IV. sjezdem: že zde o nic nepůjde, proto se jich účastnilo málo a neměli ani vlastní projevy; výjimkou byl Alexander Matuška, jehož projev navíc neshledal režim nijak závadným a proto jej otiskl i v *Rudém právu*. To opatrnické pověsti slovenských spisovatelů nijak nepřidalo. Dále slovenští spisovatelé rokovali o neutěšeném stavu slovenského spisovatelského svazu a shodovali se v tom, že je buď rovnou v rozkladu, anebo naprosto nevýznamnou společenskou silou.

Ve 12. čísle *Literárních listů* se objevují dva články, dotýkající se spíše dopadů IV. sjezdu SČSS a událostí po něm následujících. První je z pera Pavla Kohouta pod názvem „*Občane – a co teď?*“<sup>242</sup> a jde o úvahu nad současností roku 1968. Autor zde nejprve vypočítává události, které takřikajíc otrásají dosavadním pojetím socialismu, a klade si otázku, co vlastně znamená v Československu opozice. Opozice, dříve výhradně politická, jako by vznikla i přímo ve Svazu čs. spisovatelů – tzv. Kruh nezávislých, jehož členové se objevili i na kandidátce IV. sjezdu, avšak byli z ní vyškrtnutí (J. Hendrychem a Vasilem Biľakem). P. Kohout připomíná, že na sjezdu reklamoval právo občana ptát se a vědět, také že četl všem přítomným Solženicynův dopis, a spojuje toto s jistou obavou, zdali se v Sovětském svazu nejedná „o nás bez nás“. V závěru článku však značně smířlivěji prohlašuje, že spojení demokracie a socialismu je optimální možností pro rozvoj lidské existence. V článku Květoslava Chvatíka „*Literatura a krize naší společnosti*“ se v části II. upozorňuje, že v posledních desetiletích kultura zápasila s vládnoucí mocí, což vyústilo v represálie vůči spisovatelskému svazu po IV. sjezdu, a že tyto události loňského roku byly pouze „*vyvrcholením dlouhodobého konfliktu v pojetí umění i socialismu*“<sup>243</sup>. Ke konci pak klade rovnítko mezi svobodu umění a svobodu občana: „*Jádro věci spočívá patrně*

<sup>240</sup> Rubrika „A až Ž“. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 14.

<sup>241</sup> -vk-. *Federace, demokratizace, abdikace*. *Literární listy*, č. 11/1968, s. 7.

<sup>242</sup> KOHOUT, Pavel. *Občane – a co teď?* *Literární listy*, č. 12/1968, s. 1-3.

<sup>243</sup> CHVATÍK, Květoslav. *Literatura a krize naší společnosti*. *Literární listy*, č. 12/1968, s. 7.



v tom, že umění právě jakožto umění je potenciální osvobozující silou. Boj o svobodu umění se stává ne paradoxně, ale nutně současně bojem o svobodu občana. Je spíše paradoxní, nechápou-li tuto vnitřní souvislost ani někteří spisovatelé. Např. V. Mináč odsoudil na zářijovém zasedání ÚV KSČ spisovatelský sjezd jako „ochotnické rojčenie“ po emancipaci osobní, stavovské, profesionální, jako by právě tento sjezd neučinil otázku profesionální, otázku svobody tisku, východiskem rozpravy daleko širší, rozpravy o nezadatelných právech a svobodách v š e c h občanů.<sup>244</sup> V tomto čísle se také objevil článek „Je načase“, kritizující Jana Pilaře, ředitele nakladatelství Československý spisovatel, a nedemokraticky zvolené (stranou doporučené) vedení spisovatelského svazu; ten vyvolal v několika následujících číslech značnou diskusi. Není divu, autoři (za Kruh nezávislých spisovatelů: Hana Bělohradská, Bedřich Fučík, Václav Havel, Josef Hiršal, Alexandr Kliment, Petr Kopta, Jan Vladislav) byli dost ostří: „Konstatujeme tedy do očí bijící fakt: někteří členové ÚV SČSS byli IV. sjezdu vnuceni diktátem Jiřího Hendrycha a potvrzení volbou pod nátlakem a pod hrozbami administrativního a policejního zásahu. Čtyři členové ÚV SČSS, I. Skála, O. Šuleř, N. Frýd a J. Hanzlík, vnucení sjezdu namísto spisovatelů V. Havla, I. Klímy, P. Kohouta a L. Vaculíka, a další spisovatelé, představující přímo literární symboly kultu osobnosti, dosud nepokládali za vhodné odstoupit. A když podal demisi ředitel nakladatelství dr. Jan Pilař, byl ochoten ji ÚV SČSS přijmout s výhradou, že zatím nebude zveřejněna, a poté, co vyjádřil dr. Janu Pilařovi plnou důvěru. (...) Během dalších let, až do ledna 1968, dr. Jan Pilař obtížně balancoval mezi požadavky cenzury a uměleckým názorem spisovatelů. Je smutné, že tu musíme připomenout, že v zápasech o prosazování tzv. sporných rukopisů stál většinou na půdě stranické a státní cenzury a nikoli na straně spisovatelů a redakce.“<sup>245</sup>

Č. 13 přináší opět dva materiály, které se snaží čtenářům objasnit některé represálie, jimž byl Svaz československých spisovatelů (a s ním spřízněné organizace) vystaven. Objevuje se příspěvek Jana Pilaře „Na vysvětlenou sedmi nezávislým“, odpověď na článek „Je načase“ z LL č. 12. Autor zmiňuje, že na IV. sjezdu SČSS přednesl zprávu o stavu nakladatelství Československý spisovatel, která byla sjezdem přijata, a ohrazuje se proto vůči kritice, již ho podrobují tito nezávislí spisovatelé. Také připomíná zcela zásadní věc, související s probíhajícím tzv. „pražským jarem“: „Od

<sup>244</sup> CHVATÍK, Květoslav. Literatura a krize naší společnosti. *Literární listy*, č. 12/1968, s. 7.

<sup>245</sup> Je načase. *Literární listy*, č. 12/1968, s. 6-7.

února přestala fungovat cenzura<sup>246</sup> a celý složitý mechanismus direktivního řízení mnoha zjevných i tajných institucí, které svíraly Svaz, časopisy, nakladatelství a byly hlavní příčinou většiny těžkostí a deformací věcí i myšlení lidí.<sup>247</sup> Dále Jan Pilař obhájí své působení na postu vedoucího nakladatelství Čs. spisovatel, který bude brzy předávat nástupci, a také uvádí svůj názor na záležitost známého boje Literární noviny vs. Literární listy, např.: „Považoval jsem od začátku likvidaci LN za čin, který poškodí nejen spisovatele, ale především stranu.“<sup>248</sup> Kratší článek Lumíra Čivrného je také odpovědí na článek „Je načase“ a týká se jednání spisovatele Norberta Frýda. Není potřeba jej dopodrobna rozebírat, ovšem i na tak malé ploše se objevují úderná tvrzení, např.: „Když jsem jej od demise zrazoval, usuzoval jsem, že ztrácí na významu v době, kdy je spisovatelům zřejmé, že bude nutno co nejdříve uskutečnit sjezd nový, aby se Svaz mohl důsledně vypořádat se všemi následky loňského nátlaku a svobodně si uspořádat poměry podle potřeb kultury a podle zásad demokracie.“<sup>249</sup>

V čísle 14 LL se pak rozpoutala téměř smršť ohlasů, stále se vztahující ke kritice vedení nakladatelství Čs. spisovatel a vedení samotného spisovatelského svazu. Objevují se rovnou tři reakce. První, „Jde o faktickou znalost věcí“<sup>250</sup>, napsal Miroslav Petříček, pracovník nakladatelství Čs. spisovatel, a obhájí v něm činnost nakladatelství, co se vydávání některých nejnovějších rukopisů týče. Druhá odpověď, „Je opravdu načase“, pochází od Oldřicha Šuleře a věcně se zabývá především volbami do vedení spisovatelského svazu na IV. sjezdu. Nalezneme zde opět krajně zajímavé svědectví. „Ovšem každý z nás ví, že volby byly ovlivněny zásahem stranické delegace do kandidátky, což jsou praktiky v té době a dříve sice běžné, avšak se skutečnými volbami neslučitelné. (...) Postup stranické delegace na sjezdu totiž musel vyvolat dojem, jako by právě ti spisovatelé, kteří se na kandidátce objevili dodatečně, byli stranickými orgány favorizováni.“<sup>251</sup> A konečně, „Kruhu nezávislých spisovatelů při SČSS v Praze“ se ozval Josef Hanzlík a také se zde věnuje změnám na sjezdové kandidátce. Stejně jako předchozího pisatele, i jej se kritika nezávislých spisovatelů osobně dotýkala a proto se zde obhájí. Nevyhýbá se však otevřené kritice stranických zásahů do vedení svazu: „Musím však připojit, že mi nejen teď, ale dávno před

<sup>246</sup> V praxi tomu tak možná bylo. Zákon o nepřipustnosti cenzury byl však Národním shromážděním oficiálně schválen až 26. června 1968.

<sup>247</sup> PILAŘ, Jan. Na vysvětlenou sedmi nezávislým. *Literární listy*, č. 13/1968, s. 8.

<sup>248</sup> Tamtéž.

<sup>249</sup> ČIVRNÝ, Lumír. K článku „Je na čase“. *Literární listy*, č. 13/1968, s. 9.

<sup>250</sup> PETŘÍČEK, Miroslav. Jde o faktickou znalost věcí. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

<sup>251</sup> ŠULEŘ, Oldřich. Je opravdu načase. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

posledním sjezdem připadala zásadně nesprávná a nedemokratická celá příprava kandidátky ÚV SČSS, která, jak je vám známo, se uvnitř našeho Svazu odehrávala pouze na úrovni stranických organizací – konkrétně na úrovni od plenární schůze tzv. spisovatelů-komunistů přes schůze stranických výborů jednotlivých (mimořádně pomyslných) sekcí až ke stranické skupině ÚV SČSS: chronologicky posledním článkem příprav byla jakási „stranická generálka“ konaná v předvečer minulého i předminulého sjezdu. Zejména stranická skupina ÚV SČSS běžně, samozřejmě i při přípravě budoucí kandidátky ÚV SČSS byla v častém a nevyhnutelném – a domnívám se zdaleka ne pouze konzultativním – kontaktu s jednotlivými reprezentanty ideologického oddělení ÚV KSČ.<sup>252</sup> Literární listy taktéž otiskly rozhovor se spisovatelem Petrem Pujmanem, který se zúčastnil sjezdu bulharských spisovatelů a měl možnost na jejich sjezdu promluvit. Důležité je, že na tomto sjezdu promluvil také o událostech kolem sjezdu spisovatelů českých a o nynějších československých politických poměrech. Jak se zmínil, sklidil na toto své vystoupení i vysoce kritické až vyloženě negativní ohlasy.<sup>253</sup>

V čísle 16 vychází v rubrice „Kritický glosář“ Milana Jungmanna článek s podtitulem „Nad sjezdovým protokolem“. Využívá toho, že se kvapem blíží rok od IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, a také že nedávno vyšel tiskem sjezdový protokol. O něm Milan Jungmann prohlašuje, že „rozptýlil pomluvy i mýty“<sup>254</sup>, na druhou stranu ovšem dodává, že to nejdůležitější v něm stejně nemohlo být zachyceno – totiž to, co nebylo proneseno v oficiálním plénu, ale přesto vedlo k dodatečným sporům a vášním – atmosféra v sále a v kuloárech. Záhadou zůstává obestřena stranická skupina sjezdu, závěrečné stanovisko přijaté sjezdem je vágní a skoro se zdá, jako by spisovatelé nic nevyřešili; Jungmann ovšem připomíná, že se v závěrečném prohlášení objevil aspoň požadavek na svobodu tisku, nehledě na pádné argumenty, které zazněly v několika proslovených příspěvcích. Jungmann se snaží zformovat hlavní myšlenku sjezdu: „zabýval se především vztahem politiky a kultury“<sup>255</sup> a událostmi sjezdu si kultura svou volnost vybojovala. A ačkoli se mnoho spisovatelů k bouření rádo přidalo, nejprve se muselo najít několik odvážlivců, kteří sami za sebe na IV. sjezdu SČSS vystoupili. Rovněž se zabývá slovenskými spisovateli. Závěr je nejspíše poněkud poplatný režimu: „Jestliže nynější „progresivní“ jednota české kultury neprojde brzy

<sup>252</sup> HANZLÍK, Josef. Kruhu nezávislých spisovatelů při SČSS v Praze. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

<sup>253</sup> PUJMAN, Petr. Rozhovor. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 11.

<sup>254</sup> JUNGSMANN, Milan. Kritický glosář – Nad sjezdovým protokolem. *Literární listy*, č. 16/1968, s. 8-9.

<sup>255</sup> Tamtéž.

*stejnou zkouškou jako ta někdejší slovenská, zůstane jen povrchní, vnitřně nečleněná, a proto prakticky planá, neumožňující zformovat přirozenou a účinnou semknutost levicových sil, po níž volá budoucnost.*<sup>256</sup>

27. června 1968 pak v Literárních listech č. 18 vychází jeden z nejslavnějších textů Ludvíka Vaculíka, prohlášení „*Dva tisíce slov*“. Načasování bylo vpravdě nešťastné, neboť den před vydáním tohoto čísla Literárních listů byla zrušena cenzura<sup>257</sup>. Prohlášení se obrací obecněji ke komunistickému režimu a nemilosrdně tepe do řad vládnoucí vrstvy minulé i současné; sjezdových událostí a spisovatelů obecně se dotýká jen velmi zlehka: „*Nepřeceňujme proto význam kritiky z řad spisovatelů a studentů. Správné slovo má svůj význam, jen když je řečeno za poměrů, které jsou už správně opracovány.*“<sup>258</sup> V souvislosti se svobodou slova pak také vyzývá k aktivizaci. „*Okresní a místní tisk, který většinou zdegeneroval na úřední troubu, proměňujme v tribunu všech kladných politických sil, žádejme ustavení redakčních rad ze zástupců Národní fronty nebo zakládejme jiné noviny. Ustavujme výbory na obranu svobody slova.*“<sup>259</sup>

Také se v tomto čísle objevuje malá zpráva s titulkem „*Aktivní bojovník*“, v níž se čeští spisovatelé ohrazují proti lžím šéfredaktora Rudého práva, Oldřicha Švestky. Švestka publikoval v RP na pokračování seriál „*Jak to bylo?*“ a snažil se v něm vypadat jako pasivní účastník veškerých represálií proti spisovatelům. Tito se ohrazují a cítují zde kousek ze stanoviska, které zaslali k otištění do Rudého práva. Podle nich se Švestka „*neúčastnil pasivně, ale aktivně jako jeden z předních mluvčích na zasedání ÚV KSČ v září 1967.*“<sup>260</sup>

Tohoto se týkají i další dva články v Literárních listech č. 19. Článek první, „*Jak to bylo, soudruhu Švestko?*“ podepsala česká část vedení Svazu čs. spisovatelů a začínalo krátkým a velmi výmluvným perexem: „*Podle slibu mělo toto prohlášení vyjít v Rudém právu. Nestalo se. Proto je zveřejňujeme tady.*“<sup>261</sup> Ke Švestkovu chování, zmíněnému v minulém odstavci, zde spisovatelé píší např. toto: „*Oldřich Švestka provděpodobně najde ve svém trezoru doklady, kdy Antonínu Novotnému, Jiřímu Hendrychovi a Vladimíru Kouckému adresoval několik připomínek k praxi cenzurního*

<sup>256</sup> JUNGSMANN, Milan. Kritický glosář – Nad sjezdovým protokolem. *Literární listy*, č. 16/1968, s. 8-9.

<sup>257</sup> 26. června 1968.

<sup>258</sup> VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov. *Literární listy*, č. 18/1968, s. 1-3. Viz také Příloha 5.

<sup>259</sup> VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov. *Literární listy*, č. 18/1968, s. 1-3.

<sup>260</sup> Aktivní bojovník. *Literární listy*, č. 18/1968, s. 12.

<sup>261</sup> Jak to bylo, soudruhu Švestko? *Literární listy*, č. 19/1968, s. 2.

aparátu a kádrové politice v kulturní oblasti. Ale sebedelší dodatečné přesvědčování o pokrokovosti nemůže vyvrátit skutečnost, že Rudé právo, jehož byl Švestka šéfredaktorem, vedlo nepřetržitou studenou válku s Literárními novinami s cílem usvědčit LN z revizionismu a tendencí nepřátelských socialistické společnosti. Ze tento postup Rudého práva vůči Literárním novinám a kulturní frontě vůbec je Oldřich Švestka odpovědný, pokud nechce tvrdit a prokázat, že Rudé právo uskutečňovalo jinou linii, než byla linie šéfredaktora.<sup>262</sup> Dále se vyjadřují dva studenti filosofické fakulty UK, Zdeněk Pinc a Karel Žaloudek, kteří se nezmiňují o úloze Oldřicha Švestky po spisovatelském sjezdu, ale před ním. Zaslali totiž do Rudého práva článek/materiál, jímž chtěli přispět do předsjezdové diskuse, šéfredaktor Švestka se s nimi sešel, prohlásil jejich materiál za protistranický a navíc informoval stranické ideology, takže studenti byli vyšetřováni. Na závěr studenti dodávají: „*Chceme však upozornit na bývalou činnost O. Švestky, který dnes zaplňuje stránky Rudého práva tirádami o své progresivitě, statečnosti a charakteru!*“<sup>263</sup> V tomto čísle se pak objevuje i komentář k Vaculíkovu textu „Dva tisíce slov“ v rubrice Náš komentář pod názvem „*Chyba?*“<sup>264</sup>; napsal jej autor s podpisem Dalimil. Zabývá se zejména reakcí komunistického vedení na toto prohlášení. Vaculíkovu provolání se také hojně věnují dopisy v rubrice „Z redakční pošty“<sup>265</sup>.

V LL č. 22 je otištěn článek Jiřího Muchy „*Dialog*“, který je politickým komentářem k současné situaci léta 1968. Na spisovatelský sjezd a úlohu spisovatelů zde autor pouze mírně naráží, ovšem dobře tím dokládá, co pro dříve tužší režim a zejména pro sovětské vedení spisovatelský sjezd znamenal: „*Tohle optimistické přesvědčení, že stačí upřímně promluvit, vysvětlit si stanoviska a doložit tvrzení fakty na důkaz dobré vůle a pravověrnosti, už zde bylo. Ne, nemyslím na Husovu cestu do Kostnice, ale na beznadějně pokusy spisovatelů o dialog a dorozumění s předchozím režimem. Každý ví, jak to dopadlo. Uši byly hluché, argumenty vymyšlené – sjezd spisovatelů byl také organizován nepřátelskou emigrací v Paříži – a jakákoliv dohoda, nerovnáající se kapitulaci, byla nepřijatelná.*“<sup>266</sup>

Velká reminiscence událostí IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů se ve sledovaném období objevuje naposled v Literárních listech č. 23. Lze zde číst

<sup>262</sup> Jak to bylo, soudruhu Švestko? *Literární listy*, č. 19/1968, s. 2.

<sup>263</sup> PINC, Zdeněk, ŽALOUDEK, Karel. Jak to bylo. *Literární listy*, č. 19/1968, s. 6.

<sup>264</sup> Dalimil. *Chyba?* *Literární listy*, č. 19/1968, s. 4.

<sup>265</sup> Rubrika „Z redakční pošty“. *Literární listy*, č. 19/1968, s. 6.

<sup>266</sup> MUCHA, Jiří. *Dialog*. *Literární listy*, č. 22/1968, s. 1-2.

sloupek „*Malý a velký*“ od Milana Kundery, který sjezdu používá ke srovnání se současnou napjatou politickou situací; ve společnosti již narůstá strach ze sovětského zásahu, což lze v komentářích a úvahách v LL sledovat. Kundera píše mj.: „*Když v prvním dopoledni na 4. sjezdu spisovatelů začal číst Pavel Kohout Solženicynův dopis, v němž tento velký dědic Tolstého vypisuje tragické osudy sovětské literatury v podmínkách stalinismu a neostalinismu, Jiří Hendrych, sedící v první řadě na tribuně, zbrunátněl, oblékl přes bílou, kšandami zdobenou košili sako a potácivě odcházel; vzadu na pódiu, kde jsme seděli Procházka, Lustig a já, řekl ještě památná slova: „Všechno jste prohráli, všechno jste prohráli...“ a opustil zasedání. Neboť leccos si již uvykli naši ideologičtí otcové od nás snášet, leccos se naučili neslyšet, když to v zájmu vlastního klidu slyšet nechtěli; tady však byla dotčena mocnost, z níž oni sami měli hrůzu a jejíž uši nemohli ošidit, tak jako podle potřeby šidívali své uši vlastní. První náraz, který otrásl už v prvních hodinách sjezdem spisovatelů a uvedl pak do pohybu řetěz dalších konfliktů, byl tedy náraz o sovětskou bariéru. Čtení Solženicynova dopisu před pěti sty lidmi v uzavřeném sále (pouhá informace o dokumentu, jehož existenci jsme nezpůsobili ani nemohli zrušit), bylo tehdy odsouzeno jako nepřijatelné vměšování do sovětských věcí. O rok později čtyři milióny lidí v celém světě oficiální politický text, v němž sovětské vůdce spolu se svými věrnými ukládají vedení našeho státu za první, za druhé, za třetí, co má dělat a jak má vládnout.“<sup>267</sup>*

### 1.5.3 Závěr kapitoly LL

Literární listy měly dvě výhody. Jednak začaly vycházet až dva měsíce po lednovém plénu ústředního výboru KSČ – ve chvíli, kdy je podporovala široká veřejnost a ani režim se k nim už nemohl chovat nepřátelsky. A pak také mohly na IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů nahlížet s odstupem a s připomínkou všech represí, které proti spisovatelům KSČ do konce roku 1967 rozpoutala.

LL se tedy v několika úvodních číslech ptaly mnoha osobností kulturního a veřejného života, jak se dívají na posjezdové události a zejména na vznik Literárních listů. Odvedly záslužnou zpravodajskou činnost, co se týče pravdivého informování svých čtenářů. Mohly začít otiskovat sjezdové příspěvky, včetně Klímova, Vaculíkova, Kunderova a Liehmova. Probíraly na svých stránkách poměry v Československém ústředí knižní kultury i v nakladatelství Československý spisovatel, postoj slovenské

<sup>267</sup> KUNDERA, Milan. *Malý a velký*. *Literární listy*, č. 23/1968, s. 1.

části spisovatelského svazu ke sjezdu nebo k Ladislavu Mňačkovi. Nebály se řešit otázku vztahu kultury a politiky – vyznívá to až tak, že LL řeší otázku vztahu kultury a moci. Dovolily si také poukázat na to, že šéfredaktor Rudého práva je příliš věrný až agilní člen strany.

Zveřejnily Vaculíkův text Dva tisíce slov a daly prostor čtenářům, aby se k němu v LL vyjádřili. Ze stran tohoto časopisu se také bylo možno dočíst o narůstající hrozbě zásahu SSSR v Československu.

## 1.6 Rozhovor s Ivanem Klímou – účastníkem sjezdu

**„Je výsadou spisovatele být srdcem i hněvem společnosti“**

*Ivan Klíma (\* 14. 9. 1931, Praha) je spisovatel, dramatik, televizní a rozhlasový scénárista a publicista. Od roku 1959 byl redaktorem nakladatelství Československý spisovatel (spoluredigoval zde edici Život kolem nás). V letech 1963–69 působil jako zástupce šéfredaktora Literárních novin, později Literárních listů a Listů (vždy až do jejich zániku) a byl členem Ústředního výboru Svazu československých spisovatelů. Časopisecky začal publikovat bezprostředně po druhé světové válce; v době, kdy neměl možnost publikovat doma oficiálně, vydával hojně v samizdatu, v zahraničních periodikách i v exilových časopisech. V prosinci 1989 byl jedním ze zakladatelů Obce spisovatelů, v letech 1990–93 byl předsedou českého centra PEN klubu.<sup>268</sup>*

Tento rozhovor s Ivanem Klímou vznikl v českém PEN klubu v pražském Klementinu dne 1. února 2011. Zajímala jsem se o IV. sjezd SČSS a události, jež mu předcházely nebo po něm následovaly.

Pohled účastníka sjezdu je velmi důležitý. Mnoho událostí se kvůli informacím v tehdejšímu tisku jeví pokřiveně. I dnes, navzdory současnému historickému zpracování, se jistě s odstupem let něco ztratilo. Osobní reminiscence Ivana Klímy dává do souvislostí věci, které by si jinak zájemce o události kolem IV. sjezdu SČSS musel složitě sám spojovat.

\* \* \*

**Četla jsem o IV. sjezdu spisovatelů ve vaší knize Moje šílené století. Přesto - když vzpomínáte na tento sjezd SČSS, jaké momenty se vám vybavují nejsilněji?**

Nejvíce si vybavuji to nadšení z Vaculíkova projevu. To prvotní nadšení, že tam konečně zazněly z oficiálního fóra postřehy, které šly ke gruntu věci.

<sup>268</sup> KUDLOVÁ, Klára, UHLÍŘOVÁ, Marie. Slovník české literatury po roce 1945 - Ivan Klíma. Aktualizace hesla 28. 11. 2007, citováno dne 17. 5. 2011. Dostupné z [www: http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1253&hl=ivan+kl%C3%ADma+](http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1253&hl=ivan+kl%C3%ADma+)



**Chtěl byste něco říci o stranické delegaci, o Jiřím Hendrychovi (nebo o někom jiném)?**

**Hendrych demonstrativně opustil zasedání – cítil jste to jako zadostiučinění, nebo jste měl obavy, co se stane?**

Hendrycha osobně neznám, znal jsem jiné z toho oddělení – z úředního styku tedy – a Hendrych s nikým neprohodil ani slovo. Byl to typický partajní bafuňář a mluvil hloupě. Oni tak mluvili všichni, ale jestli byli skutečně hloupí nebo se tak jenom tvářili, to člověk nedovede posoudit. O některých se říkalo, že zase tak hloupí nejsou, třeba Fojtík, už si ta jména nepamatuji... Zato Rzounek, ten dokonce vedl katedru české literatury na filosofické fakultě. Mluvil tam také Jiří Hájek, kritik – to byl těžký dogmatik.

Když delegace opustila zasedání, neměl jsem zvláštní obavy, nebo přesněji – věděli jsme, že se naštvou, že riskujeme. Nepatřil jsem k těm vystrašeným v těchto věcech, ale například někteří Slováci, ti patřili k opatrnějším a měli pocit, že jsme to opravdu přehnali.

**V Literárních novinách i v Literárních listech si slovenský svaz spisovatelů „najednou“ uvědomoval ex post, že se na IV. sjezdu málo projevil...**

Vůbec se tam neprojevili, drželi se zpátky. Ale jestli to bylo z nějaké politické vypočítavosti... Tam prostě neexistovalo žádné takové odbojné hnutí. Byl tam Milan Šimečka, to byl Moravák, dál Miro Kusý, ten asi ani ve spisovatelském svazu nebyl, protože byl filosof. Nejznámější byl Ladislav Mňačko, to byl ovšem svým způsobem dogmatik a velmi často jsme se s ním strašlivě pohádali. Byl pro duchovní obnovu strany – ale myslel to vážně. Na rozdíl od nás, kteří jsme se museli čas od času zaštitit, že nám jde o to vylepšit socialismus. Ze slovenských kolegů byl ještě výrazná osobnost Petr Karvaš. Mňačko byl spíš od rány, kdežto Karvaš byl spíš diplomat.

**Mňačka pak zbavili občanství?**

Protože utekl. Kohouta taky. Toho ovšem vyhnali. Tedy pustili ho ven, a když se vracel i se ženou, nepustili ho zpět.

**Váš příspěvek na sjezdu se týkal dvou věcí, „obrany“ Literárních novin a cenzury. Literární noviny po skandálním sjezdu spisovatelům vzalo ministerstvo kultury. Jak se to tehdy dělo?**

Ano, ty Literární noviny jsem zároveň taky bránil proti cenzuře. O cenzuře jsem chtěl původně mluvit jen z vlastní zkušenosti, ale pár dní před sjezdem – myslím, že je to taky v mých pamětech – mě navštívil právník Bystřina a dal mi podklady, dlouhý článek. Srovnával Bachovo „řádění“ s tím současným. Bachův režim z toho vyšel jako tolerantnější a demokratičtější než ten současný – komunistický. Báł bych se to říct, kdyby to nebylo od právníka, který to skutečně studoval.

Ministerstvo kultury LN prostě převzalo a všichni jsme dostali výpovědi, kromě korektora.

**A jak se to událo – přišel úřední dopis, nebo někdo vstoupil do redakce a řekl – vážení, končíte?**

Vydavatelem byl svaz spisovatelů, tj. nakladatelství Československý spisovatel, a to nám dalo výpovědi. Pozvali nás, některým nabídli literární stipendia a skončili jsme. Byla to doba, která už nepřála výrazným perzekučním krokům. Myslím, že jsem v té době odevzdal hotový rukopis knížky; nevyšla, ale ani mi ji nevrátili. Což nebylo tak ostré jako později v sedmdesátých letech, nebo dřív v padesátých.

**Cituji z vašeho projevu na sjezdu: „Slyšel jsem – a nevím, co je na tom pravdy – že náš tisk dostal pokyn, aby nepsal o našem sjezdu, neboť na něm došlo – eufemisticky řečeno – k nevhodným vystoupením.“ Četl jste pak kvůli tomu např. Rudé právo, viděl jste, jak se o sjezdu v těch červnových dnech referovalo?**

*(nahlíží do dobových článků)* Druhý den, to jsem mluvil já a Vaculík...

**První den otiskli jen Hendrychův projev. A druhý den už mlžili. Nenapsali vůbec nic konkrétního.**

Ano, to jsem viděl, vzpomínám si. To je jasné, že byl novinářům vydán pokyn. A ten pokyn musela dostat i cenzura; kdyby se do tisku cokoli dostalo, tak to zabavili. Všechno musel přečíst cenzor. My v LN jsme jezdili s náhledy nejdřív k cenzuře a až pak do redakce.

**Slíbil jste, že mi povíte něco o Ludvíku Vaculíkovi, se kterým se přátelíte. Těsně před sjezdem jste měli schůzku, vy jste na ní svou řeč už četl, ale on ji ještě neměl hotovou. Co jste čekal, že řekne? A jak moc vás potom překvapil na sjezdu?**

Vaculík byl takový známý rebel. Na té schůzce řekl, o čem by psal, byť jen maličko. Nejspíš to psal až v noci předtím. Tu schůzku jsme měli tehdy ve čtyřech, a pak přišel pátý – Hamšík. My jsme ho podezírali, že by mohl něco o tom, co chystáme, hlásit, tak jsme ho sice pozvali, ale na pozdější hodinu. On o tom IV. sjezdu vydal v roce 68 knížku a v ní dosvědčil, že jsme nic nepřipravovali. Nikdy se nedozvěděl, že dorazil na tu naši schůzku, až když bylo všechno projednané... My jsme k němu neměli důvěru, protože předtím pracoval jako důstojník v Armádních novinách a to bylo vždycky podezřelé – tam člověk musel být kádr.

A co bych vám řekl o Ludvíku Vaculíkovi? On je typický Valach. Tvrdohlavý, silný, statečný. Co má na jazyku, to poví, a je takový od rány. Což z hlediska politického není někdy to nejrozumnější. A to platí i dodnes. On zkrátka řekne, co si myslí. A je konzervativní, se smyslem pro *common sense*. Je čestný a opravdový; jeho projev na sjezdu byl nesmírně otevřený, vypověděl jím poslušnost straně, což strana nemohla snést. Už tehdy proslul tím, co psal; měl vynikající reportáže v rozhlase, neustále zápasil s cenzurou, ale dovedl to často vyhádat. Když mu vydávali v Čs. spisovateli první knížku *Rušný dům*, měl tam několik zlostných poznámek o režimu; chtěli po něm, aby to vyškrtl, a on řekl, že to neudělá, že by to nebylo ono. To byl jeho postoj. A ještě jedno – je náš po Čapkovi nejlepší fejetonista.

**Vaculíka jste bránil i ve svém sjezdovém vystoupení – musel jste obhajovat, proč od něj tisknete v LN tolik příspěvků. Hájil jste ho, že tolik prostoru by dostal každý jiný autor, který by psal tak kvalitně jako on. Alexej Pludek totiž Literární noviny napadal, že netisknou reprezentativní průřez celým členstvem SČSS.**

Pludek, to byl chudák. Měl neustálý pocit, že je pronásledovaný. Když jsem dělal edici *Život kolem nás*, přišel za mnou, že má obrovský námět, a ptal se, jestli mu to vydám. Říkal jsem, že ano, opatřili jsme mu stipendium na tři měsíce – jenže on to nikdy nenapsal. Jinak byl také zarytý antisemita. Například jeho kniha *Nepřítel z Atlantidy* – to je nejvíce antisemitská kniha, která u nás vyšla od druhé světové války, ostatně velmi mizerně napsaná. Pludek prý o sobě prohlašoval, že je poslední skutečný český fašista. Dělal velkou kariéru v sedmdesátých a osmdesátých letech, pak ještě i po revoluci kandidoval za KSČ. Klasická dráha pro člověka, který trpěl chorobným pocitem, že je nedoceněný a pronásledovaný. Jako student měl prý nějaký průšvih ve straně a byl snad vyloučen, v padesátých letech, a nevím, jestli do strany vstoupil zpátky.

**Které příspěvky na sjezdu jste považoval za zajímavé? A jaký vás nejvíce pobouřil?**

Docela zajímavý byl Kundera, i Liehm, který byl pak také vyloučen ze strany... Saša Kliment měl docela hezký projev, také o cenzuře, to jsme měli domluvené. Pavel Kohout četl Solženicynův dopis – bylo dohodnuto, že Kliment jej přinese a Kohout o tom bude mluvit. Myslím, že i Jungmann mluvil slušně. Václav Havel měl docela dobrý projev, mluvil o zákazu časopisu Tvář, žádal změnu svazových stanov a také, aby členství ve svazu bylo nabídnuto lidem jako byl Reynek, Bedřich Fučík nebo Chaloupecký. Četl také velice ostrý dopis filmařů, který protestoval proti neuvěřitelně zpátečnickému projevu jistého poslance Pružince, jenž napadl novou českou filmařskou vlnu a žádal zákaz řady vynikajících filmů. Pilař neřekl nic převratného. Alexandr Matuška, jinak velice vážený literární kritik i historik, mimo jiné autor velice nekonformní studie o Karlu Čapkovi, mluvil spíše obecně o problémech formy, o problémech hledání nového; hlavně najít něco extra, tvůrce ztrácí srozumitelnost, substanci. Řekl bych, že podobné projevy by zněly docela podnětně ve svobodné společnosti, ale v oné době spíše obcházely skutečné problémy.

**Matuškův projev otiskli i v Rudém právu. Byl totiž úplně vágní.**

No jistě. Kdo byl z těch našich projevů asi nejvíc vyděšený, to byl slovenský kolega Juraj Špitzer. Říkal: to jste, kluci, přehnali. Jinak to byl prima člověk; obecně se dá říct, že slovenští kolegové byli víc diplomatičtí.

Ještě bych chtěl připomenout Zdeňka Urbánka, který mluvil o těžkostech při vydávání pozapomenutého autora Jana Hanče. A také zrekapituloval, jak mizely jednotlivé nekonformní literární časopisy. Jan Procházka sjezd uzavíral takovým uklidňujícím slovem, ale v podstatě hájil právo spisovatelů na to, aby znepokojovali. A společnost musí dát spisovatelům promlouvat, neboť je výsadou spisovatele být jejím srdcem i hněvem.

Nejošklivější, až odporné projevy měli Pludek s Hájkem. Hájek vždycky hájil partaj, dobře pochopil, že bez ní by se nikdy nemohl prosadit – chyběly mu schopnosti i znalosti.

**Co se dělo bezprostředně po sjezdu mezi spisovateli - i vám osobně? Vyhrožoval vám někdo? (Už vystoupení Jiřího Hendrycha ráno o třetím dni sjezdu bylo vyhrožováním...)**

Zavládla deprese, nás všechny škrtli ze spisovatelské kandidátní listiny, Saša Kliment nás ještě navrhoval, ale to neprošlo. Byl zvolen Goldstücker za předsedu. V padesátých letech strávil několik let v kriminále, tak se zdál jako přijatelný kompromis.

**To později Gustav Husák taky.**

To je klasický omyl... Někteří byli infikováni komunismem napořád, to už byl chronický stav, nedal se vyléčit.

Takže jsem spíš byl zklamán, jak se spisovatelé dali zakřiknout.

**Nikdo vám neposlal dopis ve stylu „Tos přepísl/to odvoláš/za to zaplatíš“?**

Ne, vůbec ne, spíš naopak. Spíš lidé vyjadřovali podporu, že jsme to dobře řekli. Hlavně Vaculíkův projev koloval v mnoha opisech. Nikdo mi nevyhrožoval. Všichni ti partajníci napadali hlavně Vaculíka, mě osočili, až když bylo to disciplinární jednání; Vaculíka, mě a Liehma vyloučili ze strany. Přitom Liehm byl hodně levicový a řekl bych, že je dodnes, on byl jiný typ než my. Byl velice vzdělaný, mluvil perfektně několika jazyky a nutně tedy považoval současnou stranickou elitu za hlavního škůdce jakýchkoli socialistických ideálů.

**Ve svých pamětech jste zmínil, že Vaculík byl vcelku neznámý pro většinu spisovatelů na sjezdu. Vy jste byl tehdy asi známější, že?**

Myslím, že trochu ano. Mně hráli Zámek v roce 1964, to byl velký politický skandál, ale mezi spisovateli – zase proto, že hlavní negativní hrdina byl spisovatel. Vydal jsem několik knížek a dokonce jsem dostal nějakou cenu. A působil jsem v Literárkách, jako zástupce šéfredaktora, takže jsem byl spisovatelům známější. Ludvík byl zase známější pro posluchače rozhlasu.

**Mohl byste říct něco o disciplinárním řízení, které proti vám ÚV KSČ vedl? Rozebírali váš sjezdový příspěvek, nebo vás pouze obecně obviňovali z rebelantství? Kdo tam proti vám seděl, znal jste ty lidi?**

Oni se se mnou skutečně moc nebavili. A tyhle soudruhy jsem určitě neznal... Auersperg to nebyl, toho jsem jediného trochu znal – vedoucí ideologického oddělení. Auersperg byl poslední, ke kterému se ještě šlo dovolat, kdyby nám třeba něco zabavili a my ten zákaz odmítali přijmout.

**Ta svrchní vrstva byla prakticky nedosažitelná a změnilo se to až s Dubčekem, je to tak?**

S Dubčekem a s těmi lidmi, kteří přišli s ním. Jednou, dříve, jsem také byl pozván jako člen ústředního výboru spisovatelského svazu k prezidentu Novotnému, a když jsme se s ním chtěli bavit, tak jsme mohli něco říct. Ale nepamatuji se, že by někdo něco řekl.

**S Novotným soudruzi dobře vymetli. Na konci března 1968 rezignoval a pak ho vyloučili z ÚV KSČ...**

Ještě k tomu disciplinárnímu řízení. Opravdu nic nerozebírali. To soudruzi nikdy. Jednou se s námi jako s mladými autory sešel vrchní ideolog Ladislav Štoll, a bylo těžké se s ním o něčem bavit: existovalo dogma, a to buď uznáváte a je to dobré, nebo ho neuznáváte a jste buď pomýlení, nebo nepřátelé. Nemělo smysl se s ním o něčem hádat. Byl tu jeden režim, jedna pravda; když ji neuznáváte, můžete být rádi, že vás necháme žít. Po Chruščovově projevu na dvacátém sjezdu té jejich strany, kde aspoň částečně popsal zločiny Stalinovy, se situace začala měnit. V šedesátých letech se už daly psát věci, za které se ještě několik let předtím popravovalo.

**Myslíte, že „buřičská“ vystoupení na sjezdu přivedla některé z dosud prorežimních spisovatelů k tomu, aby změnili svůj názor?**

To skutečně nevím. To, co řekl Vaculík, si myslela většina lidí, a aplaus v sále byl opravdu obrovský, když domluvil. To netleskal snad jen Pludek, Hájek a pár dalších, ale jinak všichni tleskali, dlouhotrvající ovace. Tleskali mně, tleskali Solženicynovi... v těch lidech prostě tkvěl vzdor a pocítili úlevu, když někdo našel odvahu ten společný pocit formulovat a nahlas vyslovit. Ale železný zvyk, že tu existuje dogma, věčná pravda marxismu-leninismu, měli skoro všichni hluboko v sobě. Takže když se partaj začala zlobit, oni couvli. V roce 1968 se většina spisovatelů zapojila do pražského jara, všechny za to potom vyloučili. Naše projevy, to byla taková ukázka, že si lze taky troufat. Důležité bylo, že nás nepopravili ani nezavřeli; to bylo signálem, že partaj je na ústupu. Stejně jako to bylo v roce 1989 – ukázalo se, že se dá manifestovat bez střílení. A najednou všichni ti lidé, kteří ještě před týdnem seděli na stranických schůzích, šli zvonit klíči. Teď se něco podobného děje v Egyptě, předtím v Tunisu, všude. Ve chvíli, kdy totalitní moc dodělává a není už schopna nic nabídnout, lidé se odváží houfně protestovat. Kdyby tady u nás nebylo sovětské invaze, moc dodělala v roce 1968 během krátké doby.

**Byl jste redaktorem Literárních novin a později Literárních listů. Jak se pro vás práce v těchto periodikách lišila? Báli jste se v LL postihů více, když jste byli „nezávislí“?**

Literární noviny vycházely v době cenzury, všechno, co bylo nad rámec, cenzura zabavila. Literární listy částečně vycházely v období, kdy cenzura byla zrušená. Ale cenzura byla obecně v roce 1968 už taková zakřiknutá.

**Kreslené vtipy, které vycházely v LL, byly docela svobodomyšlné.**

To bylo tehdy spíš na nás, o čem usoudíme, že ještě půjde a co už tam radši nedáme. Příklad – napsal jsem článek, že kdyby nás napadli Sověti, že bychom se měli vojensky bránit. Zavedli mě do místnosti, byli tam Milan Hübl a Karel Kostroun, přinesli mapu Československa, jeli po ní prstem a říkali: podívej, tady máš Sovětský svaz, tady máš Polsko, tady NDR, tady máš Maďarsko – a ty se chceš bránit? Ale nic nezakázali, prostě mně dokazovali: že se bránit nemůžeme, ta naše nudlička je zkrátka neubranitelná. Západ se na nás vykašle. Což se ukázalo, že je pravda... A to bylo v době, kdy už začalo být znát, co se stane, takže jsem uznal, že můj článek by byl jako rudý hadr na býka a sám jej stáhl.

Takže jsme se postihů nebáli. Nebyli jsme nejradiálnější, to byly Studentské listy, možná někdy i Reportér, protože my jsme pořád mysleli na to, že je to ve vztazích se Sovětským svazem nahnuté.

Ale i když jsme se snažili držet zpátky, stejně jsme psali o nutnosti demokracie, tedy svobodných voleb a více svobodných politických stran, a to bylo pro sovětské politiky nepřijatelné, a tedy považovali za nutnost potlačit nás silou.

**Víte, jaký dojem z té doby má dnešní středoškolák? Vykládá se, že se tu poměry uvolňovaly prakticky až do toho 21. srpna 1968 a pak že to pro všechny byl obrovský šok. Ale když si člověk přečte dobový tisk, může sledovat, že jste to tehdy všichni napůl tušili, že vám vojenské cvičení Varšavské smlouvy na našem území nepřišlo zcela v pořádku...**

V jednom dubnovém čísle LL jsme otiskli oficiální prohlášení náčelníka sovětského generálního štábu, který jasně řekl, že vojska Varšavské smlouvy v případě nouze přijdou, aby zachránila socialismus. To vypadalo dost hrozivě.

**V srpnových dnech roku 1968 vycházely Literární listy nepravidelně. Jak to v redakci vypadalo?**

V srpnu 1968 jsem tu nebyl, byl jsem v Anglii. Pak jsem se vrátil v říjnu, čekal jsem na ženu, která byla v Izraeli se synem, a vrátili jsme se jako jedni z mála. Kdo se hodně angažoval v těch prvních dnech okupace při zvláštním vydání našich novin a jejich distribuci, byli Karol Sidon, taky Saša Kliment a Milan Jungmann. Jinak z těch lidí nežije už asi nikdo.

A obecně k Literárním listům: dostal jsem nápad obsáhnout všechny myšlenkové sféry a snažil jsem se sestavit týmy odborníků k různým tématům. Tým pro ekonomii, tam byl Selucký, pro filosofii Kosík, pro historii Hübl a Bartošek. Týmy se pravidelně scházely. Myslím, že Bartošek nám vytýkal, že nejsme dost na straně dělníků, že je třeba dělníky získat, ukázat jim, že nejsme proti nim, ale na jejich straně. Takže jsme zřídili i Dělnickou tribunu, kterou vedl Igor Tomeš z právnické fakulty, měl po ruce skupinu lidí, která se vyznala v dělnickém hnutí. Na rozdíl od jiných novin, které dělali prakticky výhradně novináři, v LL byl tým, jehož každý člen měl ve svém oboru kvalifikaci. Nechtěli jsme tedy ani tolik burcovat vášně, jako přinášet kvalifikované analýzy a podněty.

Tiskli jsme paní Slánskou, vdovu po popraveném Rudolfovi Slánském, byla samozřejmě bolševička; její osobní svědectví o bezprávném až absurdním režimu, který tu nastolila komunistická vláda, působilo otřesně. Dále jsme tiskli Nedokončenou revoluci od Isaaka Deutschera, tu už jsme nedotiskli; Deutscher byl trockista a když jsem ho navštívil, tak mě káral, že jdeme moc daleko. Že nejde o to, odstoupit od socialismu, pouze od jeho byrokratické formy. Ale i kritika od trockistů byla významná, protože šla proti onomu tupému dogmatismu, který se bál každé kritické myšlenky.

Do mého oddělení chodily hory dopisů. Doslova hory, nebyl jsem ani s to otevřít všechny ty obálky. Kdyby nás bylo deset, tak bychom to nepřečetli.

**Děkuji za rozhovor.**



## Závěr

Jedním z cílů této práce bylo dokázat, nakolik ovlivnila změna politického vývoje v Československu publikační možnosti tisku. Vliv lednového pléna ÚV KSČ (1968) se ukázal zásadním jak pro společenské poměry, tak v tisku.

O průběhu IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů nemohlo žádné ze sledovaných periodik v červnu 1967 informovat pravdivě a úplně. U Rudého práva, které bylo oficiálním listem KSČ, se to dalo očekávat, odborářský list Práce též věrně sledoval politiku strany. Literární noviny, týdeník Svazu čs. spisovatelů, utrpěly velkou ránu, když nemohly svým čtenářům pravdivě říci, jak spisovatelé na IV. sjezdu bojovali za větší svobodu. V kontrastu s očekáváním, která se na stranách LN objevovala před sjezdem, působilo velmi podivně, že se ani podle otištěných zpráv údajně na sjezdu nic revolučního nedělo.

A tak se v druhé polovině roku 1967 mohl tisk zabývat IV. sjezdem SČSS pouze v negativních, odsuzujících zprávách. Literární noviny nesměly publikovat vlastně vůbec nic k tomuto tématu a v říjnu je převzalo ministerstvo kultury a informací; spisovatelé se tudíž dočkali ve svém dřívějším týdeníku ostrého odsouzení od nového redakčního týmu i od komunistické strany. Rudé právo sice již v létě 1967 připustilo, že sjezd spisovatelů neprobíhal zcela poklidně, nicméně podalo to čtenářům s patřičným ideologickým vysvětlením a nebylo navíc příliš konkrétní, co se projevů spisovatelů týče. Otištěním kritických sjezdových vystoupení by jistě vysvitlo, že RP slova spisovatelů překrucuje a umlčuje názory, které nejsou KSČ pohodlné. Ostatně, na konci září 1967 Rudé právo široce prezentuje názor svého vydavatele, KSČ, na události IV. sjezdu. List Práce se více než sjezdu samotnému věnoval falešnému „spisovatelskému“ manifestu, a pak i on zveřejnil odsudek IV. sjezdu vedením KSČ.

Již na konci ledna 1968 se projevují změny v kurzu u všech tří sledovaných periodik, navíc od 1. března přibývají Literární listy – aby pak na konci dubna naopak zanikly Kulturní noviny (bývalé Literární noviny). Svaz čs. spisovatelů podstoupil v první polovině roku 1968 jistou rehabilitaci u KSČ, takže mu byl opět povolen jeho vlastní týdeník; Literární listy byly podporovány jak Rudým právem, tak Prací, naopak ministerské Kulturní noviny upadly v nemilost.

Deník Práce v široké míře prezentuje přání Svazu čs. novinářů napravit škody napáchané děním na V. novinářském sjezdu, také podává zprávy o novém, příznivějším pohledu Komunistické strany Československa na IV. sjezd SČSS. Narušuje dokonce

domnělou jednotu strany, když přetiskne jediný neuveřejněný projev ze zářijového (1967) pléna, který se stavěl proti vylučování spisovatelů z KSČ a proti odebrání Literárních novin svazu spisovatelů. Práce završuje svůj do značné míry svobodný přístup tím, že nejen otiskne „Dva tisíce slov“, text sepsaný Ludvíkem Vaculíkem, ale dopřeje možnost se k textu vyjádřit jak signatářům, tak široké veřejnosti.

Rudé právo rovněž tak široce informuje o novém pohledu ÚV KSČ na IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů, ovšem o tom, že v září 1967 se ozvaly na plénu ÚV KSČ i hlasy odmítající represe vůči spisovatelům, mlčí. Postoj Rudého práva ke „Dvěma tisícům slov“ musel být v souladu s postojem strany, tudíž odmítavý.

Literární/Kulturní noviny se po lednu 1968 musejí věnovat zejména obhajování své existence, což se jim navzdory množství přetištěných ohlasů spokojených čtenářů nedaří. V posledním čísle redakce píše, že jejím cílem bylo prosazovat pokrokovou politiku strany, a tak jen potvrzuje, co si o Kulturních novinách veřejnost myslela.

V Literárních listech se od prvního čísla začaly objevovat příspěvky pronesené na IV. sjezdu SČSS. Redakce, která dříve působila v původních Literárních novinách, měla čtenářům opravdu co říci, neboť sama byla posjezdovými událostmi postižena, a navíc uplynula od IV. sjezdu dost dlouhá doba na to, aby se na něj mohlo nahlížet s odstupem. Proto se objevovaly otevřené komentáře ke vztahu politiky a kultury, psalo se o poměrech ve svazovém nakladatelství Československý spisovatel. LL také vyjádřily svůj nepřilíš vřelý postoj k šéfredaktorovi Rudého práva. Zveřejnily Vaculíkovo prohlášení „Dva tisíce slov“, poskytly prostor k diskusi na svých stranách a také čtenáře prostřednictvím svých textů upozorňovaly, že Sovětský svaz by mohl intervenovat na území naší republiky.

Závěrem je tedy možno říci, že v červnu 1967 psala o IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů všechna sledovaná média nedostatečně a zkreslila průběh událostí. Tento stav trval až do konce roku 1967. Uvolnění politických poměrů v lednu 1968 se projevilo u všech sledovaných titulů tisku, u Rudého práva však nejméně; naopak deník Práce prokázal, že má vlastní názor, byť se ze své podstaty zpravodajského deníku nemohl úvahám a komentářům ke IV. sjezdu SČSS věnovat tak široce jako Literární listy.

## Summary

One of the aims of this thesis was to prove the influence of changed political course of ruling Czechoslovak Communist Party on the freedom of press.

None of the newspapers was allowed to inform objectively and fully about the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers in June 1967. It was natural in the official communist press, *Rudé právo*; also the trade-union press *Práce* followed this course. *Literární noviny*, a magazine owned by the Association of Czechoslovak Writers, was stricken most when it could not inform how the writers struggled for the freedom of press (and also freedom of speech).

The summit of the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party which took place in December 1967/January 1968 brought important changes to the society and also to the press. There were obvious content changes in all analysed media at the end of January 1968 already. For example, the Association of Czechoslovak Writers founded new weekly newspapers *Literární listy* in March 1968. Their old magazine *Literární noviny*, which was taken from them after their IV<sup>th</sup> congress as a punishment and consequently issued by the communist Ministry of Culture and Information, was publicly judged (even by the official communist press *Rudé právo*). The last issue of ministerial culture press is dated 26<sup>th</sup> April 1968.

It is possible to say that, in June 1967, all analysed media published vague and incomplete articles about the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers. The media image of the congress events was twisted. This state lasted until the end of the year 1967.

New leaders of the Czechoslovak Communist Party and reformations of the strict political course more towards democracy caused that the analysed media started to write more about what they really wanted to tell their readers. Again, the communist newspapers *Rudé právo* was most dependent on the opinions of the Communist Party, so it was the least objective medium. The trade-union press *Práce*, however, proved itself the newspapers with reason; but, as the daily newspapers publishing actual news in major, it could not provide so much space for the comments on the events which happened several months ago. At last, the new culture magazine *Literární listy* could finally publish wide and objective information about the IV<sup>th</sup> Congress of the Association of Czechoslovak Writers, as well as comments or letters by readers.

## Použitá literatura

*IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol) : Praha 27. – 29. června 1967.*  
Praha : Československý spisovatel, 1968. 224 s.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1967-1969 : 4. část.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. 78 s. ISBN 80-04-26 142-6.

KAPLAN, Karel. „*Všechno jste prohráli!*“: *(Co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů 1967).* Praha : Ivo Železný, 1997. 180 s. ISBN 80-237-3549-7.

HRUBÝ, Petr. *Osudné iluze : Čeští spisovatelé a komunismus 1917-1987.* Rychnov nad Kněžnou : Ježek, 2000. 264 s. ISBN 80-85996-31-6.

HAGEN, Lutz, KONČELÍK, Jakub, REIFOVÁ, Irena, SCHERER, Helmut, SCHULZ, Winfried. *Analýza obsahu mediálních sdělení.* Praha : Karolinum, 2004. 150 s. ISBN 80-246-0827-8.

KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století.* Praha : Academia, 2009. 526 s. ISBN 978-80-200-1697-3.

KUDLOVÁ, Klára, UHLÍŘOVÁ, Marie. *Slovník české literatury po roce 1945 - Ivan Klíma.* Aktualizace hesla 28. 11. 2007, citováno dne 17. 5. 2011. Dostupné z www:  
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1253&hl=ivan+kl%C3%ADma+>

KUDLOVÁ, Klára, SVOZIL, Bohumil. *Slovník české literatury po roce 1945 – Ludvík Vaculík.* Aktualizace hesla 24. 10. 2008, citováno dne 17. 5. 2011. Dostupné z www:  
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=886&hl=ludv%C3%ADk+vacul%C3%ADk+>

*Ludvík Vaculík – Dva tisíce slov.* Dostupné na www:  
<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=56&sid=37>

*Ludvík Vaculík – Projev na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů.* Dostupné na www: <http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=56&sid=36>

**PRÁCE, list ROH; ročník 23/1967, 24/1968**

- (vbk). Před sjezdem spisovatelů. *Práce*, 25. 6. 1967, s. 5
- (b+h). Pro bohatě členěnou socialistickou kulturu – Spisovatel je spojen s osudy své země. *Práce*, 28. 6. 1967, s. 1-3.
- Druhý den spisovatelského sjezdu – O vlastní úkol spisovatele. *Práce*, 29. 6. 1967, s. 3.
- (hp). Sjezd spisovatelů skončil – Hledání pokračuje. *Práce*, 30. 6. 1967, s. 3.
- Prohlášení předsednictva Svazu slovenských spisovatelů. *Práce*, 16. 8. 1967, s. 1.
- Sekretariát ÚV Svazu čs. spisovatelů – Proti lživému prohlášení. *Práce*, 6. 9. 1967, s. 1.
- Kdo jsou „sepisovatelé“ manifestu? *Práce*, 13. 9. 1967, s. 5.
- Zpráva o zasedání ÚV KSČ. *Práce*, 28. 9. 1967, s. 1-3.
- Ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Práce*, 30. 9. 1967, s. 4
- Zasedalo plénum ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Práce*, 27. 10. 1967, s. 3.
- (hol). Autor „manifestu“ ve vazbě. *Práce*, 10. 11. 1967, s. 1.
- KRAUS, Václav. Kdo je Jožka Péro. *Práce*, 29. 11. 1967, s. 1-3, dokončení *Práce*, 30. 11. 1967, s. 6.
- Vyjdou Literární listy – Ze schůze spisovatelů. *Práce*, 25. 1. 1968, s. 3.
- Místo Literárních Kulturní noviny. *Práce*, 26. 1. 1968, s. 3.
- Rozhovor s předsedou SČSS E. Goldstückerem – Úkol spisovatele: pomáhat novému. *Práce*, 1. 2. 1968, s. 5.
- Z jednání české části ÚV SČSS – Literární listy zatím s potížemi. *Práce*, 15. 2. 1968, s. 1.
- K včerejšímu komuniké Svazu spisovatelů – Ministerstvo odpovídá. *Práce*, 16. 2. 1968, s. 4.
- (zč). Překonat vulgární přístup ke kultuře. *Práce*, 17. 2. 1968, s. 1-3.
- ŠAFARÍKOVÁ, Dagmar. Každý čtvrtek Literárky. *Práce*, 22. 2. 1968, s. 4.
- Členové odboček SČSN žádají svolání aktivu pražských novinářů. *Práce*, 24. 2. 1968, s. 3.
- Za reformu proti demagogii. *Práce*, 27. 2. 1968, s. 1-3.
- ŠAFARÍKOVÁ, Dagmar. Před prvním číslem Literárních listů. *Práce*, 29. 2. 1968, s. 6.
- Z jednání novinářů. *Práce*, 1. 3. 1968, s. 3.
- LIEHM, Antonín J. Provokace. *Práce*, 1. 3. 1968, s. 4.
- (pech). Literární listy na pultech. *Práce*, 1. 3. 1968, s. 3.
- HRADECKÝ, Adolf. Jde o gusto. *Práce*, 2. 3. 1968, s. 4.
- Ještě k dopisu ze sjezdu SČSN. *Práce*, 26. 3. 1968, s. 3.
- Dnes plénum ÚV KSČ. *Práce*, 28. 3. 1968, s. 1.
- JÍLKOVÁ, Eva. Vypravujte něco, paní Vaculíková. *Práce*, 31. 3. 1968, s. 9.
- HENDRYCH, Jiří. Ještě ke sjezdu spisovatelů. *Práce*, 4. 4. 1968, s. 4.
- VODSLOŇ, František. Dokument. *Práce*, 7. 4. 1968, s. 6.
- VRANOVSKÝ, Pavel. Kultura a politika. *Práce*, 14. 4. 1968, s. 1.
- Spisovatelé chtějí deník. *Práce*, 19. 4. 1968, s. 2.
- Kniha příštího týdne. *Práce*, 21. 4. 1968, s. 7.
- Požadavek novinářů – Zrušit cenzuru! *Práce*, 24. 4. 1968, s. 3.
- Konec Kulturních novin. *Práce*, 26. 4. 1968, s. 3.
- Proč abdikovali slovenští spisovatelé – Nechtějí při tom asistovat. *Práce*, 27. 4. 1968, s. 4.

- Cenzura bude zrušena. *Práce*, 25. 5. 1968, s. 3.
- Změna šéfredaktora LL. *Práce*, 29. 5. 1968, s. 3.
- Lidové noviny povoleny. *Práce*, 21. 6. 1968, s. 6.
- (vd). Mimořádný sjezd novinářů zahájen. *Práce*, 22. 6. 1968, s. 1-3.
- Demokracie. *Práce*, 22. 6. 1968, s. 4.
- hol). Třetí den zasedání pléna NS – Zrušení cenzury uzákoněno. *Práce*, 27. 6. 1968, s. 1-4.
- VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov. *Práce*, 27. 6. 1968, s. 5.
- (hol). Komplex sociálních zákonů schválen. *Práce*, 28. 6. 1968, s. 1-4.
- Do redakce přišly: delegace ze závodů, dopisy kolektivů, stanoviska občanů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 1-4.
- (hol). NS souhlasí s vyjádřením vlády k článku „Dva tisíce slov“ – Systém politické moci pod veřejnou kontrolu občanů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 1-3.
- Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů. *Práce*, 29. 6. 1968, s. 5. Více v kapitole Rudé právo.
- Ludvík Vaculík o Dvou tisících slovech – Místa, kde je stále leden. *Práce*, 30. 6. 1968, s. 3.
- VELENSKÝ, Ladislav. Lidé – doba – 2000 slov. *Práce*, 7. 7. 1968, s. 1-3.
- ŠUBRT, Lubomír. Jde jen o slova? *Práce*, 12. 7. 1968, s. 1-2.
- Dopis FITES – Pozvání spisovatelů. *Práce*, 23. 7. 1968, s. 4.

### ***RUDÉ PRÁVO, deník KSČ; ročník 47/1967, 48/1968***

- HÁJEK, Jiří. Řekli před sjezdem aneb Poznámky o metodě. *Rudé právo*, 23. 6. 1967, s. 3.
- Literatura v našem životě. *Rudé právo*, 27. 6. 1967, s. 1-2.
- Českoslovenští spisovatelé zahájili svoje sněmování. Svoboda umělce znamená odpovědnost. *Rudé právo*, 28. 6. 1967, s. 1-2.
- (č). Druhý den jednání spisovatelů. *Rudé právo*, 29. 6. 1967, s. 1.
- (ac). Skončil IV. sjezd Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 6. 1967, s. 1.
- MATUŠKA, Alexander. Svoboda tvorby. *Rudé právo*, 16. 7. 1967, s. 4.
- SKÁLA, Ivan. Dost místa pro všechny dobré spisovatele. *Rudé právo*, 21. 7. 1967, s. 3.
- ŠULEŘ, Oldřich. Hlavní proud – realistická literatura. *Rudé právo*, 23. 7. 1967, s. 4.
- HÁJEK, Jiří. Kdo jsou revolucionáři literatury. *Rudé právo*, 27. 7. 1967, s. 3.
- PILAŘ, Jan. Čtenáři, knihy, spisovatelé. *Rudé právo*, 30. 7. 1967, s. 4.
- RZOUNEK, Vítězslav. Váha svobody je váhou jejích plodů – Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. *Rudé právo*, 12. 8. 1967, s. 3.
- RZOUNEK, Vítězslav. Poznámky ke IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Dokončení článku. *Rudé právo*, 13. 8. 1967, s. 4.
- Sdělení ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 6. 9. 1967, s. 2.
- Prohlášení spisovatelů. *Rudé právo*, 15. 9. 1967, s. 2.
- Některé ideologické otázky a závěry ke IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 30. 9. 1967, s. 2-3.
- Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. *Rudé právo*, 3. 10. 1967, s. 2-3.
- Z diskuse na zasedání ÚV KSČ ve dnech 26.-27. září 1967. Pokračování. *Rudé právo*, 4. 10. 1967, s. 2-3.
- FOJTÍK, Jan. O umění a politice. *Rudé právo*, 19. 10. 1967, s. 3.

- (pro). První den V. sjezdu čs. novinářů – Zvýšit účinnost ideového působení naší publicistiky. *Rudé právo*, 20. 10. 1967, s. 1.
- Skončil sjezd československých novinářů – Co nejúčinněji pomáhat v revolučním poslání KSČ. *Rudé právo*, 21. 10. 1967, s. 1.
- HÁJEK, Jiří. O integraci socialistické literatury. *Rudé právo*, 12. 12. 1967, s. 5.
- Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 25. 1. 1968, s. 2.
- Nový časopis Kulturní noviny. *Rudé právo*, 26. 1. 1968, s. 2.
- (mv). K novým časopisům. *Rudé právo*, 28. 1. 1968, s. 4.
- Spisovatelé budou pomáhat všemu progresivnímu. *Rudé právo*, 1. 2. 1968, s. 5.
- Česká část ÚV Svazu čs. spisovatelů... *Rudé právo*, 15. 2. 1968, s. 2.
- Vyjádření ministerstva kultury a informací ke komuniké české části ÚV svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 16. 2. 1968, s. 2.
- Registrace Literárních listů. *Rudé právo*, 21. 2. 1968, s. 2.
- Nový časopis Svazu čs. spisovatelů, *Rudé právo*, 22. 2. 1968, s. 2.
- Z jednání předsednictva ÚV Svazu čs. novinářů. *Rudé právo*, 1. 3. 1968, s. 2.
- Prohlášení sekretariátu svazu spisovatelů. *Rudé právo*, 3. 3. 1968, s. 2.
- Beseda s představiteli uměleckých svazů v redakci Rudého práva – Příležitost socialismu, kultury a umění. *Rudé právo*, 17. 3. 1968, s. 3, dokončení *Rudé právo*, 19. 3. 1968, s. 5.
- Zasedání ústředních výborů novinářů v Brně – Nutné změny v předsednictvu svazu. *Rudé právo*, 20. 3. 1968, s. 2.
- Stanovisko komunistů redakce Rudého práva. *Rudé právo*, 20. 3. 1968, s. 1-2.
- FIALA, Miloš. Sjezd spisovatelů a jedna obvodní konference - ...jak bylo zvykem. *Rudé právo*, 21. 3. 1968, s. 5.
- Návrh na revizi stanoviska k Literárním novinám. *Rudé právo*, 21. 3. 1968, s. 7.
- K obvinění Literárních novin na sjezdu novinářů. *Rudé právo*, 26. 3. 1968, s. 5.
- Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ k revizi politických procesů a závěrům o sjezdu spisovatelů. *Rudé právo*, 24. 3. 1968, s. 1-2.
- MALÍK, Josef. Jasně, otevřeně – prostě normálně. *Rudé právo*, 30. 3. 1968, s. 5.
- Čeští spisovatelé zasedali. *Rudé právo*, 30. 3. 1968, s. 6.
- O situaci v časopise Kulturní tvorba. *Rudé právo*, 2. 4. 1968, s. 5.
- Diskuse na plenárním zasedání ÚV KSČ. *Rudé právo*, 3. 4. 1968, s. 4-5.
- Skončilo plenární zasedání ústředního výboru KSČ – Akční program strany jednomyslně schválen. *Rudé právo*, 6. 4. 1968, s. 1.
- ŠUGÁR, Štefan. Hovoříme s Miroslavem Válkem o literatuře a spisovatelích na prahu demokracie. *Rudé právo*, 6. 4. 1968, s. 6.
- SCHNABEL, Josef - dopis, (mfa) - komentář. O etice a taktice aneb O jednom duplicitním týdeníku – konkrétně. *Rudé právo*, 11. 4. 1968, s. 5.
- Na podzim V. sjezd spisovatelů – Zasedal ústřední výbor Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 19. 4. 1968, s. 3.
- ŠUGÁR, Štefan. Rozhovor s Petrem Karvašem o kultuře a politice. *Rudé právo*, 21. 4. 1968, s. 4.

- (mv). Aktiv pražských spisovatelů-komunistů – Navrácení stranických legitimací neoprávněně vyloučeným soudruhům. *Rudé právo*, 25. 4. 1968, s. 1.
- Poslední číslo Kulturních novin. *Rudé právo*, 26. 4. 1968, s. 5.
- Přípravy na deník Lidové noviny. *Rudé právo*, 1. 5. 1968, s. 2.
- ŠUGÁR, Štefan. Bouřlivé sněmování slovenských spisovatelů. *Rudé právo*, 1. 5. 1968, s. 2.
- ŠUGÁR, Štefan. Svaz slovenských spisovatelů na pokraji rozkolu? – Kudy vedou nové fronty. *Rudé právo*, 5. 5. 1968, s. 4.
- (mfa). Poslední sbohem. *Rudé právo*, 5. 5. 1968, s. 4.
- NOVOMESKÝ, Ladislav. Maluji snad čerta na zed'?. *Rudé právo*, 12. 5. 1968, s. 3.
- Zasedala česká část ÚV Svazu čs. spisovatelů. *Rudé právo*, 29. 5. 1968, s. 2.
- MIHÁLIK, Vojtech. Jak jsem se stal „konzervativcem“. *Rudé právo*, 17. 6. 1968, s. 2.
- Předsednictvo ústředního výboru KSČ k prohlášení Dva tisíce slov. *Rudé právo*, 29. 6. 1968, s. 1.
- Stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů. *Rudé právo*, 29. 6. 1968, s. 2.
- ac-. V zájmu knižní kultury. *Rudé právo*, 28. 7. 1968, s. 4.
- (mv). Jaký bude Svaz spisovatelů? *Rudé právo*, 28. 7. 1968, s. 4.
- BARTOŠEK, Karel. Revoluce proti byrokratismu 4. *Rudé právo*, 30. 7. 1968, s. 3.

### **LITERÁRNÍ NOVINY/KULTURNÍ NOVINY, týdeník SČSS (ročník 16/1967, 17/1968)**

- V červnu IV. sjezd čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 21/1967, s. 5.
- Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 21/1967, s. 5.
- Zeptali jsme se před sjezdem a odpověděli nám. *Literární noviny*, č. 22/1967, s. 3; č. 23/1967, s. 4-5; č. 24/1967, s. 1, 4-5.
- Co očekávají od sjezdu. Odpověď KOTÍK, Jan. *Literární noviny*, č. 25/1967, s. 5-6.
- IV. sjezd československých spisovatelů. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 1.
- HENDRYCH, Jiří. Místo a úloha Svazu čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 2-3.
- ŠOTOLA, Jiří. Úvodní slovo ke zprávě o činnosti SČSS. *Literární noviny*, č. 26/1967, s. 4-5.
- Usnesení IV. sjezdu československých spisovatelů. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 1, 3-4.
- Dopis IV. sjezdu SČSS. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 3.
- Úvodní slovo Milana Kundery. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 4.
- Přehled sjezdové diskuse. *Literární noviny*, č. 27/1967, s. 4-5.
- PROCHÁZKA, Jan. Ze sjezdu čs. spisovatelů. *Literární noviny*, č. 30/1967, s. 3.
- Literární noviny*, č. 33/1967, s. 10.
- Ústřední výbor SČSS zasedal. *Literární noviny*, č. 37/1967, s. 2.
- Přečetli jsme. *Literární noviny*, č. 38/1967, s. 2.
- Zpráva ze zasedání ÚV KSČ. *Literární noviny*, č. 39/1967, s. 2.
- Strana a spisovatelé. *Literární noviny*, č. 40/1967, s. 3-4.
- KUČERA, Jaroslav. Emoce a demokracie. *Literární noviny*, č. 45/1967, s. 1.
- Kulturní noviny – to be or not to be? Dopis LAKATOŠ, Michal. *Kulturní noviny*, č. 14/1968, s. 4.
- Oznámení MKI. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 1.



Poslední slovo redaktorů Kulturních novin. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 3.

BALCAR, Jiří. Jsem rozhořčen. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 4.

Nakladatelství oznamují. *Kulturní noviny*, č. 17/1968, s. 15.

### **LITERÁRNÍ LISTY, týdeník SČSS (ročník 1/1968)**

KOSÍK, Karel. Rozum a svědomí. *Literární listy*, č. 1/1968, s. 1.

KOHOUT, Pavel. Co jest před námi. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 1-2.

Odkud, s kým a kam. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 1, 4, 7, 10.

Odkud, s kým a kam. Odpovídá ZIKMUND, Miroslav. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 10.

KLÍMA, Ivan. Důvěra v necenzurovaný rozum. *Literární listy*, č. 2/1968, s. 3.

ROZNER, Ján. Ještě jednou o případu Ladislava Mňačka. *Literární listy*, č. 3/1968, s. 6.

LIEHM, Antonín J. Diktát moci a trhu. *Literární listy*, č. 3/1968, s. 11.

KUNDERA, Milan. Nesamozřejmost národa. *Literární listy*, č. 4/1968, s. 6.

KOHOUT, Pavel, VACULÍK, Ludvík. Vyšetřovatelé. *Literární listy*, č. 5/1968, s. 3.

VACULÍK, Ludvík. Soudružky a soudruzi! *Literární listy*, č. 5/1968, s. 6-7.

(vk). Poprvé po sjezdu. *Literární listy*, č. 6/1968, s. 8.

Rubrika „A až Ž“. *Literární listy*, č. 7/1968, s. 15.

Výzva novinářů. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 2.

GROHMAN, Josef. Jak to bylo s Literárními novinami. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 6.

Rubrika „A až Ž“. *Literární listy*, č. 8/1968, s. 14.

-vk-. Federace, demokratizace, abdikace. *Literární listy*, č. 11/1968, s. 7.

KOHOUT, Pavel. Občane – a co teď? *Literární listy*, č. 12/1968, s. 1-3.

CHVATÍK, Květoslav. Literatura a krize naší společnosti. *Literární listy*, č. 12/1968, s. 7.

Je načase. *Literární listy*, č. 12/1968, s. 6-7.

PILAŘ, Jan. Na vysvětlenou sedmi nezávislým. *Literární listy*, č. 13/1968, s. 8.

ČIVRNÝ, Lumír. K článku „Je na čase“. *Literární listy*, č. 13/1968, s. 9.

PETŘÍČEK, Miroslav. Jde o faktickou znalost věcí. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

ŠULEŘ, Oldřich. Je opravdu načase. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

HANZLÍK, Josef. Kruhu nezávislých spisovatelů při SČSS v Praze. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 7.

PUJMAN, Petr. Rozhovor. *Literární listy*, č. 14/1968, s. 11.

JUNGMANN, Milan. Kritický glosář – Nad sjezdovým protokolem. *Literární listy*, č. 16/1968, s. 8-9.

VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov. *Literární listy*, č. 18/1968, s. 1-3.

Aktivní bojovník. *Literární listy*, č. 18/1968, s. 12.

Jak to bylo, soudruhu Švestko? *Literární listy*, č. 19/1968, s. 2.

PINC, Zdeněk, ŽALOUDEK, Karel. Jak to bylo. *Literární listy*, č. 19/1968, s. 6.

Dalimil. Chyba? *Literární listy*, č. 19/1968, s. 4.

Rubrika „Z redakční pošty“. *Literární listy*, č. 19/1968, s. 6.

MUCHA, Jiří. Dialog. *Literární listy*, č. 22/1968, s. 1-2.

KUNDERA, Milan. Malý a velký. *Literární listy*, č. 23/1968, s. 1.

## Seznam příloh

**Příloha č. 1: Stručný portrét Ivana Klímy (text,foto)**

**Příloha č. 2: Diskusní příspěvek Ivana Klímy na IV. sjezdu SČSS (6x foto)**

**Příloha č. 3: Stručný portrét Ludvíka Vaculíka (text, foto)**

**Příloha č. 4: Diskusní příspěvek Ludvíka Vaculíka na IV. sjezdu SČSS (text)**

**Příloha č. 5: Dva tisíce slov (text)**

**Příloha č. 6: Titulní strana deníku Práce (foto)**

**Příloha č. 7: Titulní strana deníku Rudé právo (foto)**

**Příloha č. 8: Titulní strana Literárních novin (foto)**

**Příloha č. 9: Titulní strana Literárních listů (foto)**